

POZICIJA

POZICIJA

2016 m.

**LŪŽIS.
VALSTYBĖ IR EMIGRACIJA**

VALSTYBĖS TIKSLAS - UŽTIKRINTI ŽMOGAUS ORUMĄ

Orumas – pamatinė žmogų apibrėžianti sąvoka. Žmogus vertingas savaime, nelygstamai, nepriklausomai nuo kilmės, rasės, tautybės, gyvenimo būdo ir kitų savybių. Iš orumo, kaip pamatinės žmogų apibrėžiančios sąvokos, kyla ir žmogaus teisės – į gyvybę, sveikatą, neliečiamumą ir kt. Valstybė nesukuria Valstybės pareiga užtikrinti žmogui teisę ir sąlygas gyventi oriai. Šios krikščioniškos orumo sampratos persmelktos tarptautinės konvencijos, deklaracijos, teisės aktai. Žmogaus teisė į orumą laikoma „aukščiausia žmogaus teise“¹.

Yra ir kitoks požiūris. Orumas – tai visuomenės ir paties žmogaus kūrinys. Tai visuomenės suteikiama galimybė asmeniui būti ir jo gebėjimas gyventi visuomenėje. Visuomenė kuria žmogaus orumą ir nustato žmogaus vertę, tuomet žmogaus teisė į orumą nėra absoliuti. Teisė į gyvybę, neliečiamumą, orią senatvę, ir kitas tuomet visuomenė laiduoja žmogui pagal jo vertę. Vadovaujantis žmogaus verte priimami įstatymai, įteisinantys eutanaziją, abortus, eksperimentus su embrionais ir pan.

Tačiau ne taip svarbu žmogaus orumo sampratos apimtis, o kaip ši esminė žmogaus teisė yra užtikrinama valstybės. Teisė gyventi saugiai savo šalyje, dirbti ir gauti orų gyvenimą laiduojantį atlygį taip pat yra žmogaus orumo dedamosios.

Statistikos duomenys rodo, kad Lietuva yra viena sparčiausiai ir sėkmingiausiai besivystančių Europos Sąjungos šalių. Tačiau Lietuvoje bemaž trečdalis žmonių gyvena skurde, didžiulė atskirtis ir socialinė nelygybė. Iš atskirties ir skurdo randasi narkomanija ir alkoholizmas, iš pastarųjų kyla smurtas, nusikaltimai, savižudybės. Pagal alkoholio suvartojimą pirmajame Europoje, o savižudybių mastais garsėjame pasaulyje. Kuriamos programos ir įvairios akcijos vaiko teisių apsaugai užtikrinti, tačiau iš penkių šimtų tūkstančių Lietuvos vaikų penktadalis gyvena skurde, neturi galimybių tinkamai augti ir vystytis. Gal dėl to mūsų vaikų laimės rodiklis prasčiau siaus Europoje.

Lietuvoje yra apie 16 tūkstančių įvairių nevyriausybinų organizacijų. Pasakiškos lėšos skiriamos reklamai ir informaciniais standams pilietiškumui ugdyti. Tačiau visuomenė pasyvi ir nusivylusi. Iš šalies masiškai emigruoja žmonės. Per 26-erius nepriklausomybės metus emigravo beveik milijonas gyventojų. Emigracija Lietuvoje beveik šešis kartus viršija pasaulio emigracijos vidurkį. Tai rodo, kad visuomenė serga. Ligos priežastis ir galimus gydymo būdus mėginame analizuoti šiame žurnalo numeryje.

¹ https://www.mruni.eu/upload/iblock/5e2/005_vaisvila.pdf

Programos „Teisinių žinių visuomenė“ dalyviai ir konsultantai:

- Saulius Arlauskas** – teisės filosofijos daktaras, profesorius
Antanas Buračas – LMA akademikas, profesorius
Ryšardas Burda – profesorius, Kazimiero Simonavičiaus universiteto Teisės fakulteto dekanas
Kornelija Kunigonytė – Lietuvos advokatų tarybos viešųjų ryšių skyriaus vadovė
Jūratė Markevičienė – kultūros antropologė, paveldosaugininkė, tarptautinė kultūros paveldo ekspertė - ICOMOS narė
Alvydas Pauliukevičius – medicinos mokslų daktaras, profesorius
Romualdas Povilaitis – filosofas, humanitarinių mokslų daktaras
Krescencijus Stoškus – filosofas, humanitarinių mokslų daktaras

POZICIJA

2016 m. Nr.3 (631)

Leidžiamas nuo 1989 metų

Leidėjas
Lietuvos žmogaus
teisių asociacija

LŽTA atstovauja:

Tarptautinei
žmogaus teisių
lygų federacijai
(FIDH)

Europos žmogaus
teisių asociacijai
(AEDH)

Vyriausiasis redaktorius
Vytautas Budnikas

Redakcijos adresas:

Laisvės pr.60-302, Vilnius

Tel. 8699 13084

Interneto portalas “Pozicija”

www.pozicija.org

El.paštas: komitetas@lzta.lt

www.lzta.lt

Leidinį remia

Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 metams suteikė 2000 eur. paramą projektui “Teisinių žinių visuomenė”. 1000 eurų tema emigracija. (1-36, 39-40 psl. ir žurnalo priedas).

Viršelių spauda -UAB “Miranda desing solutions”, lankų spauda ir pospaudybiniai darbai - UAB “Ūlos tėkmė”. Tiražas - 500 egz.

ISSN 1392-4478

TURINYS

LŪŽIS. VALSTYBĖ IR EMIGRACIJA

- 2 **K. Stoškus.** Mes gąsdinami savo Tėvyne
- 5 **I. Vėgėlė.** Stinga teisingumo ir saugumo
- 9 Valdžia, tauta ir valstybė
- 9 **N. Černiauskas.** Kodėl lietuviai emigruoja: žvilgsnis į pusantro šimto metų istoriją
- 11 **D. Paukštė.** Nuo ko pradėti?
- 13 **V. Razumas.** Šalies strateginis tikslas
- 16 2016 03 09 Konferencijos „Kaip mums išlikti: ar įmanomas Nacionalinis susitarimas, „Kad Lietuva neišsivaikščiotu?“ dalyvių bendradarbiavimo sutartis
- 17 2016 03 09 Konferencijos rezoliucija „Dėl valstybės demografinės politikos siekiant valdyti emigracijos ir reemigracijos procesus“
- 18 Nestabdoma emigracija
- 18 **D. Matulis.** Grįžimo gyventi į Lietuvą pavyzdžiai ir iššūkiai
- 20 **R. Lazutka.** Nesustabdoma emigracija
- 25 Konferencijos „Nestabdoma ir nesustabdoma emigracija“ rezoliucija „dėl būtinybės turėti valstybinę emigracijos mažinimo programą“
- 26 Nacionalinio susitarimo pasirašymo iškilmės Vilniaus rotušėje
- 26 **K. Stoškus.** Susitarimas, kuriam reikalingi mes visi
- 29 Nacionalinis susitarimas „Kad Lietuva neišsivaikščiotu“
- 30 Lietuvos mokslininkai, menininkai, kultūros darbuotojai ir visuomenininkai, pasirašę Nacionalinį susitarimą „Kad Lietuva neišsivaikščiotu“
- 32 Pilietinio sambūrio Nacionalinio komiteto „Kad Lietuva neišsivaikščiotu“ 2016 07 07 pareiškimas
- 33 Pilietinio sambūrio Nacionalinio komiteto „Kad Lietuva neišsivaikščiotu“ 2016 08 08 pareiškimas
- 35 Ar Europos Žmogaus Teisių teismas privers Lietuvą vykdyti LR Teisingumo ministerijos užgaidas?
- 36 **S. Kaušinis.** Lietuvos nevyriausybininkai talkina Ukrainos gynybai
- 37 **J. Apanavičius.** Nusišnekėjimas, nežinojimas ar žmonių mulkinimas?
- 39 Lietuvos valdžia nenori pilietinės visuomenės
- 40 Į lietuvių kalbą išverstas Aiškinamasis memorandumas dėl NVO veikimo laisvės

nuotr. www.alkas.lt

Bėda ta, kad žiniasklaida nusiima atsakomybę už sukeltą nerimą ir baimes... Sukelia bangas ir traukiasi į krūmus...

MES GAŠDINAMI SAVO TĖVYNE

Žiniasklaidoje mirga rubrikos: „Išsivaikščiojanti Lietuva“, „Nebenorime Lietuvos“, „Aukštojo mokslo politika skatina emigraciją“, „Lietuvos tragedija verčia verslininkus gręžtis į egzotines šalis“ ir pan.

Su masine ir nestabdoma gyventojų emigracija prasidėjo negrįžtami procesai. Filosofas Vytautas Radžvilas teigia, jog po dešimties metų jau negalėsime nieko pakeisti – tokiais tempais išsivaikščiojanti Lietuva pasmerkta išnykti. Bet ne tik valdžia, ir Lietuvos inteligentija nelabai žino ką daryti. Samprotavimų esama pačių įvairiausių: reikia didinti algas, siekti daugiau teisingumo, mažinti žmonių socialinę atskirtį, keisti švietimo sistemą, saugoti šeimas, ugdyti patriotizmą. Girdimi ir susitaikiusiųjų balsai, masinėje emigracijoje neįžvelgiantys blogybės, neva tai savaiminis procesas, kurio neįmanoma sustabdyti.

Faktas tai, kad kas mėnesį vidutiniškai prarandame po 3 tūkstančius piliečių - per pirmąjį šių metų pusmetį iš Lietuvos išvyko 19 tūkst. vien jaunuolių!

Apie tautą ištikusią dilemą - susitaikymą ar priešinimąsi emigracijai, galimas išeitis iš susidariusios kritinės padėties filosofų, humanitarinių mokslų daktarų, Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininką Krescencijų Stoškų kalbina Vytautas Budnikas.

V.B. Neatsitrintinai palietėme kelis svarbiausius emigracijos aspektus: filosofinį, psichologinį, teisinį ir ekonominį. Koks lūžis įvyko lietuvių sąmonėje, kad nebenorime priešintis masiniam Lietuvos išsivaikščiojimui? Kas lemia Lietuvos inteligentijos susitaikymą su dabartine padėtimi?

K.S. Apie lūžį

Nežinau, ar esamą būklę būtų galima vadinti lūžiu. Tai gana laipsniška socialinių santykių atrofija. Jų destrukcija ir sunykimas. Mat nuo pat pradžių mūsų šaliai nepavyko gana aistringai šalies pertvarkymo entuziazmo užkelti ant racionalios ir padorios politinės sistemos bėgių. Taip atsitiko dėl to, kad prie politinio vairo greitai susitelkė žmonės, kurie po demokratijos priedanga

sukūrė ne valstybei ir visuomenei tarnaujančią politinę organizaciją, bet pagal gerai žinomą *vzaimnaja porūka* modelį išugdė savo ir atskirų grupuočių naudai dirbantį mechanizmą, vadinamą oligarchine sistema. Daug kam trūko sveikos nuovokos, bet labiausiai – paties paprasčiausio padorumo. Kartais atrodo, tarytum tos pačios plėšikų gaujos, kurios iš pradžių naudojo smurtinius veiksmus, vėliau legalizavosi dėl jiems sudarytų palankių įstatyminių “spragų”.

Susidaro nemalonus įspūdis, kad su Bažnyčios atskirumu nuo valstybės kartu buvo atskirtas ir padorumas. Politikoje jis akivaizdžiai tapo “ne šio pasaulio dimensija”, -vienam valstybės vyrui privalome padėkoti už šį netyčia paskelbtą prisipažinimą. Politinėje sistemoje visą laiką sąmoningai buvo paliekama daugybė landų, kad būtų užtikrinta teisė į atskirų grupuočių savivalę. O už tai mes turime būti labiausiai “dėkingi” Seimui. Jis energingai mums imitavo kovą su korupcija, bet nė piršto nepajudino, kad tos landos būtų užbetonuotos. Atvirkščiai, daug metų buvo sutartinai priešinamasi tiems, kurie įrodinėjo tų landų ryšį su valstybės korupcine sistema, geriausiai atsiskleidžiančia per viešuosius pirkimus, Europos lėšų “įsisavinimo” projektus, premijų skyrimą ir t.t.

Dabar pirštais badomi liberalai, o ypač jų lyderis E. Masiulis. Taip, jie to nusipelno. Bet juk 25 metus politinė korupcija buvo įteisinta norma. Kitaip sakant, viskas buvo sutvarkyta taip, kad politinės partijos, vykdydamos turtingų grupuočių užsakymus, galėtų politiką padaryti pačia pajamingiausia verslo forma. Apie šį verslą žinijo beveik visi žmonės, todėl juokingai atrodo politikų ir apžvalgininkų azartas, nukreipiantis visuomenės dėmesį į kaimo moterėlių kyšininkavimą gydymo įstaigose ir gydytojų paperkamumą.

Ciniška dviveidystė

Kadangi politikai bei jų partijos slepia savo sandėrius su turtingais asmenimis bei jų grupuotėmis, o Konstitucija ir priesaika įpareigoja juos tarnauti valstybei, atsiranda neišvengiamas politikų sąmonės skilimas ir iš jo plaukianti ciniška dviveidystė: daroma viena, o sakoma kas kita; daroma, ko norima, o sakoma, ką pagal pareigas pridera sakyti. Dviveidiškas bendravimas užbrėžia griežtą ribą atsivėrimui. Toks bendravimas pasidaro perdėm fasadiškas, rituališkas. O politikai virsta savotiškais teatralais, artistais. Ir kuo politikai labiau atitrūkę nuo visuomenės, tuo tie santykiai formalesni, teatrališkesni, tuo daugiau jiems reikia pudruotis. Tada ne tiek bendraujama, kiek pozuojama, imituojama, simuliuojama. O iš to palaipsniui susiklosto ir pačios visuomenės suskilimas: vienas – pagal partijas, o kitas – tarp valdžios ir visuomenės, kai politikai kalba viena, o žmonės mato visai ką kita.

Ir taip nuo rinkimų – prie rinkimų, nuo vieno gėdingo įvykio – prie kito, nuo akibrokšto – prie akibrokšto, nuo skandalo – prie skandalo, nuo nusivylimo – prie nusivylimo. Nepasakysi žmogui “nebūk nusivylęs”, jeigu jis nuviltas ir apgautas sistemos, kurioje gyvena. Iki šiol juk niekas nenori tiesiai pripažinti, kad padoriam žmogui

išgyventi šalyje, kurioje po įstatymų priedanga klesti nevaržomas papirkinėjimas, o su juo ir visi kiti sukčiavimo bei arogancijos demonstravimo būdai, yra neišpasakyta sunku. Ir politikai, ir jos apžvalgininkai apsimeta nesurprantą, kodėl žmonės tokie pasyvūs. Kaip gali žmogus priešintis emigracijai, jeigu yra nuviltas savo valstybės ir nusivylęs savo galimybėmis? Juk šuns balsas neina į dangų.

Žinoma, aktyviausioji visuomenės dalis (kiek jos dar liko Lietuvoje) nutuokia, kas čia vyksta. Bet ji, šiek tiek pasimuisčiusi, numojo ranka į politiką, nes jai visai pakako gyvenimo pagal gerai žinomą principą „savi marškiniai arčiau kūno“ Žinoma, tokiu inertišku ir pragmatiniu apsisprendimu stipriai save diskreditavo. Bet ji bent pramoko gyventi savivalės sąlygomis.

Daug prasčiau jaučiasi pasyvioji pusė: ji nebegali nieko tikėtis iš aktyviosios pusės, o pati imtis iniciatyvos neįstengia. Ji tiesiog kenčia ir laukia nesulaukia, kada valstybėje pasirodys riteris ant žirgo, tikras herojus. O jis... nesirodo.

Taip vis labiau įsitvirtina įsitikinimas, kad mūsų krašte jau nėra žmonių, kurie galėtų imtis valstybei svarbaus darbo be asmeniškų išskaičiavimų.

Apie inteligentiją

Dar daug kas atsimena tarpukario Lietuvos inteligentus, jų aktyvumą, įtaką viešajam gyvenimui. Jų dar buvo pokarinėje Vakarų Europoje. Jie buvo laikomi tautų sąžine. Bet šiandien jų nėra. Iš dalies jie išnyko, iš dalies yra sunaikinti. Sąžinė, kaip sakyta, „ne šio pasaulio dimensija“. Inteligencijos (*lot.* intelligens – nusimanąs, protingas, išmintingas) augimas užblokuotas, visi įėjimai į ją uždaryti. Šiandien reikalingi tik geri vartotojai – apsuksūs, godūs ir ēdrūs. Tai visų galų ekspertai, diletantai ir turistai, neprisirišę nei prie vietos, nei prie kultūros, nei prie profesijos. Vartotojų visuomenėje inteligentams nėra vietos. Tai gyvenimą stabilizuojantis vakarykštis balastas. Iš viešojo gyvenimo juos išstūmė žvaigždžių stabmeldystė, prarijo vartotojų visuomenė ir jos ideologija. Vieni jau išmirę, kiti tikriausiai išvyko iš Lietuvos gerokai anksčiau negu spėjo jais tapti. O treči, užuot pretendavę į tokį statusą, seniai jau nuleido inteligencijos kartelę, kad galėtų nevaržomai kariauti tarpusavy dėl perdėtų ambicijų, reputacijos bei įtakos sferų ir rinkti bičiulių ir pažįstamų taškus arba susirūpinę dairytis į šalis, kad nepažeistų politkorektiškumo reikalavimų.

V.B. Gal iš tikrųjų nacionalinių valstybių išnykimas „užprogramuotas“ Europos Sąjungos strategijoje? Globali ekonomika, ES federacijos modelis ir „globalios Lietuvos“ idėja yra bendravardikliai?

K.S. Galimi du atsakymai: „Taip“ ir „Ne“. Jų pasirinkimas priklausytų nuo to, kokią prasmę mes suteiktume terminui „Europos Sąjungos strategija“. Jeigu turėtume galvoje dabartinį Europos Sąjungos modelį, jo kūrimo istoriją ir taikytus administravimo principus, atsakymas būtų „Taip“. Ši mašina tikrai orientuoja į vieną super-

valstybę, valdomą trijų/keturių didžiųjų Europos valstybių ir sparčiai niveliuojančią skirtingas istorines patirtis ir kultūrinius skirtumus, tačiau neužtikrinančią deramo ūkinio bei politinio lygmens. O Lietuvoje iš šio modelio kilo mažiausiai trys ideologinės klišės: „globali ekonomika“, „ES federacija“ ir „globali Lietuva“. Prie jų dar klįjuojamas „multikultūralizmas“. Turbūt ne visada šios klišės turėjo tą patį turinį, bet visada jos papildė tą pačią „atviros Lietuvos“, lietuviškojo „liberalizmo“ ideologiją.

Britų pasitraukimas iš Europos Sąjungos puikiai parodė, kad šitas modelis net didžiosioms valstybėms yra gana pavojingas. O Prancūzijos Prezidentas pirmasis prasarė, kad reikėtų permąstyti Europos Sąjungos projektą. Apie tai juk ir anksčiau daug diskutuota įvairiose Europos Sąjungos šalyse. Tik politinis isteblišmentas ilgai apsimetinėjo, kad to negirdi ir nemato. O dabar darosi vis aiškiau, kad pamažu ir nedrąsiai galvojama formuoti kitokį Europos Sąjungos modelį, kuris būtų ir kitaip „užprogramuotas“. Jeigu tai neįvyks, Sąjungą ištiks katastrofa. Vakarų politikai tą nepalyginamai geriau supranta už varganus mūsų šalies demokratijos imitatorius.

V.B. Pagal žmogaus motyvacijos teoriją jo poreikių piramidėje yra fiziologiniai, saugumo, meilės, socialinio ryšio ir savivertės (savęs realizavimo) poreikiai. Tam tikra prasme ši poreikių hierarchija taikytina ir visuomenei. Tad negalime smerkti žmonių, kurie visiems laikams palieka gimtąją šalį norėdami turėti darbą, socialiai gyventi ir saugiai auginti vaikus. Ne kiekviena tauta subrandina savos valstybės idėją. O išsaugoti ją irgi, matyt, ne kiekvienai pagal išgales. Tai, žinoma, priekaištas ir inteligentijai. Ir vis dėlto, ar nemanote, kad mūsų savimonė žengtelėjo pora laiptelių žemyn?

K.S. Apie emigraciją

Aš negalėčiau sutikti, kad asmens psichologijos modeliais galima paaiškinti visuomeninių sistemų (visuomenės, tautos, valstybės) elgesį. Aš jokia būdu nenorėčiau ir niekaip negalėčiau pateisinti «žmonių, kurie visiems laikams palieka gimtąją šalį, norėdami turėti darbą, socialiai gyventi ir saugiai auginti vaikus.» Jeigu taip būtų, pasmerkčiau tokį emigrantų elgesį už egoizmą ir neatsakingumą. Juk emigrantai neatlygina tėvynei už jų išauginimą, nusimeta atsakomybę už jos likimą ir veržiasi prie svetimo stalo, padengto šalies šeiminingų darbo vaisiais. Nekalbu apie smulkesnius nusižengimus: nutautėjimą, vaikų dramas, šeimų suirimą ir pan. Visa tai net leistų jų pasirinkimus laikyti tautos išdavystėmis.

Bet aš neturiu teisės jų smerkti visai dėl kitų priežasčių. Visų pirma, aš nežinau, ar išvykimo motyvai tikrai buvo egoistiniai, kaip čia mes kalbame. Tikriausiai jie buvo daug įvairesni ir sudėtingesni. Bet svarbiausia yra visai kas kita. Jeigu per tokį trumpą laiką iš Lietuvos turėjo išvažiuoti beveik trečdalis šalies gyventojų, tai čia jau ne jų kaltė, o visos mūsų valstybės ligos simptomas.

Emigrantai tokios pat ligos aukos kaip ir savižudžiai, depresijos persekiojami žmonės ir pan. Kitaip sakant, tu-

rime klausti, kokios jėgos (įstatymai, teismai, administraciniai sprendimai, bendravimo būdas, darbo, verslo, mokslo, gyvenimo sąlygos ir pan.) juos išstūmė ir iki šiol stumia iš Lietuvos.

Valstybės idėja

Aš abejoju, ar inteligentai čia galėtų kuo pasitarnauti. Iš pradžių Sąjūdis mūsų tautai suteikė išsilaisvinimo kryptį, o įstojus į Europos Sąjungą mums nurodyta įsijungimo kryptis, vadinama tai „atvira Lietuva“, tai „multikultūrinė globalizacija“.

Kad ir kaip atrodytų keista, mūsų oficialioji politika globalizaciją interpretuoja beveik marksistiškai, t.y. įsivaizduoja ją kaip pasaulinę pažangą, pasireiškiančią ne tik spartėjančiomis mokslo ir technikos revoliucijomis, bet ir šeimų, tautų, kultūrinių bei lytinių skirtumų išnykimu ir totaline žmonijos unifikacija. Jos mąstymo būdas kraštutiniai heraklitiškas: pasaulyje nieko nėra ir *neturi būti* pastovaus. Į bet kokias gyvenimo tradicijas ji žiūri iš aukšto, vadina jas nacionalistinėmis ir į diskusijas nesileidžia. Už jos minčių ir veikslių horizonto lieka kalbos apie tautų ir jų kultūrų branginimą ir puoselėjimą.

Net šiuo priešrinkiminiu metu šešių įtakingiausių Lietuvos partijų lyderiai nesiteikė atsakyti į Nacionalinio komiteto „Kad Lietuva neišsivaikščiūtų“ pateiktus klausimus, ką jie mano apie mūsų tautos likimą. Jų rūpinimasis šalies savitumu prasideda ir pasibaigia dalyvavimu metinėse šventėse, oficialiais krepšinininkų ir kai kurių kitų sportininkų apdovanojimais, nacionalinių premijų įteikimu ir juostelių karpymu parodų ar restauruotų dvarų atidarymuose.

Ar mūsų savimonė menksta?

Man atrodytų, kad anksčiau ji tikrai menko. O dabar aš matau vis daugiau prablaivėjimo, susimąstymo, prabudimo ženklų. Nors tas procesas per lėtas, bet tokia akligatvyje - jau šis tas.

V.B. Viešojoje erdvėje nuolat skalambijama, kaip kažkas kažkur kažką apgavo, užmušė, išprievartavo, kad nebeturime dorų valdininkų, politikų - visur kyšininkavimas, korupcija, grobstymai. Iš interneto portalų, televizijos ekranų tvinsta patyčios, kurstoma baimė: ryt poryt kils karas, mus užpuls, užgrobs... Regis, nematomas balsas ragina: bėkite kuo toliau ir negrįžkite... Ar tokioje agresyvioje, nesaugioje ir nestabilioje aplinkoje įmanoma ramiai ir kūrybingai dirbti? Ar galime raginti emigrantus sugrįžti, kai patys jaučiamės nesaugūs? Gal būtinas Nacionalinis susitarimas nekurstyti baimės, negąsdinti, nesityčioti?

K.S. Man rodos, bėda ne tai, kad žiniasklaida aliarmuoja. Ji turi tai daryti ir gerai, kad tai daro. Tik iš jos mes ir galime susidaryti dokumentuotą vaizdą, kokiam krašte gyvename.

Bėda ta, kad žiniasklaida nusiima atsakomybę už sukeltą nerimą ir baimes, beveik niekada situacijų tinkamai neišanalizuoja ir tinkamai neįvertina moraliniu ir psicho-

loginiu požiūriu. Sukelia bangas ir traukiasi į krūmus. Atseit, „žinokitės, jūs mums rūpите tik kaip verslo medžiaga ir bandomosios žiurkės.“ Tai panašu į nusikaltimą. Susidaro įspūdis, kad jai iš tikrųjų visai nerūpi nei įvykiai, dėl kurių aliarmuojama, nei psichologinės ir moralinės bangos, kurias aliarmas sukelia. Nežinau, ar tai yra etikos kodeksų, ar įstatymų spraga, ar šių normatyvų prižiūrėtojų atsakomybės stoka. Bet už neatsakingą panikos kėlimą turėtų būti taikomos rimtos sankcijos. Deja, matome tą patį neįgalumą, prižiūrimą „profesijos draugų“, kaip ir visose kitose valstybės reikalų tvarkymo srityse.

Kad tautiečiai norėtų sugrįžti, o mes pasijustume saugesni ir taptume sąžiningesni, teisingesni, garbingesni, oresni, mūsų „tvarką“ ir jos defektus reikia ne tušuoti, maskuoti ar nutylėti, bet kuo ryškiau parodyti, kad paskubėtume ir prisiverstume ištaisyti.

Nacionaliniame susitarime „Kad Lietuva neišsivaikščiūtų“ išreikštas pritarimas Prezidentės iniciatyvai „Už saugią Lietuvą“, siekiančiai įveikti patyčias mokyklose, įvaikinti našlaičius, užtikrinti pagarbius žmonių tarpusavio santykius. Tai labai svarbus uždavinys. Prie šios iniciatyvos gali jungtis visi. Bet to per mažai. Mums turi rūpėti ne tik vaikai. Vaikų likimai ir elgesys - tik suaugusiųjų veidrodis, mokykla – dominuojančios žiniasklaidos ir politinių santykių veidrodis. Vaikų mes nepakeisime, jei nesikeis tėvai, o tėvai nesikeis, jei nesikeis pareigūnai ir žiniasklaida, o pareigūnai ir žiniasklaida nesikeis, jei nesikeis ministrai, o ministrai nesikeis, jei nesikeis premjerai, o premjerai nesikeis, jei nesikeis Seimas.

„Žuvis pūva nuo galvos“. Visi tai žino. Žino ir pati „galva“. Bet kol kas per mažai ženklų, kad ji tikrai (nuo širdžiai) norėtų keistis. O mes, „paprasti žmonės“, privalome padaryti viską, kad panorėtų. Tam privalome subrandinti pilietinės visuomenės branduolį.

O kad toks branduolys atsirastų, privalu imtis Nacionalinio susitarimo, kuris, telkdamas žmones, pakeistų ir mūsų tarpusavio santykius, dažnai gana apgailėtinus, persotintus priešišku veiksmu, agresyvių konfliktų, neatlėgstančio pykčio ir patyčių. Šis Susitarimas mums turi padėti susigrąžinti suniokotą solidarumo jausmą, padorumą, sąžiningumą, tarpusavio pagarbą, duoto žodžio laikymąsi bei kitus bazinius žmogiškojo bendrabūvio fenomenus ir paversti juos šio, gyvenamojo, pasaulio dimensija.

Žinoma, permainos turi prasidėti nuo mūsų pačių. Bet peržvelgi kokios populiarios internetinės svetainės anoniminius debatus ir ... pasidaro gėda, kad esi lietuvis. O tada negali išsisukti nuo klausimo, ar šios kartos žmonėms pavyks išlaikyti demokratijos egzaminą. Ar ji pasikeis tiek, kad pajėgtų pasirūpinti tautos likimu?

Bet vis dėlto jau turime tarpusavio įsipareigojimų reikalaujančią Susitarimo pradžią ir jo organizavimo principus. Mes pateikėme unikalią bendrų pastangų sutelkimo idėją, kad Lietuva neišsivaikščiūtų. Nėra jokios kitos tokios idėjos, kuri galėtų įgauti tokio neginčijamo visuotinio prasmę ir taip suartintų paties skirtingiausio amžiaus, interesų, įsitikinimų bei patirčių žmones. Tai jau nemažai. Susitarimo poreikį nuolat motyvuoja, sti-

muliuoja ir mūsų akyse mirštančios tautos realybė. Tos realybės akivaizdoje mes turime atidėti į šalį niekingus tarpusavio karus – kivirčius, patyčias, intrigas, neapykantą, kad įtikėtume, o paskui įtikintume ir visus kitus, jog niekas mums nesuteikė teisės palikti likimo valiai to, ką mūsų protėviai išugdė, išpuoselėjo ir perdavė mums. Juk šios realybės akivaizdoje negalime likti nei tingūs, nei abejingi, nei pavargę, o juo labiau užsiėmę begalybe smulkmenų ir niekų niekais, kurių tiek daug mums ruošia vartotojų epocha, kad tik negalvotume apie ateitį.

V.B. Dėkoju už pokalbį.

Deja, buvusios iniciatyvos įvesti tiesioginius seniūnų rinkimus reikiamo pritarimo nesulaukė...

STINGA TEISINGUMO IR SAUGUMO

Ieškant masinės emigracijos priešasčių daug priekaištų tenka Lietuvos teisinei sistemai: gyventojų savivaldos suvaržymai, nedemokratiški rinkimų įstatymai, nepakankamas piliečių dalyvavimas valstybės valdyme, pilietinės visuomenės ugdymo teisinės kliūtys.

Apie tai su Lietuvos advokatų tarybos pirmininku, teisės profesoriumi Ignu Vėgėle kalbasi Vytautas Budnikas.

V.B. Sakoma, kad teisė yra viršesnė už politinę valdžią - tai vadinama teisės viešpatavimu. Politikai bent viešojoje erdvėje kalba apie emigraciją. O teisininkų bendruomenės balso beveik negirdėti. Kas mūsų valstybėje negerai, kad žmonės visiems laikams palieka gimtąją šalį? Kokių teisių ir laisvių mūsų piliečiai ieško svetur? Kokių pokyčių reikėtų Lietuvos teisinei sistemai, kad žmonėms gyventi mūsų šalyje būtų saugu ir gera, kad visiems laikams išvykstantieji persigalvotų, o išvykusieji norėtų sugrįžti?

I.V. Šis klausimas yra labai sudėtingas – šių metų vasarą Vyriausybės kanceliarija net kvietė gyventojus teikti pasiūlymus, kaip stabdyti išvykimą ir susigrąžinti emigrantus. Labai džiugu girdėti teisinės valstybės poreikį. Juk teisingumo jausmas, principas, kad valdžios galias riboja teisė, yra kertinis norint jaustis saugiam. Bet kokios politinės permainos, valdžios galios turi nepažeisti konstitucinių teisių, laisvių ir pareigų.

Jau beveik visuotinai sutariama, kad emigracijos priežastys Lietuvoje yra ne tik ekonominės, bet ir socialinės. Žmonės yra apėmusi neviltilis ne tik dėl finansinio nepritekliaus ir sunkių pragyvenimo sąlygų - jiems stinga teisingumo ir saugumo jausmo, jausmo, kad jų teisės ir interesai yra gerbiami, vertinami, jų balsas girdimas.

. Visgi turime ir savęs paklausti – ar tikrai mylime ir gerbiame savo valstybę? Kodėl labai greitai susigundome ieškoti kur geriau, užuot gerovę kūrę patys savo šalyje? Kaltiname politikus, vieni kitus, kad esame linkę matyti tik neigiamas aplinkybes užuot ėmęsi iniciatyvos ir atsakomybės. Turime keisti savo požiūrį ir patys, ir mūsų visuomenė, žiniasklaida, taip pat politikai: matykitime teigiamus pokyčius čia, savo šalyje, nesivadovaukime mintimi, kad „gera ten, kur mūsų nėra“.

Manau, kad esant Europos Sąjungoje, kurioje užtikrinama judėjimo laisvė, emigracija yra nuolatinis ir natūralus procesas, kurį visiškai sustabdyti vargu ar galima.

Nepaisant to, vis tiek galime kalbėti apie įvairius būdus tobulinti Lietuvos teisinę sistemą, kuri, žinoma, nebūtinai gali padėti stabdyti emigraciją, tačiau bent jau gali prisidėti prie siekių stiprinti Lietuvos piliečių pasitikėjimą valstybe, o kartu ir teise.

Pavyzdžiui, galime kalbėti apie Lietuvos teisinės sistemos tobulinimą didinant žmonių pasitikėjimą teismais bei kitais teisinės sistemos dalyviais, teisine sistema. Galimi pasidžiaugti, kad vienas būdų – visuomeninių tarėjų institutas – jau skinasi kelią į mūsų teisinę sistemą. Visuomenės įtraukimas į teisingumo vykdymo procesą yra demokratiškos ir atviros piliečiui valstybės pavyzdys, kuris skatina požiūrių įvairovę, didesnę demokratiškumą, „gyvosios teisės“ – tokios, kaip ją supranta Lietuvos gyventojas – viešpatavimą.

Prie teisinės sistemos tobulinimo neabejotinai prisidėtų valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo sistemos efektyvumo didinimas, elektroninių paslaugų plėtra, teisinio švietimo plėtra.

V.B. Neseniai Europos Komisija apkaltino Lietuvą, Vengriją, Bulgariją, Latviją, Slovakiją, kad šių šalių teisės aktai neleidžia įsigyti žemės ūkio paskirties žemės užsieniečiams, jei jie nėra žemdirbiai. ES Komisija šiame draudime išvėlgė diskriminacijos apraiškas. Beje, mūsų šalyje toks draudimas galioja ir Lietuvos piliečiams. Žinome, kad kitų ES valstybių žemdirbiai gauna daug didesnes išmokas, todėl mūsų šalyje negali varžytis su jais superkant žemes. O Lietuvos kaimai ir miesteliai tuštėja. Ar nebus lengvatinėmis sąlygomis supirkta Lietuvos žemė, dėl kurios Sibiro lageriuose kentėjo mūsų tėvai ir seneliai?

I.V. Kalbant apie Europos Sąjungą, norėčiau akcentuoti, kad yra teisinės priemonės, kuriomis mes galime apsiginti, jei manome, kad ES taisyklės yra nesažiningos. Išmokime jomis naudotis – aš pats kaip advokatas atstovavau 135 ūkininkams ir žemės ūkio bendrovėms byloje dėl 2012 metais Lietuvos ūkininkams skirtų tiesioginių išmokų mažinimo. ES Teisingumo Teismas pripažino,

kad išmokų mažinimas 2012 metais Lietuvos žemdirbiams buvo pritaikytas neteisėtai, į teismą kreipėsi ūkininkai įgiję galimybę atgauti tiesioginės paramos dalį, kuri jiems buvo neteisėtai sumažinta. Tokių pavyzdžių galėtų būti ir daugiau, jei ne tik kritikuotume ES sprendimus, bet ir teisinėmis priemonėmis gintume savo interesus.

Išties 2015 metais Europos Komisija nusprendė oficialiai reikalauti, kad Lietuva, Bulgarija, Slovakija, Vengrija pateiktų pastabas dėl įstatymų, kuriais reglamentuojamas žemės ūkio paskirties žemės įsigijimas. Komisijos nuomone, ginčijamomis nacionalinėmis nuostatomis nustatoma tam tikrų apribojimų, dėl kurių investuotojai iš kitų valstybių narių gali būti diskriminuojami. Europos Komisiją labiausiai neramina reikalavimas, kad žemės pirkėjas būtinai turi būti ūkininkaujantis ar daugiausia pajamų iš žemės ūkio veiklos gaunantis asmuo – sako, kad tai diskriminuoja likusius ES piliečius.

Gavusi Lietuvos atsakymą, Europos Komisija tebėra susirūpinusi, kad teisinis reglamentavimas (reikalavimas žemės pirkėjui būti ūkininku) yra per griežtas ir pažeidžia ES teisę. Šių metų gegužę Europos Komisija oficialiai paprašė Lietuvos ir kitų valstybių iš dalies pakeisti žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo teisės aktus, nes jais pažeidžiamas laisvas kapitalo judėjimas bei įsisteigimo laisvė ir tai gali atgrasyti tarpvalstybines investicijas.

Komisija nurodė, kad kai kuriais apribojimais gali būti siekiama pagrįstų tikslų, nes jais norima kovoti su pirkimu spekuliacijos tikslais arba atsižvelgiama į planavimo ir kaimo politikos tikslus, bet tam, kad tie apribojimai būtų teisėti, jie privalo būti proporcingi ir jais negali būti diskriminuojami kiti ES piliečiai.

Verta priminti, kad stodama į Europos Sąjungą, Lietuva įsipareigojo nedrausti žemės pardavimo kitų Europos Sąjungai priklausančių valstybių piliečiams, o per einamasis laikotarpis, leidęs Lietuvai neparduoti žemės užsieniečiams, galiojo tik iki 2014-ųjų gegužės 1-osios. Taigi 2014 metais įstatymas buvo priimtas baiminantis, kad Lietuvoje žemę supirks užsieniečiai ir taip sužlugdys žemės ūkį. Visgi kyla klausimas, ar toks reguliavimas nėra perteklinis, nes dėl jo įsigyti žemės tapo sunkiau ir Lietuvos piliečiams.

Nuomonė, kad šis įstatymas yra nukreiptas prieš užsienio investuotojus, yra diskutuotina. Visų pirma, dar 2006 m. kovo 30 d. Konstitucinio Teismo nutarime buvo pažymėta, kad žemės ūkio paskirties žemė yra išskirtinės vertės ribotas gamtos išteklius. Taigi įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad žemės sklypai, jeigu jie yra priskirti žemės ūkio paskirties žemei, savininkų ir (arba) naudotojų būtų naudojami būtent žemės ūkio veiklai, kad žemės ūkio paskirties žemės pobūdis, kol jos paskirtis pagal įstatymo nustatytus kriterijus nebus pakeista, būtų išsaugotas.

Be to, kiek teko domėtis, kitų Europos Sąjungos valstybių narių praktika taip pat yra orientuota į tai, kad į žemės ūkio paskirties žemės disponavimo rinką patektų tik tie asmenys, kurie suinteresuoti užsiimti žemės ūkio veikla, kad būtų skatinamas užimtumo kūrimas kaimo vietovėse, gerinama socialinė aplinka ir pan. Pavyzdžiui,

Danijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje galioja didžiausio galimo įsigyti žemės kiekio nustatymas; Prancūzijoje, Danijoje įtvirtinta valstybės ar kitų asmenų (kaimynų) pirmenybė žemei įsigyti; Danijoje, Vokietijoje yra kvalifikaciniai reikalavimai žemės pirkėjui ir kt.

Galiojančiame žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatyme įtvirtinti saugikliai, žinoma, gali būti vertinami kontraversiškai, tačiau vis dėlto bendrąja prasme jie yra skirti tam, kad užtikrintų minėtus konstitucinius imperatyvus. Juk jie praktiškai nepalieka nišos žemės ūkio paskirties žemę įsigyti ne žemės ūkio veiklai, o spekuliaciniais tikslais, vienoje rankose kaupiant didelius žemės plotus, taip atitinkamai darant įtaką žemės ūkio paskirties žemės disponavimo rinkai, kaimo ekonominei – socialinei plėtrai ir užimtumui. Pagal šiuo metu galiojantį reguliavimą užsienio kilmės subjektas ir Lietuvos subjektas yra vienodoje padėtyje įsigyjant žemės ūkio paskirties žemės, t.y. draudžiama Lietuvos žemę lengvatinėmis sąlygomis išpirkti užsieniečiams. Žinoma, šis reguliavimas, matyt, turės būti keičiamas, nes į Europos Komisijos reikalavimą turės būti reaguojama. Tik klausimas – kokia forma tai bus daroma, t.y. kokie konkretūs įstatymo pakeitimai bus siūlomi ir ar jie drastiškai pakeis dabartinę situaciją.

Tikiuosi, kad bus priimtas toks sprendimas, kuris bus ne tik suderinamas su kartinėmis laisvo kapitalo judėjimo ir įsisteigimo laisvėmis, bet kartu nesudarys nepalankių sąlygų mūsų šalies žemdirbiams konkuruoti su užsienio subjektais žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo srityje.

V.B. Konstitucijos 4 str. skelbia, kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus. Tiesiogiai dalyvauti valstybės valdyme piliečiai gali inicijuodami referendumus. Tačiau Lietuvoje referendumui inicijuoti būtina surinkti ne mažiau kaip 300 tūkst. rinkėjų parašų (daugiau nei 10 proc. rinkėjų). Kitose ES valstybėse tokiai iniciatyvai pakanka 1,5-3 proc. rinkėjų parašų. Lietuvoje ši užduotis beveik neįgyvendinama dar ir dėl to, kad priimant Konstituciją šalyje gyveno per 3,5 mln. gyventojų, o dabar mažiau nei 3 mln. Ar nemanote, kad daugelis Konstitucijos nuostatų tapo deklaratyvios? Jų nebepaiso ne tik valstybės institucijos, net ir pats įstatymų leidėjas, pvz. įstatymų projektais siūlydamas siaurinti valstybinės lietuvių kalbos vartojimą.

I.V. Išties referendumui inicijuoti reikalingų rinkėjų parašų skaičius jau keletą metų yra aktuali ir vis iš naujo į dienos šviesą iškeliamą tema. Ne kartą girdejome apie iniciatyvas sumažinti referendumui reikalingą piliečių parašų skaičių iki 200 tūkstančių ar 100 tūkstančių, tačiau visos šios iniciatyvos baigėsi nesėkmingai. Paskutinis iniciatyvinės grupės bandymas pasižymėjo ypač mažu piliečių, palaikančių šią iniciatyvą, parašų skaičiumi (surinkta vos 860 piliečių parašų).

„Supaprastintas“ referendumo surengimas turi ir teigiamų, ir rizikingų aspektų. Žinoma, tai dar labiau sustiprintų demokratiją (tiesioginę), pasitikėjimą bei piliečių

įgalinimą. Iš kitos pusės, su santykinai nedideliais finansais galima pasiekti norimą referendumo rezultatą. Net ir labai išsivysčiusios, itin galias demokratijos tradicijas turinčios valstybės susiduria su referendumų netikėtumais – Brexit naujausias to pavyzdys. Tačiau pasitikėti savo piliečiais reikia, tad manau, turime rimtai svarstyti ir peržiūrėti referendumo rengimo nuostatas. Tik pasitikėdami žmonėmis sukuriame prielaidas jiems pasitikėti savo valstybe.

Vis dėlto nenorėčiau sutikti su nuomone, kad dėl aptariamų situacijos Konstitucijos nuostatos tapo deklaratyvios. Juk Konstitucija yra toks aktas, kuriame atsispindi visuomenės sutartis – visų Lietuvos Respublikos piliečių demokratiškai priimtas įsipareigojimas dabartinei ir būsimoms kartoms gyventi pagal Konstitucijoje įtvirtintas pamatines taisykles ir joms paklusti, idant būtų užtikrintas valdžios legitimumas, jos sprendimų teisėtumas, žmogaus teisės ir laisvės, idant visuomenėje būtų santarvė. Konstitucija yra Tautos, kaip valstybinės bendruomenės, bendro gyvenimo teisinis pamatas, tačiau jis nėra ir negali būti visiškai nekintantis. Kitaip tariant, jis turi prisitaikyti prie socialinio gyvenimo reiškinių ir sąlygų, jei šie ilgainiui pakinta. Juk Konstitucija buvo priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume, taigi netrukus minėsime 24-ąsias jos metines. Per šiuos kelis dešimtmečius gyvenimo sąlygos Lietuvoje pakito, todėl natūralu, kad tam tikros nuostatos, kurios buvo įtvirtintos 1992 metais, gali nebeatitikti šiandieninių gyvenimo realijų.

Dėl valstybinės kalbos vartojimo išsaugojimo pažymėtina, kad tai yra vienas iš prioritetinių kiekvienos valstybės siekių. Taigi iniciatyvos, susijusios su valstybinės lietuvių kalbos vartojimo siaurimu (asmenvardžių rašymu Lietuvos piliečių pasuose nevalstybine kalba), nebūtinai liudija Konstitucijos nuostatų deklaratyvumą. Natūralu, kad įstojus į Europos Sąjungą ir šios Sąjungos piliečiams naudojantis laisvo judėjimo teisėmis aptariamai klausimai, susiję su valstybinės kalbos vartojimu, tampa vis labiau aktualūs. Vis dėlto šiuo atžvilgiu reiktų atsiminti, kad pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją Europos Sąjunga gerbia turtingą savo kultūros ir kalbų įvairovę. Net Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, kad Europos Sąjungos teisės nuostatos nedraudžia vykdyti politikos, kuria siekiama ginti ir remti valstybės narės kalbą, kuri yra nacionalinė ir pirmoji valstybinė kalba. Tiesiog kiekvienu atveju, kai kyla klausimas dėl ribojimų, susijusių su valstybinės kalbos vartojimu (pvz., atsisakymu pase rašyti pavardę nevalstybine kalba ir pan.), reikia atsiminti, kad privaloma užtikrinti interesų – viena vertus, asmenų teisės į jų asmeninio ir šeimos gyvenimo gerbimą, ir, kita vertus, teisėtos atitinkamos valstybės narės valstybinės kalbos ir jos tradicijų apsaugos – pusiausvyrą.

V.B. 2014 -ųjų pradžioje piliečiai kreipėsi į Vyriausiąjį administracinį teismą, pastarasis į Konstitucinį teismą (KT) dėl LR Europos parlamento rinkimų įstatymo, prieštaraujančio Konstitucijai: įstatymas neleido visuomeniniams rinkimų komitetams turėti pavadinimus - leista juos žymėti tik raidėmis be di-

akritinio ženklo. KT pripažino, kad minėta įstatymo nuostata prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, ir įstatymas buvo pakeistas. Tai nebe pirmas kartas, kai KT nurodo, jog šalies rinkimų įstatymai yra nedemokratiški. Deja. Iki šiol politinių partijų sąrašuose esantys kandidatai, neišrinkti vienmandatėje apygardoje, patenka į valdžią pagal partinius sąrašus. Suprantama, tokios galimybės neturi nepartiniai piliečiai. Kokia Konstitucijos nuostata suteikia juridiniams asmenims (politinėms partijoms) išskirtinę privilegiją atstovauti rinkėjams?

I.V. Štai ir įrodymas, kad Konstitucija nėra tik deklaratyvi! Beje, Konstitucinis Teismas nenurodė, kad įstatymai yra nedemokratiški, o tik pabrėžė, kada tokie įstatymai pažeidžia Konstituciją.

Konstitucijos 55 straipsnyje yra numatyta, kad Seimą sudaro Tautos atstovai – 141 Seimo narys, kurie renkami ketveriems metams remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu. Tiesioginės rinkimų teisės principas reikalauja, kad Seimo nariai būtų renkami be tarpininkų.

Pažymėtina, jog aiškindamas Konstitucijos 55 straipsnio 3 dalies nuostatą, kad Seimo narių rinkimų tvarką nustato įstatymas, Konstitucinis Teismas konstatavo, jog ši konstitucinė nuostata reiškia, kad įstatymų leidėjas turi pareigą įstatymu įtvirtinti Seimo narių rinkimų sistemą, nustatyti rinkimų organizavimo pagrindus ir tvarką, apimančią inter alia kandidatų į Seimo narius kėlimą, rinkimų agitaciją, balsavimo tvarką, rinkimų rezultatų nustatymą, rinkimų ginčų nagrinėjimo procedūras, reguliuoti kitus Seimo narių rinkimų santykius. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pabrėžta ir tai, kad įstatymų leidėjui iš Konstitucijos kyla pareiga įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų Seimo rinkimų proceso sąžiningumą ir skaidrumą – būtinas Tautos pasitikėjimo savo atstovybe prielaidas.

Verta prisiminti, kad Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas buvo kreipęsis į Konstitucinį Teismą, ginčydamas teisinį reguliavimą, pagal kurį daugiamandatėje rinkimų apygardoje teisę kelti kandidatus į Seimo narius turi tik politinės partijos - teismo nuomone, toks reguliavimas pažeidžia rinkimų teisės principus, nes piliečiai, nesantys politinės partijos nariais, gali kelti kandidatus į Seimo narius tik vienmandatėse rinkimų apygardose, t. y.

į 71 Seimo nario vietą. 2008 metų spalio 1 d. nutarime Konstitucinis Teismas išaiškino, kad įstatymų leidėjas nustatė mišrią, t. y. tokią Seimo narių rinkimų sistemą, kai 70 Seimo narių renkama pagal proporcinę rinkimų sistemą daugiamandatėje rinkimų apygardoje tik iš į politinių partijų sąrašus įrašytų kandidatų, o 71 Seimo narys renkamas pagal mažoritarinę rinkimų sistemą vienmandatėse rinkimų apygardose, kuriose gali kandidatuoti ne tik politinių partijų išskelti, bet ir patys save iškelę piliečiai, atitinkantys Seimo rinkimų įstatyme nustatytus pasyviosios rinkimų teisės reikalavimus (sąlygas). Be to, mišri rinkimų sistema taikoma ir kitų Europos demokratinių šalių (Vokietijos Federacinės Respublikos, Italijos Respublikos, Vengrijos Respublikos ir kt.) parlamentų rinkimuose.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog kad ir kokią Seimo narių rinkimų sistemą pasirinktų įstatymų leidėjas (vien proporcinę, vien mažoritarinę arba kitokią, inter alia mišrią rinkimų sistemą, kurioje yra derinamos proporcinė ir mažoritarinė rinkimų sistemos), pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris užkirstų kelią politinėms partijoms arba jų išskeltiems bei remiamiems kandidatams dalyvauti Seimo narių rinkimuose. Nei vien proporcinė, nei vien mažoritarinė, nei kitokia rinkimų sistema, inter alia mišri rinkimų sistema, kurioje yra derinamos proporcinė ir mažoritarinė rinkimų sistemos, negali būti laikomos savaime sudarančiomis prielaidas pažeisti laisvų, demokratiškų rinkimų reikalavimus, visuotinę, lygią rinkimų teisę, slaptą balsavimą, kitus demokratinės teisinės valstybės rinkimų standartus.

Vadinasi, tokia Seimo narių rinkimų sistema, kai dėl Seimo narių mandatų varžosi į politinių partijų sąrašus įrašyti kandidatai ir politinių partijų išskelti pavieniai kandidatai, pagal Konstituciją yra galima, jeigu užtikrinama galimybė Seimo rinkimuose dalyvauti ir piliečiams, neįrašytiems į politinių partijų sąrašus ar ne jų keliamiems.

Atkreiptinas dėmesys, kad partijos politinėje valstybės sistemoje vaidina itin svarbų vaidmenį. Tai pripažintas dėsniškas visuose politikos mokslų vadovėliuose. Partijos ne tik konsoliduoja politines idėjas, jas išgrynina iki pasiūlymų, bet ir prisiima atsakomybę netinkamo valdymo atveju. Kas prisiims atsakomybę vienadienio politinio judėjimo atveju, sukurto tik vieneriems rinkimams?

V.B. Daug kalbama apie savivaldos stiprinimą, o per 26 nepriklausomybės metus realios savivaldos piliečiai taip ir neturi - kaimo bendruomenės negali išsirinkti seniūno, seniūnijos negali formuoti savo biudžeto. Politinės partijos vietos savivaldos rinkimuose gali kelti kandidatą netgi neturėdamos savo partijos narių toje apygardoje, o kaimo bendruomenėms to daryti neleidžiama. Ką Jūs manote apie tokią demokratinių rinkimų teisę?

I.V. Esu įsitikinęs, kad būtina „decentralizuoti“ Lietuvą, stiprinti kaimą, visų pirma kuriant darbo vietas, kviečiant verslą į regionus. Padėtis, kuomet per didelė verslo ir pramonės dalis yra sutelkta sostinėje, netinkama, tai yra viena iš emigracijos priežasčių.

Atsakydamas į pateiktą klausimą, norėčiau prisiminti, o kartu ir pritarti Konstitucinio Teismo jurisprudencijai, pagal kurią demokratiški rinkimai yra svarbi piliečių dalyvavimo valdant valstybę forma, kartu ir būtinas valstybės politinių atstovaujamojų institucijų formavimo elementas.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad valdžios atsakomybė visuomenei – vienas iš teisinės valstybės principo elementų, įtvirtintas Konstitucijoje nustatčius, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, kad piliečiai turi teisę tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus dalyvauti valdant savo šalį, kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus, taip pat garantuojant piliečiams galimybę ginti savo teises teisme, peticijos teisę, teisės aktuose reglamentuojant piliečių prašymų ir skundų nagrinėjimo procedūrą ir kt.

Norėčiau pasidžiaugti prieš keletą metų įteisintais tiesioginiais mero rinkimais. Manau, kad tokiu pačiu keliu turėtų būti einama ir seniūnų rinkimuose, nes savivalda turėtų būti stiprinama nuo apačios - nuo bendruomenių, seniūnų. Deja, kaip žinome, buvusios iniciatyvos įvesti tiesioginius seniūnų rinkimus reikiamo pritarimo nesulaukė. Kita vertus, mūsų valstybės demokratinė patirtis dar palyginti menka, todėl natūralu, kad tai daro didelę įtaką mūsų politiniam gyvenimui, ir kai kuriems pokyčiams visuomenė dar nėra subrendusi. Vis dėlto manau, kad tiesioginiai rinkimai didina piliečių įsitraukimą į valstybės valdymą, leidžia jausti, kad jų balsas yra girdimas, todėl turėtų būti skatinamas. Juk demokratijos plėtra išties yra labai pozityvus dalykas, o tiesioginiai seniūnų rinkimai – puiki galimybė stiprinti bendruomenės visoje Lietuvoje.

V.B. Visuomenei neleidžiama dalyvauti ir teisingumo vykdyme. Prieš kiekvienus rinkimus valdantieji prabyla apie visuomenės atstovų teismuose būtinumą. Bet nei tarėjų, nei prisiekusiųjų instituto kol kas neturime. Tik kalbos. Teisinamasi, neva tam biudžete stinga dešimties ar dviejų dešimčių milijonų eurų. Ar teisingumas valstybėje tevertas kelių dešimčių milijonų eurų?

I.V. Nuo pat pradžių palaikėme tarėjų instituto teismuose idėją ir džiaugiamės, kad ją inicijavo pati teisininkų bendruomenė, neišsigandusi „konkurencijos“ ir pokyčių, kurių neišvengiamai bus atsiradus visuomeninių tarėjų institutui. Pagrindiniai tarėjų instituto teismuose diegimo tikslai yra labai pažangūs ir kilnūs – visuomenės pasitikėjimo teismais ir teisine sistema didinimas, teismų darbo atvirumo skatinimas, visuomenės teisinis švietimas. Visuomenės įtraukimas į teisingumo vykdymo procesą yra demokratiškos ir atviros piliečiui valstybės pavyzdys. Visgi turime savęs paklausti, ar iš tiesų visuomenė yra pasirėngusi ir įsitikinusi, kad skirs dalį savo laiko padėti teisingumui. Ar tarėjų institutas pasiteisins ir įgis visuomenės pasitikėjimą, labai priklausys nuo jo darbo kokybės bei rezultatų, kuriuos lems žmonės, pakviesti šiai svarbiai misijai.

Ar norėtumėte, kad jūsų bylą spręstų tarėjas, kuris į teismą atvyko verčiamas? Kitas klausimas – ar iš tiesų sumažės korupcija? Juk teisėjas rizikuoja savo profesija ir pajamomis, o susigundęs kyšiu tarėjas – blogiausiai atveju tik baudžiamąja byla.

Kilnus tikslas neturi tapti savitiksliau gražiu lozungu, reikia įtraukti visuomenę, bet labai gerai ekonomiškai ir teisiškai apskaičiuotu projektu, kuris kurtų pridėtinę vertę visuomenei, teismų sistemai ir valstybei. Būtina itin atsakingai sukurti tarėjų atrankos kriterijus, jų motyvacinę sistemą, stiprinti gebėjimus bei kelti kompetenciją. Mano įsitikinimu, tarėjais turėtų tapti tiksliai nepriekaištingos reputacijos, atsakingi ir išsilavinę Lietuvos piliečiai, nes jiems suteikiama reali galia sprendžiant kitų žmonių likimus, kuriant teisinės sistemos įvaizdį Lietuvoje ir už jos ribų. Matau tarėjus kaip savanorius, suvokiančius šios misijos pilietiškumą, atsakingus prieš save, visuomenę ir valstybę. Advokatų bendruomenė supranta, kad atsiradus tarėjų institutui, laukia nauji iššūkiai ir pokyčiai, prie kurių reikės prisitaikyti. Bet ar pokyčiams pasiruošusi visuomenė? Todėl šis institutas veiks tik tuo atveju, jei visuomenė pati subręs ir norės laikyti tai garbinga pilietine pareiga.

V.B. Dėkoju už pokalbį.

nuotr. advokatūros ir www.alkas.lt

nuotr. O.Posaškova

VALDŽIA, TAUTA IR VALSTYBĖ

2016 m. kovo 9 d. LR Seimo Migracijos komisija, Lietuvos mokslų akademija (LMA) ir nevyriausybinės organizacijos surengė konferenciją „Kaip mums išlikti? Ar įmanomas nacionalinis susitarimas, kad Lietuva neišsivaikščiotų?“

Joje diskutuota apie emigraciją, kuri kelia didelę grėsmę Lietuvos ekonomikai ir demografinėi padėčiai. Konferencijoje kalbėjo LMA prezidentas, prof. Valdemaras Razumas, filosofas, humanitarinių mokslų daktaras ir Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas Krescencijus Stoškus, Akademinės asociacijos „Consilia academica“ tarybos pirmininkas, prof. Leonardas Kairiūkštis, Pasaulio lietuvių bendruomenės vicepirmininkas Rolandas Žalnierius, Lietuvių, gyvenusių

užsienyje, visuomeninės organizacijos „Sugrįžimas“ valdybos narys, dr. Daumantas Matulis, migracijos ir demografijos ekspertai: prof. habil. dr. Vladislava Stankūnienė, dr. Norbertas Černiauskas bei Dainius Paukštė, LR Seimo nariai Mečislovas Zasčiurinskas ir Arminas Lydeka.

Pateikiame kai kurių konferencijoje pasakytų kalbų santrumpas.

Nepaisant tūkstančių emigrantų, beveik visu nepriklausomos Lietuvos dvidešimtmečiu pasigirdavo ūkininkų priekaištų dėl to, kad trūksta darbininkų...

Dr. Norbertas Černiauskas – Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto lektorius

Kodėl lietuvis emigruoja: žvilgsnis į pusantrą šimto metų istoriją

Galime konstatuoti, kad kai didžioji Lietuvos gyventojų dalis ėmė save tapatinti su lietuviais šiandienine modernia prasme ir kada jie atgavo laisvę – tai yra buvo paleisti iš baudžios, prasidėjo beveik nenutrūkstantis emigracijos procesas iš mūsų šalies. Taigi, kodėl lietuvis emigruoja: žvilgsnis į pusantrą šimto metų istoriją.

1929 m. darbininkų laikraštis „Darbo balsas“ skelbė: „...bet reikia žinoti, kad nedarbas ir emigracija – vienu iš tų pačių reiškinių pasėkos.“ Tačiau ar emigraciją tiesiogiai sąlygoja užimtumo problemos, atsakyti nėra lengva. Užsidirbti, atsiskleisti ir realizuotis, o gal tiesiog dirbti – tai galėtų būti pagrindinis klausimas aiškinantis, ar tarp pagrindinių Lietuvos gyventojų pusantrą šimto metų emigracijos priežasčių buvo tik nedarbas ir ekonominis nepriteklus.

Įdomu tai, kad emigraciją 19 a. pabaigoj, iki pat 1940-ųjų galime įvertinti ne tik kaip vieną iš neužimtumo pasekmių, bet kartu ir kaip priemonę socialinėms problemoms mažinti. Oficialiais duomenimis, tarpukariu iš Lietuvos emigravo apie 100 tūkstančių žmonių. Tai buvo didelis nuostolis valstybei ir visuomenei. Kita vertus, sutinkame pagrįstų anuometinių nuomonių, kad jeigu ne emigracija, Lietuva dėl gyventojų pertekliaus, nesprendama kitų problemų, būtų susidūrusi su itin sunkiomis ekonominėmis ir socialinėmis problemomis.

Trečio ketvirto dešimtmečių sandūroje, plintant pasauliniam protekcinės darbo jėgos politikos bumui, Lietuvoje netgi suvokta ligtolinė emigracijos nauda. Nemaža dalis perteklinės darbo jėgos, išvykusi į užjūrius,

Lietuviai Pensilvanijos anglies kasyklose.
www.vilnews.com

amortizavo dalinio neužimtumo pasekmes. Imigrantų darbo vaisiais besidžiaugusioms šalims dėl krizės mažinant arba visiškai užveriant imigracijos kelius, šios politikos rezultatus pajuto ir Lietuva, pradėjusi kalbėti apie „emigracijos sustabdymo“ pasekmes jos darbo rinkai.

Apskritai Lietuvos valdžia, supratusi neigiamą emigracijos reikšmę, suvokė ją esant mažesne blygybe iš galimų, kadangi Lietuvos ūkio plėtra dar nepajėgė pasivyti gyventojų demografinio augimo. Tai patvirtinta ir pirmąkart aprašant lietuvių emigracijos istoriją žinomame 1936 metų A. Šapokos vadovėlyje: „ūkiškas Lietuvos gyvenimas yra neišsivystęs, todėl gyventojų prieaugis Lietuvoje pralenkia pragyvenimo šaltinių augimą. Tad daliai lietuvių neišvengiamai tenka emigruoti į kitus kraštus.“ O Kauno darbo birža, reaguodama į emigraciją, dar 1926 metais pareiškė, kad esant dabartiniam Lietuvos ūkio stoviui ir ekonominei krizei, emigracija pageidautina ir reikalinga.

Nepaisant tūkstančių emigrantų, beveik visu nepriklausomos Lietuvos dvidešimtmečiu pasigirdavo ūkininkų priekaištų dėl to, kad trūksta darbininkų. Jų ypač padaugėjo ketvirtą dešimtmečio pabaigoje. Besibai giant šiam dešimtmečiui net konstatuota, kad esama daugiau nusiskundimų dėl darbininkų stokos negu dėl darbo. Kitur skelbta, kad kaime sunku net įsivaizduoti, koks yra darbininkų trūkumas. 1939 m. šia problema susidomėjo net Valstybės saugumo departamentas, fiksuodamas žemdirbių nuotaikas ir nustatęs, kad šalies ūkininkai netgi pageidautų vyriausybės leidimo „importuoti“ 6 tūkstančius darbininkų iš Lenkijos.

Kodėl susidarė tokia situacija, kad emigruodavo tūkstančiai, o darbdaviams trūko darbo rankų?

Kaip Lietuvos valdžia ir aktyvioji visuomenė ėmėsi šios problemos?

Pirmiausiai abejotina, ar iš Lietuvos galėjo emigruoti visiškai bedarbiai. Įvertinus jų ekonominę padėtį, sunku patikėti, kad nedirbantieji galėjo surinkti bent dalį lėšų kelionei į Amerikos žemynus apsimokėti. Be to, yra žinoma, kad 1929-1938 metais iš Kauno emigravo beveik

3200 asmenų (iš daugiau nei 33 tūkstančių emigravusiųjų iš Lietuvos), tai yra vienas dešimtadalis visų išvykusiųjų. Tačiau atsižvelgiant į tai kad Laikinojoje sostinėje tuo metu buvo apie ketvirtadalis visos Lietuvos bedarbių, sunku nedarbą įvardyti kaip pagrindinę emigracijos priežastį. Išvadą dar labiau paryškintų 1928-1929 m. statistika: tais metais iš Lietuvos išvyko atitinkamai 9 ir 16 tūkstančių asmenų. Tad kauniečiai sudarė 18-ąją dalį. Bet prisiminus, kad ketvirtadalis visų bedarbių buvo būtent Kaune, visiškai susieti emigracijos reiškinio su nedarbu negalėtume.

Yra žinoma, kad didžioji dalis emigrantų nuo pat 19 a. vidurio iki 1940 m. Lietuvą paliko dėl tam tikrų ekonominių priežasčių. Jas konkretizuodami galime pasiremti 1933 m. agrarininko, žemės ūkio stratego Jono Aleksos tvirtinimu, kad pagrindinė emigracijos priežastis yra pusiau nedarbas ir tingumas, menkas darbo našumas, darbo kultūros stygius. Agrarininkas pateikia paprastą to meto Suvalkijos žemdirbių šeimos pavyzdį. Kad 3,5 ha valdanti šešių asmenų šeima nori emigruoti - natūralu, nes šaltuoju metų laiku neturi ką veikti, nors eiti į darbą į šalia esantį ūkį nenori, užsiimti amatu nesugeba. Kitaip tariant, jos pagrindinis tikslas yra ne ūkiškai save realizuoti, bet už tą patį mechaninį darbą, nesukant sau galvos gauti tiesiog didesnes pajamas. Taigi priežastis yra ne tik ekonominė, bet ir mentalinė.

To paties J. Aleksos teigimu, trečiajame dešimtmetyje susiformavo itin palankus žemės ūkio produktų ir pramonės gaminių kainų santykis Lietuvoje. Tokios palankios progos vargu ar galima buvo tikėtis ateityje. Todėl agrarininkas kvietė kaip įmanoma palankiau išnaudoti susiklosčiusią situaciją ūkininkaujant. Jis pabrėžė, kad mūsų valstietis jau pademonstravo savo vertę, sumanumą ir energiją jam įprastose ūkininkavimo srityse, dirbant ir taupiai gyvenant. Tačiau siekiant geresnių rezultatų Lietuvai ir išnaudojant gerą ekonominę konjunktūrą Europoje, būtina išeiti iš šių ribų ir parodyti išmintį ekonomiškai organizuojantis, greičiau ir pigiau gaminant, kuo daugiau apdirbant žaliavos, suvokiant besikeičiančios rinkos reikalavimus.

Tokie mokslininko samprotavimai esant palankioms ūkinėms sąlygoms tapo itin sunkiai įgyvendinamu uždaviniu, kadangi pobaudžiavinis žmonių finansinis naštingumas, verslumas, šiandienine šių sąvokų reikšme, buvęs per menkas. Tad geriausias sprendimas daugeliui buvo tiesiog emigruoti, o ne ugdyti ūkinį kūrybiškumą. Dėl to nereikėtų kaltinti konkrečių žmonių, dėl to kaltas pobaudžiavinis mentalitetas, buvęs tuomet ir atgijęs sovietmečiu.

Kaip šią problemą sprendė anuometinė Lietuvos valdžia?

Trijų ketvirtadalių (gal ir daugiau) lietuvių pobaudžiavinio socioekonominio gyvenimo motto, o kartu ir emigracijos priežastį – valstietišką taupumą, „gaspadoriškumą“, uždara namų gamybą - ketvirtame dešimtmetyje Lietuvoje besikuriančiam verslui po truputį pavyko

pakeisti į gebėjimą skaičiuoti, planuoti pelną ir pajamas ir orientuotis į rinkos poreikius.

Trečio ketvirto dešimtmečių sandūroje permąstytas ir švelniai paneigtas darbštaus lietuvių mitas, kurį dar 19 a. pabaigoje paneigė pats Vincas Kudirka, nagrinėdamas emigracijos problemą. Paneigtasis darbštumas buvo siejamas tik su sunkiu darbu, o ne su gebėjimu planuoti ir skaičiuoti.

Ketvirtame dešimtmetyje darbštumas imtas sieti ne tik su mechaniniu darbu, bet ir su pridėtinės vertės kūrimu, verslumu, kūrybingumu ir pasitikėjimu savimi.

Verslumo stoka

Apskritai bandymas įkvėpti lietuvių verslumui traktuojamas kaip viena iš to meto modernizmui būdingų naujovių, skelbiant, kad ir ekonominė nepriklausomybė yra ne mažiau svarbi nei politinė. O ekonominė laisvė ketvirtajame dešimtmetyje traktuota kaip ne iki galo iškovota.

Prasidėjusiais kriziniais metais – ketvirto dešimtmečio pradžioje - galutinai pripažinta, jog Lietuvoje iki tol nejučia įsivyravo nuomonė, kad prekybos amatu užsiimti yra negarbinga, o žemdirbių tauta, nežengiamuose miškuose begyvendama, atsiliko nuo savo kaimynų prekybos ir amatų srityje, todėl, vėliau iš visų pusių priešų puolamai, jai nepavyko šios svarbios gyvenimo šakos paimti į savo rankas. Nepavyko sudaryti lietuviško prekybininkų ir amatininkų luomo. Anot amžininkų, tai buvusi lietuvių tautai lemiama klaida, kurios palikimą kenčiame mes visi iki šių dienų. Būtent kriziniais metais, 1931-1935 m., verslaujantis (plačiąja prasme) lietuvis ėmė vaduotis iš pobaudžiaviniu laikotarpiu jam prilipdytos *šmugelninko* etiketės.

Taigi apie 1935-uosius metus išryškėjo kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas ir nekvalifikuotos perteklius, kuris emigravo.

1932 m. Lietuvos prekybininkų, pramonininkų ir amatininkų sąjungos visuotinio suvažiavimo metu iškeltos profesinio ir kitokio ugdymo problemos Lietuvos švietimo sistemoje. Situacija iliustruota gana ryškiais pavyzdžiais, nusakančiais, jog Lietuvai reikia ne 7 ar 17 amatų mokyklų, o 700. Ir kad Lietuva turi ištaisyti šią, įvardintą kaip istorinę, klaidą. Greta to siūlyta reorganizuoti ir kuo labiau pritaikyti švietimo sistemą prie valstybės ūkinių reikmių, būsimoosius specialistus rengti daugiau kaip praktikus, o ne teoretikus.

Reformos emigracijai stabdyti

Ketvirtajame dešimtmetyje ypač išplito jaunųjų ūkininkų ratelių judėjimas, namų pramonės idėja, plito įvairūs amatininkystės ir komercijos kursai. 1934 m. atidarytas prekybos institutas Klaipėdoje, plėtėsi aukštesniųjų amatų ir komercijos mokyklų tinklas.

Lietuvio darbštumas įgavo daug platesnes ribas ir formas. Tai, kuo J.Aleksa buvo susirūpinęs dar trečiojo dešimtmečio viduryje – žemės ūkio produkcijos prasta kokybe bei mažu produkcijos kiekiu tiek vienam hektarui, tiek valandai, tiek žmogui – buvo įvairiomis prie-

monėmis skubiai keičiama, įgyvendinama ketvirtajame dešimtmetyje. Vadovautasi senu to paties J.Aleksos suformuluotu šūkiu „Į gamybą ir kūrybą!“ Imtasi veiksmų gerinant eksportą, eksportuojamų prekių kokybę bei paties eksporto mechanizmą.

Taigi dėl visų minėtų priemonių ir pokyčių – švietimo reformos, verslumo skatinimo ir kt. – ir mąstymo pokyčių emigracija ketvirtajame dešimtmetyje apstojo. Vis daugiau šalies gyventojų, iki tolei gebėję tik mechaniškai daug ir ilgai dirbti, ėmė ir mąstyti. Iki tol tik savo darbo jėgą gebėję parduoti emigrudami, pamažu plėtė darbo, kaip ūkinio gyvybingumo, pažinimo ribas. Vals tiečiai tapo ūkininkais, eksportuotojais, *šmugelninkais*, perkantys ir parduodantys – sumaniais, verslujančiais žmonėmis ir panašiai. Vis daugiau pilkos pobaudžiavinės masės ketvirtame dešimtmetyje ėmė virsti į sumanius lietuvius, *ūkininkautojus*, - taip sakė net A.J.Greimas. Tai mažino emigraciją ir didino visos tautos ūkinį pajėgumą.

Kaip matyti, specialios emigracijos politikos Lietuva tikrai neturėjo. Visa tai tilpo į įvairialypę vidaus ekonominę politiką, kuri natūraliai sprendė emigracijos problemas.

Lietuvoje pasaulio migracijos vidurkis viršijamas net 6 kartus!

Dainius Paukštė – nepriklausomas migracijos ekspertas

Autorius 15 metų domisi migracijos procesais. Yra sukūręs skaičiavimo metodiką.

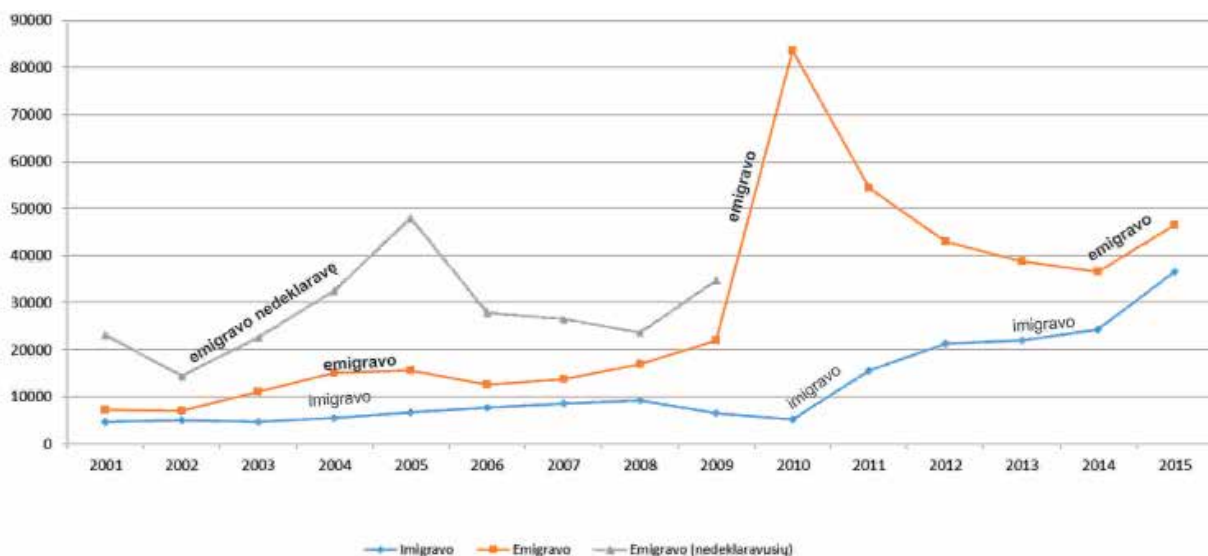
NUO KO PRADĖTI?

Mūsų planetoje gyvena 7212 mlrd. žmonių. Migracijos procesuose dalyvauja apie 240 mln. žmonių. Tai sudaro apie 3 proc. žmonijos. Todėl 3 proc. migracija yra normalus reiškinys.

Nuo 1990 iki 2015 metų iš Lietuvos emigravo 956 042 žmonės. Į Lietuvą atvyko (imigravo) 223 425 žmonės, įskaitant užsieniečius ir reemigrantus. Taigi balansas toks: be atvykusių ir išvykusių užsieniečių iš Lietuvos emigravo apie 840 tūkst. gyventojų. Reikia atkreipti dėmesį, kad tarp emigravusių yra ir tokių, kurie to nedeklaravo. Taigi emigrantų iš tikrųjų yra kur kas daugiau, negu rodo oficiali statistika.

Per pastaruosius dešimt metų mokinių ir studentų šalyje sumažėjo 253 tūkstančiais, arba 31 procentu. Tai sudaro daugiau nei 18 proc. Lietuvos gyventojų.

Migracijos srautai 2001 – 2015 m.

Manoma, kad normalu, kai žmonės išvyksta ir grįžta, kai nenutrūksta Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių šeimų ryšiai. Tačiau Lietuvoje pasaulio migracijos vidurkis viršijamas net 6 kartus!

Emigracijos problema mūsų šalyje palikta savieigai. Jos mastai primena tuos, kokie buvo 2008-2009 metais.

Štai citatos iš „Ekonominės migracijos politikos gairių 2014“: mažėja gyventojų skaičius, keičiasi jų struktūra, gyventojai sensta.

Anot profesoriaus Boguslavo Gruževskio, 2050 m. pirmą kartą istorijoje vyresnio amžiaus žmonių skaičius pralenks jaunų žmonių skaičių, *įsivyras absoliutus vyresniojo amžiaus žmonių dominavimas visose srityse.*

Emigracija Lietuvoje didina ekonominę ir socialinę našta darbingo amžiaus gyventojams, atsigauvant ekonomikai tam tikruose sektoriuose ima trūkti darbo jėgos, vyksta protų nutekėjimas.

Dėl emigracijos prarandame tai, ką investavome rengdami kvalifikuotą darbo jėgą. Lietuvos institucijos neatlieka savo paskirties, - jos rengia žmones ne Lietuvai, o pasauliui, t.y. kitoms valstybėms. Lietuvoje baigę studijas žmonės išvyksta dirbti ir gyventi į kitas šalis. Taip šalis praranda intelektualinį, mokslinį ir gamybinį potencialą.

Valstybė neįstengia surinkti mokesčių į valstybės biudžetą bei Sodrą ir priversta skolintis. Didėja žmonių socialinė atskirtis, silpnėja tautos vieningumas. Politikai pradeda nebepaisyti tautos poreikių, siaurina žmonių demokratines teises, vengia visuomenės apklausų, pvz., dėl Darbo kodekso.

Savo ruožtu stiprėja gyventojų nepasitikėjimas politikais, valstybe ir jos politine sistema. Blogėja valstybės demografinė, ekonominė, socialinė ir kultūrinė padėtis. Valstybė atsisako daugelio viešųjų funkcijų, kurias užleidžia privačiam sektoriui. Įsigali individų, gyvenančių tam tikroje teritorijoje, bendruomenė. Klesti neskaidrumas, kyšininkavimas. Dominuoja stipresniojo teisė, o

visuomenėje įsivyrėja nesaugumas ir neuztikrintumas.

Negaudami tinkamos valstybės apsaugos, išvykusieji Lietuvos piliečiai jau ragina įteisinti dvigubą pilietybę.

Taigi iš globalizacijos kylantys reikalavimai, kurių iki šiol Lietuvai niekas nekėlė, jau gniuždo žmones ir valstybę visais įmanomais būdais.

Verta pažvelgti į mūsų aptariamąs problemas iš šalies.

Štai mūsų tautiečio iš Kolumbijos filosofo, politiko ir matematiko **Antano Mockaus** požiūris į emigraciją.

„Emigracija – kaip savižudybė, mat su kiekvienu emigruojančiu žmogumi tauta praranda pajėgumą.“

J. B. Hannibalssonas (buvęs Islandijos užsienio reikalų ministras): *„Jei emigrantai yra išvykę laikinai, tai tėra prisiitaikymas: jis naudingas tėvynei, nes ši gauna perlaidas, jis naudingas priimančiam kraštui, nes jam reikia jo darbo jėgos, išmanymo ir panašių dalykų. Jei Lietuva užtikrins, kad susitvarkę namie jūs liksite konkurencingi, galėsite aprūpinti žmones tinkamu darbu ir padoriu gyvenimu, tada jie sugrįš.“*

Britų ekonomistas seras **H. Daviesas** apie Lietuvą: *„Jūsų problema yra žmogiškasis kapitalas: išvažiavo tiek daug žmonių, jaunų žmonių. Jei nerasite būdo, kaip išjudinti reemigraciją, tai bus didelė problema. Būtent tai turėtų būti svarbiausias Lietuvos prioritetas.“*

Curtas Liliegreenas, Danijos būsto ekonomikos žinių centro (The Knowledge Centre for Housing Economics) projektų vadovas: *„Tikrai bus bėdų dėl įgudusių“*

darbuotojų, gydytojų stokos. Net ir sustabdžius emigraciją liks didžiulė gyventojų pajamų atskirtis. Stabdant emigraciją labai svarbu daugiau dėmesio skirti nekvalifikuotai darbo jėgai. Mat kvalifikuotų darbuotojų atlyginimai Vakarų šalyse daug kartų didesni, todėl jų sulaukyti veikiausiai nepavyks. Klaidinga manyti, kad šaliai pasiekus didesnę BVP, tenkantį vienam gyventojui, emigracija sustos, nors BVP rodiklis ir yra viena pagrindinių gyventojų migracijos priežasčių“...

LIETUVA IŠKOVOJO LAISVĘ EMIGRUOTI

O štai Lietuvos politinio elito požiūris į emigraciją Lietuvoje:

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė: *„Emigracija, ypač jaunimo, yra didžiulis praradimas Lietuvos potencialui ir mūsų tautai. [...] Dirbtinių priemonių, kaip sulaukyti žmones, nematau. Vienintelė galimybė - investicija į ekonomiką, išsilavinimą ir patį žmogų, nepriklausomai nuo to, ar jis išvažiuos, ar ne“*, - po susitikimo su Vokietijos Prezidentu Joachimiu Gaucku (Joachim Gauck) (2013).

Tačiau kas yra dirbtinės priemonės? Galima pastatyti pasienyje pasieniečius. Tai bus dirbtinė priemonė. Tačiau galima, pvz., priimti įstatymą emigrantų investicijoms skatinti. Arba įsteigti emigrantų rinkiminę apygardą atstovams Seime. Tai irgi dirbtinės priemonės.

Ypač dėmesio nusipelno buvusio premjero A.Kubilius kalba, pasakyta JAV prekybos rūmų organizuotoje diskusijoje: *“[...] Lietuva iškovojo laisvę šaliai ir laisvę emigruoti. Tai mes pasiekėme. Kada kalbama apie emigraciją, tai tikrai fenomenas, kuris įprastas visoms laisvoms šalims.“*

Jeigu taip kalba Premjeras, analogiškai samprotauja ir jo komandos nariai. Štai kaip kalba buvusi Premjero A.Kubiliaus patarėja M.Dargužaitė apie Lietuvos viziją: *„[...] esame maža šalis, turime globaliai galvoti, suprasti kitas kultūras, būti tolerantiški, nediskriminuoti ir žiūrėti, kaip integruotis į globalų pasaulį, o ne koncentruotis, kaip išlaikyti lietuvių ir savitas savybes, kurių iš tikrųjų nėra“*.

Taigi sakoma, jog turime suprasti kitas kultūras, bet ne išlaikyti lietuvių. Todėl neverta stebėtis, kodėl atsirado globalios Lietuvos strategija „Lietuva 2030“.

Arba citata iš dabartinio Premjero Algirdo Butkevičiaus interviu: *„[...] Reikia pasakyti atvirai ir nebijoti to pasakyti, kad emigruojančiųjų skaičius labai išaugo, [...] kada prasidėjo šaukimas į Lietuvos kariuomenę.“*

Kyla pagrįstas klausimas: kodėl jaunimas turėtų ginti sistemą, kuri be atodairos siaurina piliečių teises? Sistemą, kurioje „buldozeriu“ įtvirtinamas socialinis modelis ir liberalizuojami darbo santykiai, kur nuolat auga žmonių pajamų atotrūkis, pažeidžiami socialinio

teisingumo principai, norma tapę dvigubi standartai teisingumo sistemoje, kur klesti „švogerezizmas“ ir šešėlinis sektorius, o švietimo sistema mokyklose moko verslumo, bet nerengia valstybei piliečių? Pagaliau valstybę, kurioje aukštasis mokslas tapo brangesnis negu užsienyje, kur kova vykdoma su pasekmėmis, o ne su priežastimis?

Emigracija tik paspartina procesus, kuriuos sukuria ydingi politikų santykiai su visuomene. Dabartinėje grėsmingoje geopolitinėje aplinkoje mes visi ritamės į prarają. Joje pralaimėjusios bus abi pusės. Kaip įprasta sakyti – gali tekti išlaikyti svetimą kariuomenę. Todėl privalome išmokti susitarti, susikalbėti. Kitaip galime neišlikti.

“Pozicijos” archyvo nuotr.

Tik pagarba, atvirumu, sąžiningumu ir sąmoningumu grįstas socialinis dialogas gali sustiprinti įvairių socialinių grupių bei institucijų tarpusavio pasitikėjimą...

Valdemaras Razumas – profesorius, Lietuvos Mokslų Akademijos prezidentas

ŠALIES STRATEGINIS TIKSLAS

Migracijos problematika

Tai tik viena iš dedamųjų dalių, su kuriomis susiduria Lietuva. 2014 Lietuvos mokslų akademija (LMA) ėmėsi iniciatyvos suburti įvairių sričių specialistus ir ekspertus diskusijai su visuomene. LMA išleido leidinį „Šalies strateginis tikslas – Lietuvos mokslų akademijos suburtų ekspertų siūlymai (2014)“. Tai mokslo studija. Joje paskelbta visa diskusijų medžiaga - pasiūlymai šalies strateginiam tikslui suformuluoti. Štai kelios ištraukos iš jos ir paaiškinimai, kodėl LMA inicijavo tokią studiją.

Ji susijusi ir su šalies demografinė situacija, ir su migracija. Buvo apklausti 1007 respondentai. Klausimas buvo formuluojamas taip: ar manote, kad Lietuva turi strateginį tikslą?

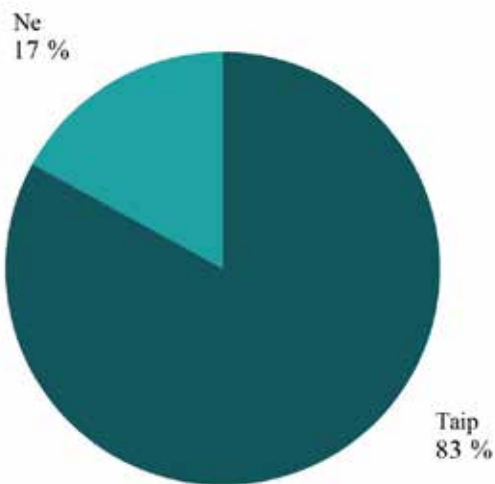
33 proc. apklaustųjų atsakė, kad Lietuva turi tikslą. 67 proc. iš jų - apie tokį tikslą nieko nežino arba nesusipažino su juo, nors yra priimta valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“.

Į klausimą, ar reikalingas toks dokumentas, 83 proc. apklaustųjų atsakė, jog toks strateginis tikslas reikalingas.

SOCIOLOGINIS TYRIMAS

Nuomonė, ar Lietuva turi savo strateginį tikslą

(proc.; N = 1007)

Nuomonė, ar Lietuvai, kaip nacijai ir valstybei, reikėtų turėti savo tikslą (proc.; N = 1007)

Taigi iš esmės susiduriame su šalies strateginio tikslo nebuvimo problema.

LMA subūrė 23 ekspertų grupę, daugelis kurių visuomenei gerai žinomi asmenys:

1. LMA tikrasis narys, prof. habil. dr. Antanas Buračas
2. LMA tikrasis narys, prof. habil. dr. Eugenijus Butkus
3. LMA tikrasis narys, prof. dr. Rimantas Jankauskas
4. Doc. dr. Alfredas Chmieliauskas
5. Doc. dr. Vidmantas Daugirdas
6. Prof. dr. Aleksandras Dobryninas
7. Doc. dr. Marija Drėmaitė

8. Prof. dr. Boguslavas Gruževskis
9. Prof. dr. Alvydas Jokubaitis
10. Saulius Jurkevičius
11. Algirdas Kaušpėdas
12. Aldas Kirvaitis
13. Dr. Eugenijus Laurinaitis
14. Dr. Rolandas Maskoliūnas (darbo grupės vadovas)
15. Dr. Irmantas Norkus
16. Doc. dr. Saulius Norvaišas
17. Prof. dr. Rimvydas Petrauskas
18. Prof. habil. dr. Šarūnas Raudys
19. Dr. Vytautas Rubavičius
20. Prof. habil. dr. Vladislava Stankūnienė
21. Šarūnas Šiugžda
22. Arūnė Tornau
23. Prof. habil. dr. Algis Žvirblis

Po ilgų diskusijų kolektyvas parengė studiją ir dėl jos diskutavo. Štai kaip ekspertai įsivaizduoja šalies strateginį tikslą. Atkreipiu dėmesį į 3 svarbius aspektus:

Strateginis tikslas – tai šalies kultūrinis, ekonominis ir ekologinis tvarumas toliau integruojantis į Europos Sąjungą.

Pritarus šiam strateginiam tikslui, ekspertai išskyrė tris pagrindinius uždavinius:

1. **Išsaugoti ir stiprinti Lietuvos kultūrinės erdvės ir piliečių tapatumą** (gilesnis jo turinio ir pokyčių suvokimas šalies bei tarptautiniame kontekste).
2. **Didinti gyventojų ekonominę gerovę ir mažinti socialinę atskirtį** (valdymo ir ekonomikos inovatyvumo didinimas, švietimo strategijos pokyčiai ir pan.).
3. **Didinti visuomenės darną** (pasitikėjimo ir gyventojų solidarumo stiprinimas, darna su aplinka ir paveldu).

Suformulavę tikslą ir šiuos tris uždavinius, ekspertai pateikė šešias pagrindines išvadas.

Pirmoji - PASITIKĖJIMAS

Siekiant strateginio šalies tikslo pasitikėjimas valstybės institucijomis ir piliečių vieni kitais yra gyvybiškai reikšmingas užtikrinant demokratinio proceso plėtojimą, mobilizuojant visuomenės narius vidiniams ir išoriniams iššūkiams, stiprinant nacionalines ir bendražmogiškąsias vertybes. Tik pagarba, atvirumu, sąžiningumu ir sąmoningumu grįstas socialinis polilogas gali sustiprinti įvairių socialinių grupių bei institucijų tarpusavio pasitikėjimą.

Visuomenėje pasitikėjimo pagrindą sudaro piliečių galimybė tinkamai patenkinti savo poreikius. Todėl būtina mažinti pajamų diferenciaciją bei socialinę atskirtį šalyje didinant visų gyventojų grupių galimybę aktyviai dalyvauti nacionalinės gerovės kūrime.

Itin svarbu stiprinti pasitikėjimą teisės sistema. Todėl teisė ir teisėkūros procesas neturėtų būti uždaras profesionalų reikalas. Reikia ieškoti racionalių ir atsakingų kelių, kaip įtraukti į šį procesą visuomenės atstovus: nevyriausybinės organizacijos, verslo sektorių, mokslininkus.

Pasitikėjimui formuoti daug daugiau dėmesio turi būti skiriama bendrojo lavinimo sistemoje atskleidžiant sąžiningo gyvenimo privalumus.

Antroji - TAPATUMAS

Siekiant strateginio tikslo būtina permąstyti ir stiprinti tapatumo sąvoką. Tai svarbus aspektas ugdant šiuolaikinę visuomenę, analizuojant Lietuvos vietą Europos Sąjungoje ir jos santykius su kaimyninėmis valstybėmis.

Būtina stiprinti pilietiškumą skatinant permąstyti *respublikos* idėją – ne tik demokratinius valdžios įgyvendinimo mechanizmus bei asmens laisvę, bet ir atsakomybės kategoriją, ugdyti sąmoningumą.

Įtraukti visuomenės grupes į aktualias politines ir kultūrinės diskusijas.

Taip pat svarbu ugdyti istorinės atminties įvairovę derinant daugiakultūrinės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir tautinės tarpukario Lietuvos įvaizdžius.

Populiarinti istoriškai kintančią politinės/pilietinės tautos koncepciją.

Skatinti integralų požiūrį į įvairių laikotarpių paveldą. Saugoti paveldą ir lanksčiai bei kūrybingai jį naudoti pereinant nuo „baudimo“ strategijos prie visuomenės formavimo ir įtraukimo į paveldosaugos iniciatyvas.

Trečioji – IŠSILAVINIMAS

Tai buvusi švietimo politika. Švietimas yra viena svarbiausių visuomenės ir valstybės socialinę bei ekonominę pažangą bei socialinę sanglaudą užtikrinančių sričių. Būtent švietimo sistema turėtų padėti valstybės piliečiams geriau prisitaikyti prie sparčiai kintančios situacijos darbo rinkoje, tobulinti profesinius įgūdžius, įgyti naujų kvalifikacijų. Todėl šiose srityse būtina susieti mokymo strategijas su Lietuvos valstybės strategine vizija artimoje ir tolesnėje perspektyvoje (2030 m. ir vėliau).

Parengti specialistus, gebančius įgyvendinti šiuos strateginius tikslus, nuoseklų mokytojų psichologinių ir pedagoginių kvalifikacijų kėlimą derinti su dalykinių kompetencijų ugdymu.

Formuoti kritinį mąstymą, efektyvinti meninį ir ekologinį auklėjimą, diegti kultūrinės ir tautinės vertybes.

Sudaryti ir įgyvendinti nuoseklią gabių mokinių ugdymo sistemą.

Tobulinti povidurinio ugdymo (aukštojo mokslo) studijų kokybę, remiantis visų susijusių šalių poreikiais.

Kryptingai įgyvendinti parengtas neformaliojo ir mokymosi visą gyvenimą strategijas.

Skatinti įvairaus amžiaus ir gabumų piliečius investuoti į save, į mokymąsi visą gyvenimą.

Sekti kitų valstybių pavyzdžiu, kurioms geriau sekasi prisivilioti talentus.

Atlikti mokslinių tyrimų tarptautinį įvertinimą ir didinti mokslo tarptautinį konkurencingumą. Mokslo tarptautiškumas turi būti pagrindinis kriterijus vertinant

mokslo rezultatus ir skiriant konkursinį finansavimą.

Ketvirtoji - IŠMINTIS

Vienas didžiausių kiekvienos šalies išteklių, jos pažangos ir konkurencingumo garantas – gebėjimas sutelkti kūrybingiausias jos narius įvairioms problemoms spręsti, įskaitant migraciją ir emigraciją. Tačiau išlaisvinti žmonių kūrybines galias, pasinaudoti piliečių patirtimi ir protais ieškant geriausių sprendimų įvairiose srityse nėra paprasta. Laimė, ir šioje srityje jau yra technologinių inovacijų.

Todėl siūloma pradėti kurti ir naudoti kolektyvinės išminties sistemas, galinčias sutelkti visuomenę sprendžiant vietos bendruomenių, savivaldybių ar valstybės problemas. Tokia sistema leistų dalyvauti visiems norintiesiems, nepriklausomai nuo jų buvimo vietos. Taip į svarbių Lietuvai klausimų sprendimą būtų įtraukiami ne tik Lietuvoje gyvenantys, bet ir po visą pasaulį išsibarstę tautiečiai bei Lietuvai palankiai nusiteikę asmenys.

Įtraukiant į sprendimų priėmimą kuo didesnes visuomenės grupes ir dalijantis atsakomybe, būtų labiau telkiama visuomenė, ugdomas jos narių tarpusavio pasitikėjimas.

Penktoji - EKONOMIKA

Besitęsianti ekonomikos krizė Europoje ir kitose pasaulio dalyse liudija, jog būtinos esminės permainos. Viena labiausiai neraminančių tendencijų – pasaulyje auganti turtinė nelygybė. Tai silpnina ekonomiką ir gresia socialiniu sprogiu. Štai kodėl didinant valstybės konkurencingumą, jos piliečių ekonominę gerovę, reikėtų telkti jėgas ir išteklius spręsti keliems esminiams uždaviniams.

Būtina skatinti kapitalo investavimo kryptį, orientuotą į strateginę šalies specializaciją bei prioritetus toliau nuosekliai kuriant aukštos pridėtinės vertės produktus bei naujas darbo vietas, įrašant tai į visus verslo plėtros programinius dokumentus.

Emigracija, protų nutekėjimas, be abejonės, sukelia rimtas ekonomines pasekmes.

Dėl didėjančių pasaulinio verslo konkurencingumo ir geopolitinių grėsmių iš Rytų kaimyninių šalių aktyviau mažinti energinį imlumą ir priklausomybę nuo kitų žaliavinių išteklių, užtikrinti informacinę bei komercinį saugumą.

Valstybės ir verslo institucijos kartu su Lietuvos švietimo sistema turėtų itin akcentuoti vadybinių ir profesinių kompetencijų, susijusių su efektyvumo didinimu, ugdymą.

Emigracijos ir protų nutekėjimo žalą reikėtų bent iš dalies kompensuoti lankstesne socialine politika įtraukiant struktūrinio nedarbo išteklius, taip pat studijuojantį jaunimą ir vyresnio amžiaus specialistus.

Kuo skubiau įgyvendinti būtinas (mokestines) refor-

mas, mažinančias socialinę nelygybę ir atskirtį. Tai susiję su švietimo sistemos tobulinimu, vadybinių kompetencijų ugdymu. Svarbu, kad atsirastų mokymosi visą gyvenimą kultūra.

Šeštoji - DEMOGRAFIJA

Turi būti stabdomos nepalankios demografinės tendencijos, trukdančios siekti užsibrėžtų ekonomikos tikslų. Tam reikalingi aiškūs veiksmai.

Visi 23 ekspertai pažymi sveikatos ir socialinės apsaugos sistemų svarbą. Pavyzdžiui, senstant gyventojams didėja sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos paslaugų (ypač senatvės pensijų aprūpinimo) poreikis. Dėl labai sumažėjusio gimstamumo, vieno didžiausių mirtingumo rodiklių tarp Europos Sąjungos šalių ir intensyviausių gyventojų emigracijos rodiklių Lietuvos demografinė situacija priskirtina prie vienos blogiausių.

Būtina užtikrinti ne tiek stabilų, kiek gerai apmokamas darbo vietas kuriantį ekonominį augimą. O tai reišk-

ia skatinti anksčiau minėtą aukštos pridėtinės vertės produktų ekonomiką.

Daugiau dėmesio būtina skirti darbo apmokėjimo darnai (mažinant didelę diferenciaciją), didinti vyresniojo amžiaus žmonių darbingumą, remiantis lavinimusi ir profesinio persiorientavimo veikla, skatinti juos ieškoti naujo darbo, tobulinti pensinio aprūpinimo sistemą.

Tobulinti socialinės paramos šeimai priemones.

Be abejo, reikėtų skatinti vietos bendruomenių kūrimąsi ir jų savarankiškumą. Investuoti į vietos žmogiškąjį kapitalą ugdant kaimo gyventojų verslumą, profesinę kvalifikaciją.

Visą studiją „Lietuvos tikslas“ - pasiūlymus dėl Lietuvos strateginio tikslo suformulavimo galima rasti LMA internetinėje svetainėje:

<http://www.lma.lt/lt/es-sf-projektai/nacionalines-mokslo-populiarinimo-priemoniu-sistemas-sukurimas-ir-igyvendinimas-2007-2013/lietuvos-tikslas>

**KONFERENCIJOS
„KAIP MUMS IŠLIKTI? AR ĮMANOMAS NACIONALINIS SUSITARIMAS, KAD
LIETUVA NEIŠSIVAİKŠČIOTŲ?“
DALYVIŲ BENDRADARBIAVIMO SUTARTIS**

2016 m. kovo 9 d.
Vilnius

Mes, konferencijos „Kaip mums išlikti? Ar įmanomas nacionalinis susitarimas, kad Lietuva neišsivaikščiotų?“ iniciatoriai, organizatoriai, pranešėjai ir kiti dalyviai, esame pasirengę ir įsipareigojame tarpusavyje aktyviai bendradarbiauti, sutelkti visas pajėgias valstybės institucijas, mokslo ir švietimo įstaigas, įvairias organizacijas ir visuomenę, kad:

- šios konferencijos metu pasirašyta rezoliucija neatidėliojant būtų pradėta įgyvendinti,
- nedelsiant būtų sukurta Lietuvos piliečių reemigracijos skatinimo, emigracijos mažinimo, demografinės būklės stabilizavimo ir gyvenimo kokybės gerinimo programa, kurioje būtų numatytos konkrečios šios programos įgyvendinimo priemonės, terminai ir finansavimo šaltiniai.

Lietuvos Respublikos Seimo
Migracijos komisijos pirmininkas

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas

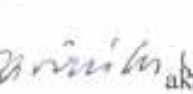
Visuomeninių organizacijų Nepartinio demokratinio judėjimo ir
Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas

Akademinės asociacijos „Consilia academica“
tarybos pirmininkas

 Valdas Vasiliauskas

 prof. Valdemaras Razumas

 dr. Krescencijus Štoškus

 akad. Leonardas Kairiūkštis

KONFERENCIJA „KAIP MUMS IŠLIKTI? AR ĮMANOMAS NACIONALINIS SUSITARIMAS, KAD LIETUVA NEIŠSIVAİKŠČIOTŲ?”

REZOLIUCIJA DĖL VALSTYBĖS DEMOGRAFINĖS POLITIKOS SIEKIANT VALDYTI EMIGRACIJOS IR REEMIGRACIJOS PROCESUS

2016 m. kovo 9 d. Vilnius

Konferencijos dalyviai,

išklausę J. E. Vilniaus arkivyskupo metropolito Gintaro Grušo invokaciją, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininės Loretos Grauzinienės ir Ministro Pirmininko Algirdo Butkevičiaus sveikinimo kalbas, migracijos ir demografijos ekspertų dr. Norberto Černiausko, prof. Vlados Stankūnienės ir Dainiaus Paukštės, Lietuvos mokslų akademijos prezidento prof. Valdemaro Razumo ir prof. Leonardo Kairiūkščio, Pasaulio lietuvių bendruomenės vicepirmininko Rolando Žalnieriaus ir Lietuvių, gyvenusių užsienyje, visuomeninės organizacijos „Sugrįžus” valdybos nario dr. Daumanto Marulio, Seimo narių Mečislavo Zasčiurinsko, Armino Lydekos ir Seimo Migracijos komisijos pirmininko Valdo Vasiliausko pranešimus ir kitų konferencijos dalyvių išreikštas nuomones dėl susidariusios komplikotos Lietuvos demografinės padėties;

pripažindami, kad 2015 m. birželio 30 d. pasirašytas Nacionalinis parlamentinių partijų susitarimas dėl emigracijos yra nepakankamas;

siekdami, kad demografinė krizė būtų sustabdyta ir prasidėtų grįžtamieji valstybės ir visuomenės gyvenimo kokybės ir moralinės būklės normalizavimo procesai,

konstatuoja, kad:

1) valstybė ilgiau negu dešimtmetį išgyvena gilią demografinę krizę, kuri reiškiasi labai įvairiomis mūsų šalies gyventojų savinaikos ir degradacijos formomis (alkoholizmu, narkomanija, savižudybėmis, ypač aukštu mirtingumo rodikliu, vengimu auginti vaikus, masine emigracija), vis labiau spartinančiomis tautos ir valstybės išnykimą; kai kurios iš šių degradacijos formų yra pasiekusios tokį lygį, kad jų padariniai jau yra negrįžtami;

2) Lietuvos Respublika užima vieną iš aukščiausių vietų tarp Europos Sąjungos valstybių narių pagal emigracijos mastą, todėl dėl neatsakingos šių procesų valdymo politikos Lietuva yra įspėta Europos Komisijos;

3) emigracija kelia didelę grėsmę tiek mūsų šalies ekonomikai, tiek ir jos demografinėi būklei, o suvaldyti šių procesų negali nė viena valstybės institucija;

4) Lietuvoje nėra pajėgiančios subalansuoti emigracijos ir imigracijos procesus valstybės institucijos;

5) vis blogėjanti Lietuvos demografinė padėtis neleidžia tikėtis, kad, pagerėjus šalies ekonomikai, ši problema savaime išnyks;

siūlo Lietuvos Respublikos Seimui ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei emigraciją ir demografinę krizę pripažinti viena iš valstybės valdymo problemų, lemiančių spartų tautos nykimą, ir reemigraciją bei demografinės būklės normalizavimą paskelbti prioritetiniu nacionaliniu klausimu, kurį būtina nedelsiant spręsti;

kviečia neatidėliojant pradėti telkti visus valstybės piliečius ir institucijas - į šį procesą įtraukti visas partijas ir visuomeninius judėjimus, valdžios institucijas, mokslo ir švietimo įstaigas, Katalikų bažnyčios ir kitų religinių konfesijų ir organizacijų atstovus, visus aktyvius ir kūrybingus žmones, visus turimus išteklius;

ragina Lietuvos Respublikos Seimo Migracijos komisiją sutelkti visas pajėgias valstybės institucijas, mokslo ir švietimo įstaigas, įvairias organizacijas ir visuomenę ir parengti Seimo nutarimo projektą, kuriuo Lietuvos Respublikos Vyriausybė būtų įpareigota nedelsiant sukurti Lietuvos piliečių reemigracijos skatinimo, emigracijos mažinimo, demografinės būklės stabilizavimo ir gyvenimo kokybės gerinimo programą, kurioje būtų numatytos konkrečios šios programos įgyvendinimo priemonės, terminai ir finansavimo šaltiniai.

Lietuvos Respublikos Seimo Migracijos komisijos pirmininkas Valdas Vasiliauskas

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Valdemaras Razumas

Nepartinio demokratinio judėjimo ir Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas Krescencijus Stoškus

Akademinės asociacijos „Consilia academica” tarybos pirmininkas Leonardas Kairiūkštis

NESTABDOMA EMIGRACIJA

Balandžio 13 d. Seimo Migracijos komisija ir Lietuvos mokslų akademija surengė antrąją konferenciją „Nestabdoma ir nesustabdoma emigracija“. Tai 2016 m. kovo 9 d. Seimo rūmuose vykusios konferencijos „Kaip mums išlikti? Ar įmanomas nacionalinis susitarimas, kad Lietuva neišsivaikščiotu?“ tęsinys. Konferenciją moderavo Lietuvos mokslų akademijos humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininkas profesorius Eugenijus Jovaiša, pranešimus skaitė Vilniaus universiteto profesorius Romas Lazutka, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys profesorius Arvydas Virgilijus Matulionis ir LR Seimo nariai Valdas Vasiliauskas bei Kęstutis Masiulis. Diskusijose dalyvavo, filosofas, humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas Krescencijus Stoškus, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys profesorius Antanas Buračas, Lietuvos žmogaus teisių ir kitų nevyriausybinų organizacijų atstovai. Konferencija priėmė rezoliuciją.

Daumantas Matulis - VU Biotechnologijos instituto skyriaus vedėjas.

Nuotr. iš www.respublika.lt

GRĮŽIMO GYVENTI Į LIETUVĄ PAVYZDŽIAI IR IŠŠŪKIAI

Emigracija yra viena iš didžiausių problemų Lietuvoje. Bet aš į ateitį žiūriu optimistiškai ir noriu išsakyti tokio savo požiūrio argumentus. Man padėtis neatrodo tragiška. Galbūt 12 metų, praleistų JAV, man padėjo labiau įvertinti Lietuvą.

Pagal „Forbes“ žurnale pateikiamą statistiką, kiek žmonių išvyko iš šalies, iš tiesų Lietuva yra viena iš lyderių neigiama prasme, bet ne absoliuti lyderė. Airija, Naujoji Zelandija, Portugalija, Meksika, net Liuksemburgas lenkia mus išvykusių ir užsienyje gyvenančių žmonių skaičiumi. Lietuvos situacija panaši į Lenkijos. Žinoma, matant tokią demografinę padėtį, įvertinant mirtingumo ir gimimų santykį, Lietuvos padėtis nėra gera, ir būtina galvoti, kaip ją pagerinti.

Mokslas

Mokslas tampa tarptautinis

Lėtai, bet judame teisinga linkme

Įrengti JGMC ir FTMC centrai

Futura Scientia ir Vita Scientia

Sukurta daugiau nei 500 mokslininkų duomenų bazė

ŠMM premijos užsienio mokslininkams lietuviams

Silpnas mokslo naudojimas versle

Valstybės finansavimas apaugęs biurokratinėmis procedūromis

Norinčių grįžti mokslininkų daug

Kas žino Č. Venclovą, V. Šikšnių?

Kadangi esu mokslininkas, man tai aktuali tema ir pateiksiu keletą pavyzdžių iš šios srities. Mokslas Lietuvoje tampa vis labiau tarptautinis, - labai lėtai, bet judame teisinga linkme. Daugėja atvykstančių mokslininkų, Įrengti ir 2016 m. kovo 15 dieną turi būti atidaryti Jungtinis gy-

Konferencija LMA. „Pozicijos“ archyvo nuotr.

vybės mokslų centras (JGMC) bei Fizinių technologinių mokslų centras (FTMC). Tai dar pati pradžia ir negalima jau tikėtis greitų rezultatų. Asociacijos Futura Scientia ir Vita Scientia vienija lietuvių mokslininkus užsienyje, ir nors jos nėra labai didelės, bet veikia gan aktyviai. Pavyzdžiui, į Vita Scientia suorganizuotą konferenciją per Naujuosius metus suvažiavo daugiau nei 300 žmonių iš Anglijos ir kitų valstybių, vyksta labai aktyvus studentų bendradarbiavimas. Asociacija Futura Scientia sudarė daugiau kaip 500 lietuvių mokslininkų duomenų bazę, su jais palaikomi ryšiai, bendradarbiaujama. Įsteigtos ir teikiamos premijos mokslininkams lietuviams, sudaromos galimybės jiems atvykti.

Viena didžiųjų bėdų ta, kad mokslas Lietuvoje kol kas labai mažai remiamas verslo. Pavyzdžiui, JAV vers-

las mokslą remia daug daugiau. Lietuvoje kol kas pats verslas pakankamai sunkioj padėty. O valstybinį mokslo finansavimą labai apsunkena biurokratinės procedūros. Apie tai jau daug diskutuota, ir man atrodo, kad ir šioje srityje reikalai taisosi.

Norinčių grįžti mokslininkų yra daug. Aš pažįstu tokių kelias dešimtis, jie manęs nuolatos klausinėja apie galimybę dirbti mūsų kuriamame Gyvybės mokslų centre. Esu įsitikinęs, kad bus grįžtančių. Netgi penkis kartus mažesnis atlyginimas (tai ir man teko išgyventi) nėra visiška katastrofa, nes atperka kiti pranašumai.

Įdomumo dėlei noriu paklausti, kas iš jūsų žinote Česlovą Venclovą ir Virginijų Šikšnį? Jie yra pasaulinio lygio mokslininkai, bet galiu garantuoti, kad jų nežinote. Pavyzdžiui, Č. Venclovas 2008 m. laimėjo baltymų struktūrų nuspėjimo pasaulio čempionatą, aplenkdamas kolegas iš 150 pasaulio universitetų, tarp jų ir Harvardo, Stanfordo ir kt. Bet spaudos pirmuosiuose puslapiuose nebuvo šios žinios. O reikėtų apie tai rašyt, nes tai stiprintų pasitikėjimą savimi. Na o Virgijo Šikšnio atradimai minimi tarp dešimties svarbiausių genų terapijos srityje.

Buvo toks Lietuvių grįžimo į tėvynę informacinis centras Gedimino prospekte, tiesiai priešais Seimą. Jame rinkdavomės, diskutuodavom. Jame dirbo 3 darbuotojai, bet deja, Centras uždarytas taupymo tikslais. Gaila. Dabar jis yra Užsienio reikalų ministerijoje, bet ten sunkiau patekt, reikia praeiti pro apsaugą, tad šiaip sau pasikalbėt neužėisi. O juk žmonės turi šimtus klausimų. Aš pats užeidavau pasikalbėt, pabendraut įvairiais klausimais,

Konferencija. LMA. nuotr: www.lma.lt

pvz., man rūpėjo, ar Lietuvoj nereikės mokėt mokesčių už Amerikoj gautas pajamas.

Yra tokia lietuvių, gyvenusių užsienyje, visuomeninė organizacija „Sugrįžus“, kuriai aš atstovauju. Mes dalyvaujame dainų ir šokių šventėse kaip atskiras kolektyvas. Kai kurie net nekalba lietuviškai, bet noriai dalyvauja „Sugrįžus“ veikloje. Susitikome su prezidentu V. Adamkumi, remiame vaikų namus, dalyvaujame švaros akcijose „Darom“.

Dar kelios mintys apie spaudą. Visą Lietuvos spaudą reikėtų laikyti bulvarine, nes visi leidiniai leidžia nepasirašytus komentarus. Tokie komentarai gali būti siunčiami netgi iš užsienio. Tai šiukšlynas, kuriame prirašoma daug

bjaurių žodžių ir į juos netgi kreipiamas dėmesys. Rimtoje spaudoje neturi būti anoniminių komentarų. Užsienyje visi rimti leidiniai neleidžia nepasirašytų komentarų.

Lietuvos spaudoje pabrėžiamos tik neigiamos žinios, esą, jei kalbėsi apie gerus, gražius dalykus, tai niekas nepirks. Beje, esama tiesos, o žiniasklaidos įmonės - verslo įmonės. Gal tuomet reikalingas valstybinis laikraštis? Kai valstybinio laikraščio idėją iškėliau Prezidentūroje, buvo pažiūrėta kreivai, ypač spaudos atstovų. Bet ne viskas matuojama populiarumu. Pavyzdžiui, Panorama, nors ir nėra populiariausia žinių laida, bet tikrai šauniauusia informacinė laida, be visokiausių „tas tą papjovė“ ir pan.

Vertėtų į daugelį problemų žiūrėti optimistiškai. Štai kaimo ir miesto situacija. Žinome, kad kaimai nyksta. Man teko buvoti Šiaurės Dakotoje, ten gyveno 15 tūkstančių žmonių, o neliko nė vieno. Buvo 3 mokyklos, bankas, verslų, o dabar nėra nė žmogaus – senimas išmirė, kiti išvyko gyventi kitur. Matome, kad taip yra ir JAV, ir nereikia šio reiškinio suabsoliutinti. Iš tiesų turėtume galvoti, kaip Vilnių išvystyti kaip didmiestį. Tai būtų vienas iš variantų. Juk jeigu šalį, ekonomiką ir kita, būtų galima atkurti labai greitai, tai ar turėtų prasmę mūsų partizanų nepriklausomybės kovos pokario metais.

Jeigu viską būtų galima greitai atstatyti, daug kas netektų prasmės. Per sovietmetį mes praradom verslumą, iniciatyvumą. Todėl žmonės turi išvažiuoti pasisemti žinių. Bet labai norisi, kad būtų kuo daugiau patriotų, kurie grįžtų.

Man labai svarbus ryšys su karo išvartais išeiviais. Teko vienerius metus būti PLB Filadelfijoje, JAV, pirminku. Bendruomenė - apie 300 dipukų, kaip mes juos vadinom, buvo tokios šviesios asmenybės. Aš pasiilgstu bendravimo su jais, daug ko turim iš jų pasimokyt. Ačiū pasaulio lietuvių bendruomenėms, kurios padėjo ir tebededa daug pastangų Lietuvos labui.

Pabaigai paprastas palinkėjimas: Kovo 11-oji mums atvėrė pasaulį, ir iš tėvynės išvaryti išeiviai, saugoję lietuvių už jūrų, pagaliau galėjo grįžti. Tad kurkime Lietuvą kartu ir išsaugokime laisvę!

Jei politikai nesistengia įtikti didesnei daliai visuomenės, jie nori įtikti nedidelei jos daliai...

Romas Lazutka – ekonomistas, VU profesorius

Nuotr. Liliono iš „VU naujienos“

NESTABDOMA EMIGRACIJA

Laikaisi požiūrio, kad žmogaus yra bet kokios visuomenės ir valstybės raidos tikslas. Tai esu išmokęs pats, tai aiškinu studentams dėstydamas žmogaus socialinę raidą. Tai yra tam tikra Jungtinių tautų doktrina. Pagal ją žmogaus gerove vertinama bet kurios šalies raida. Jei žmonės išvažiuoja iš savo šalies, vadinasi, čia gyvenimo sąlygos yra prastos. Koks gali būti kitoks, reikšmingesnis šalies raidos tikslas nei priimtinos sąlygos gyventi, man nėra žinoma.

Dabar linkstama aiškinti emigracijos naudą, vertinti ją dvejopai – iš teigiamos ir neigiamos pusių. Man atrodo, jog toks samprotavimas iš nežinojimo kaip problema spręsti - tuomet mėginama teisintis: teigiama, jog yra tam tikri kitokie tikslai ir pan. Tačiau tie tikslai gana paprasti ir žemiški: tai pinigai ir valdžia. Norint juos išlaikyti, galima tvirtinti, kad emigracija nėra problema, arba yra dvi šios problemos pusės - teigiama ir neigiama. Galima

mėginti ieškoti abiem pusėms argumentų. Tačiau laikaisi pirminės nuostatos, kurią minėjau, ir mėginasiu tai pagrįsti.

Kokia pagrindinė priežastis, kad tiek žmonių išvažiuoja iš Lietuvos?

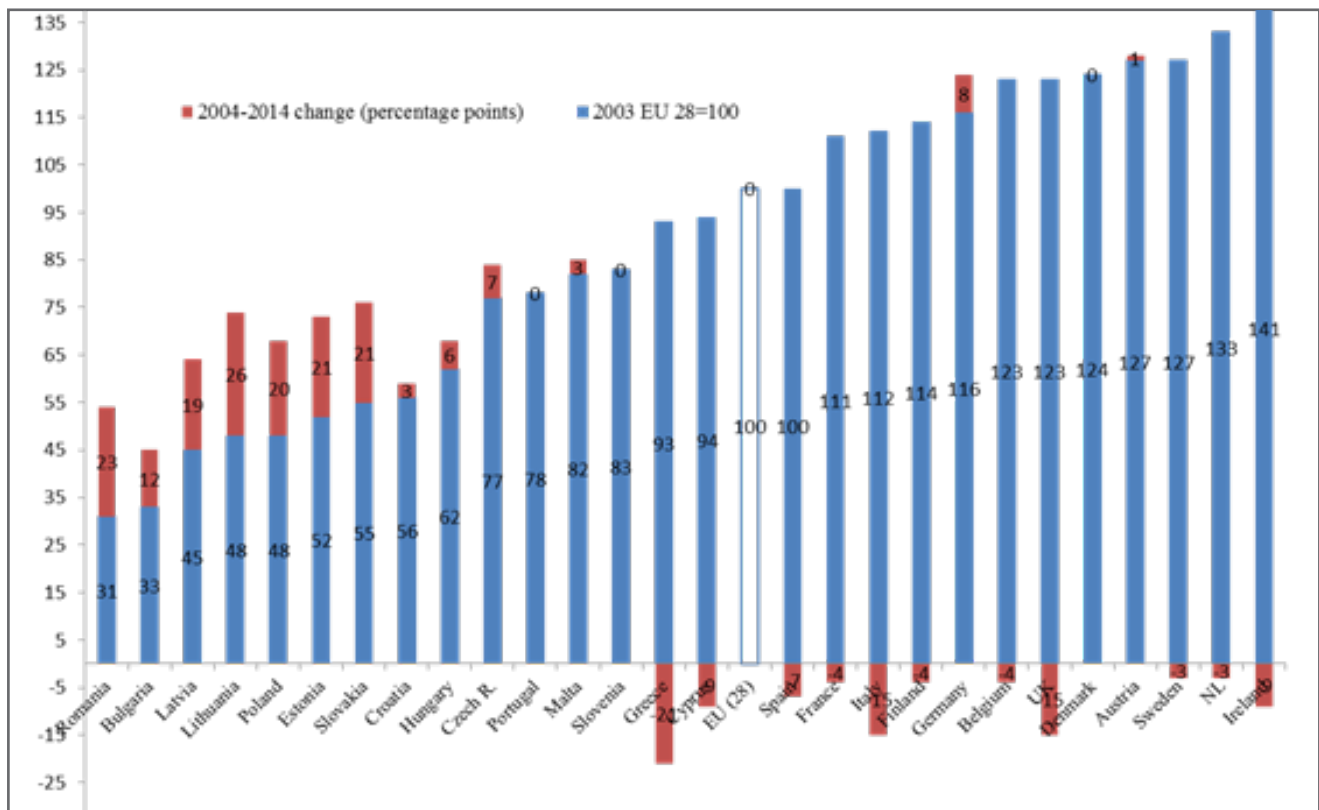
Emigracija – su retomis išimtimis – yra ekonominė. Bet Lietuva nėra ekonomiškai silpna, neturinti pakankamai išteklių savo gyventojams šalis. Taigi žmonės išvažiuoja iš ekonomiškai augančios šalies.

Galėtume džiaugtis, kad ekonomiškai pagal bendrą vidaus produktą (BVP) padarėme didžiulį šuolį. Per dešimtmetį narystės Europos Sąjungoje priartėjome prie ES vidurkio 26 proc. punktais. Tai sparčiausias šalies ekonomikos augimas visoje ES per pastarąjį dešimtmetį. Galėtume sakyti, kad Lietuva išgyvena ekonominį stebuklą.

**Dvigubas stebuklas, nes žmonės bėga iš ekonomiškai sparčiai augančios šalies
Emigrantų iš naujų ES šalių skaičius 1000 gyventojų**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Lithuania	11	17	10	9	8	12	27	18	14	13	12	15
Latvia	9	8	8	7	12	18	19	15	12	11		
Romania					15	12	10	10	8	8		
Poland	0	1	1	1		6	6	7	7	7		
Slovenia	4	4	7	7	6	9	8	6	7	6		
Estonia	2	3	4	3	3	3	4	5	5	5		
Croatia	2		2	2				3	3	4		
Hungary	0	0	0	0	1	1	1	2	2	4		
Bulgaria				0					2	3		
Czech Republic	3	2	3	2	5	6	6	5	4	2		
Slovakia	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1		

Pvz., Lietuvos gyventojų vidutinės pajamos didesnės nei aštuoniose kitose naujose ES šalyse. Tačiau tose šalyse emigracija mažesnė net kelis kartus.

Ekonominis Lietuvos stebuklas, PGS, (ES28 = 100)

Paradoksas: kodėl žmonės išvažiuoja?

Lietuvoje emigracija yra bent porą kartų didesnė, lyginant su kitomis pokomunistinėmis šalimis, nors jose ekonomikos augimas per pastarąjį laikotarpį buvo lėtesnis ir jų naujieji pasiekimai mažesni.

Jeigu lyginame vidutines metines namų ūkių pajamas ir įvertiname kainų skirtumus, t.y. pajamas skaičiuojame pagal perkamosios galios paritetą, Lietuva tarp naujųjų Europos Sąjungos šalių yra trečioje vietoje.

Pagal emigracijos rodiklius Lietuva pirmauja. Emigracija yra neigiamas reiškinys – ji reiškia Lietuvos atsilikimą.

Kodėl ekonominiai migrantai daugiausia emigruoja ne iš skurdžiausių šalių?

Vid. metinės disponuojamos pajamos 2013 m., 1000 eurų PPP		Emigracija 2013 m., asmenys 1000 gyv.	
Slovenia	15,9	Slovakia	0,5
Czech Republic	15,0	Czech Republic	2,5
Lithuania	14,8	Bulgaria	2,7
Slovakia	14,8	Hungary	3,5
Poland	13,9	Croatia	3,6
Estonia	13,0	Estonia	5,1
Hungary	12,6	Slovenia	6,5
Croatia	12,3	Poland	7,3
Latvia	11,5	Romania	8,1
Romania	11,5	Latvia	11,2
Bulgaria	8,9	Lithuania	13,1

Kaip matome, žmonės taip gausiai išvažiuoja ne iš skurdesnių šalių, o iš sparčiai besivystančios Lietuvos. Kodėl jie išvažiuoja?

Matyt, ekonominiai rodikliai, t.y. namų ūkių vidutinės pajamos arba BVP, vidutiniškai tenkantis vienam gyventojui, yra tarsi vidutinė temperatūra ligoninės

palatoje – joje vieni karščiuoja, o kiti, matyt, „atšalę“. Esant nemažoms vidutinėms pajamoms vieni dėl pajamų stokos bėga iš šalies, nes per didelę pajamų dalį pasiima kiti. Vadinasi, pajamų nelygybė yra esminė ekonominės emigracijos priežastis.

Taip, ekonomiškai mūsų šalis yra sėkminga. Bet joje dalis žmonių labai klesti, o dalis žmonių gyvena labai prastai.

Apie nelygybę Lietuvoje kalbėti sunku, nes nepakanka duomenų. Jų turime mažai todėl, kad kalbėti apie tai tarsi neetiška. Ši tema yra tabu, ją lydi pašaipos „atimti, ir padalinti“. Tačiau šiuos žodžius ištarus diskusijos baigiasi, o emigracija tęsiasi. Todėl būtina kalbėti apie pagrindinę emigracijos priežastį - žmonės bėga dėl nelygybės.

Pateikiame austrų mokslininko Leon Podkaminer apskaičiuotą realią algą procentais iki nepriklausomybės laikotarpio ir vėliau. Jeigu 1989 metais realią algą laikysime 100 procentų, tai Lietuvoje 2012 metais ji tesiekė vos tris ketvirtadalius sovietinio laikotarpio pabaigos algų dydžio.

Atkreipiame dėmesį, kad atskaitos taškas Latvijoje yra ne 1989 -ieji, o 1993-ieji metai, nes

iki 1993-ųjų šalyje atlyginimai buvo labai sumažėję. Tad Latvijoje algos padvigubėjo ne nuo 1989 -ųjų, o nuo 1993 -ųjų metų.

Kaip matome, lietuviai bėga iš sovietinių laikų darbo rinkos. Jie bėga ne nuo sovietinio darbo kodekso, o nuo sovietinės algos.

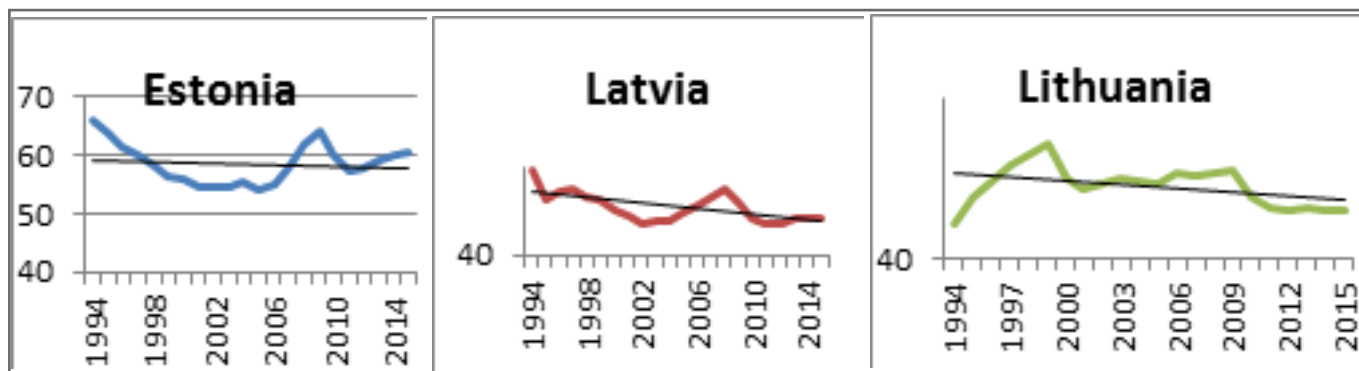
Lietuviai bėga iš Sovietinių laikų darbo rinkos. Sovietinis ne darbo kodeksas, bet sovietinė - alga

Average real wage in the new EU Member States (2001-2012)												
1989 = 100												
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Czech Republic	114.4	121.3	128.3	132.6	136.7	142.1	148.2	150.3	153.8	154.9	155.6	154.0
Hungary	91.2	103.6	113.1	111.9	118.9	123.2	117.5	118.5	115.7	117.8	120.7	116.4
Poland	95.6	96.3	99.6	100.3	102.1	106.2	112.0	118.6	121.0	122.7	124.5	124.5
Slovakia	82.9	87.7	86.0	88.1	93.7	96.8	100.9	104.3	105.7	108.0	106.3	104.8
Slovenia	90.3	92.2	93.9	95.8	99.2	101.7	106.0	108.1	110.8	113.1	113.5	111.1
Estonia ¹⁾	67.6	72.8	78.6	82.7	88.0	98.2	111.0	114.6	108.9	106.9	107.9	110.0
Latvia ²⁾	115.0	121.9	131.4	134.5	147.6	170.6	204.6	217.3	205.1	191.8	192.3	195.2
Lithuania	44.9	46.6	50.9	53.4	57.1	65.6	76.7	84.5	78.4	75.0	74.0	74.8
Bulgaria	41.3	41.9	43.5	43.8	46.2	47.9	52.8	59.5	64.7	67.2	70.3	72.5
Romania	66.0	67.5	74.8	82.7	94.5	103.0	118.2	137.7	135.6	130.6	128.1	130.3

Source: wiiw Annual Database.
1) 1990 = 100. – 2) 1993 = 100.

Šaltinis: Leon Podkaminer. *Development Patterns of Central and East European Countries (in the course of transition and following EU accession) Research Reports* | 388 | July 2013 Vienna Institute for International Economic Studies

Darbo užmokesčio augimo atsilikimas nuo darbo našumo augimo per pastaruosius 15 metų Baltijos šalyse. Jeigu sukurtos nacionalinės pajamos neišmokamos algomis, jos išmokamos kitomis pajamomis

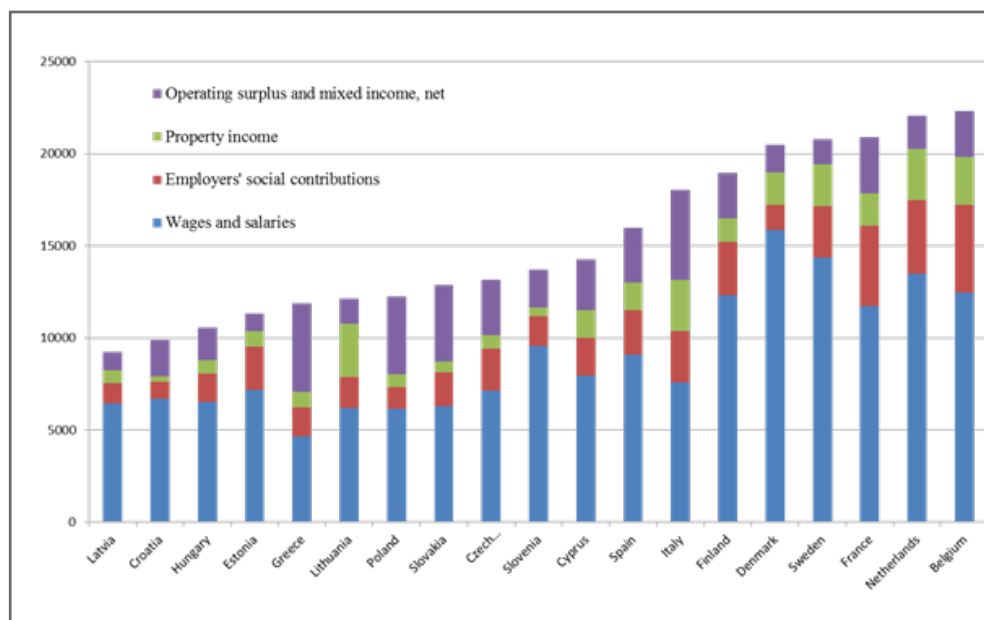
Šaltinis: Aušra Razgūnė, Romas Lazutka. Labor share trends in three baltic countries: literature review and empirical evidence / *Ekonomika*, 2005.

Taigi žmonės bėga dėl mažų algų. BVP, kuris, kaip minėjau, Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį augo sparčiausiai visoje ES, Lietuvoje padalijamas ypatingai: maždaug pusiau. Pusė BVP atitenka algoms (algas gauna maždaug 1 200 000 gyventojų ir tai yra pagrindinis jų pragyvenimo šaltinis), likusi BVP dalis tenka kitoms pajamų formoms. Darbo dalis Lietuvoje ir Latvijoje per pastaruosius 20 metų mažėjo. Estijoje ji liko maždaug tokia pati. Kitose šalyse svyravo. Mažėjimo tendencija pastebėta visose šalyse. Tačiau kitose šalyse mažėjo nuo gerokai aukštesnio lygmens, jose atlyginimams tenka gerokai didesnė dalis, - nėra taip, kad atlyginimai sudarytų vos pusę nacionalinių pajamų.

Kokios yra kitos gyventojų pajamos be atlyginimo? Kuo Lietuva išsiskiria?

Teigiama, kad Lietuvoje daug individualiai dirbančių žmonių su verslo arba individualios veiklos liudijimais. Eurostato duomenimis, Lietuvos gyventojai gauna didesles turto pajamas. Turima galvoje finansinio turto pajamos, kurios didžiausios Europos Sąjungoje.

Pirminės (rinkų) pajamos namų ūkiuose 2014m., PGS

Tikslesnis pajamų pasiskirstymas nustatomas sugrehtinus dviejų šaltinių duomenis. Gyventojų pajamos analizuojamos remiantis Nacionalinėmis sąskaitomis, t.y. makro duomenys, kuriais ekonomistai remiasi vertindami ekonominę raidą bei vidutinį pragyvenimo lygį. Kitas informacijos šaltinis – mikroduomenys, kurie surenkami atliekant namų ūkių pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimus. Juos atlieka visos ES šalys vadovaujant Eurostatui, todėl būtent namų ūkių tyrimų duomenys trečdaliu nesutampa su makro duomenimis. Kaip šis trečdalis pajamų pasiskirsto tarp gyventojų, niekas nežino. Todėl gyventojų nelygybės rodikliai skelbiami tik remiantis dviejų trečdalių pajamų duomenimis, kurie atspindėti namų ūkių pajamų tyrime. Net ir be šio trečdalių nelygybės rodiklis,

Lietuva, Latvija, Estija, EU 15, EU 27 Gini koeficientas Gini coefficient of equivalised disposable income (scale from 0 to 100)

LT	LV	EE	EU15
35	35,5	35,5	30,9

source: SILC) [ilc_di12], 2014m. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

vadinamasis Gini koeficientas, yra 35 proc. (ES vidurkis 30 proc.). Baltijos šalyse nelygybė yra didelė.

Bet, kaip minėta, į šiuos skaičiavimus nėra įtraukta trečdalis Lietuvoje gaunamų pajamų. Santykinai didelė jų dalis yra gaunama iš turto. Tikėtina, kad būtent šios pajamos ir nėra atspindėtos. Mes mėginome perskaiciuoti taip, tarsi tos namų ūkių tyrimuose neatspindėtos pajamos pasiskirsto panašiai, kaip ir atspindėtosios. Tuo atveju nelygybės rodikliai tampa daug didesni.

Kitas labai populiarus verti-

nimo rodiklis – kai 20 -ties procentų turtingiausių gyventojų pajamos palyginamos su 20-ties procentų neturtingiausių pajamomis. Šiuo atveju pajamų skirtumas Lietuvoje yra beveik 6 kartai. Tai labai didelis skirtumas lyginat su kitomis ES valstybėmis. Tačiau atsižvelgiant į pajamas, kurios, kaip minėta, nėra atspindėtos tyrimuose, darant prielaidą, kad neatspindėtos pajamos pasiskirsto panašiai, nelygybės santykis tampa nebe 6, o 10 kartų. Minėtasis Gini koeficientas yra nebe 35, o beveik 50 procentų. Toks rodiklis būdingas Lotynų Amerikos šalims. Štai kokia didelė gyventojų nelygybė. Suprantama, šių skaičių negalima absoliutinti, nes jie gauti nesant išsamių duomenų, tenka vadovaujantis prielaidomis. Tačiau galėtume kelti hipotezę, kuri paaiškintų minėtą paradoksą, kodėl iš sparčiai ekonomiškai besivystančios šalies bėga žmonės.

Svarbu ir tai, kad veikia darbo ir turto rinkos. Jos paskirsto pajamas labai netolygiai. Valstybės pareiga būtų tas pajamas perskirstyti tolygiau ir sudaryti sąlygas žmonėms, kurie labai nedaug uždirba, išgyventi šalyje, kad netektų iš jos bėgti. Bet valstybė šios pareigos nevykdo.

Lietuvoje pajamų perskirstymas pats mažiausias.

Namų ūkių pajamų nelygybės rodikliai derinant SNA 2010 disponuojamas pajamas ir EU-SILC pasiskirstymą (2013m.)

	Lietuva		Latvija		Estija	
	Orig.	Perskaičiuota	Orig.	Perskaičiuota	Orig.	Perskaičiuota
Mediana	3043	4475	3021	4533	3737	5421
Vidurkis	3566	6860	3438	5843	4186	6825
Džini	33.6	48.5	32.5	37.7	31.2	35.7
S80/S20	5.8	10.3	5.6	6.8	5.3	6.1

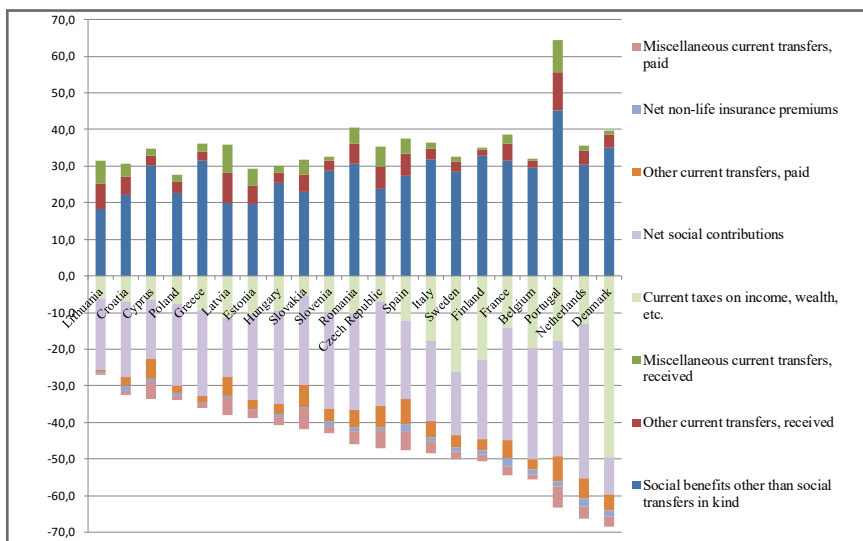
Šaltinis: Navickė, J., Lazutka, R. *Functional and Personal Income Distribution in The Baltics: Comparison of National and Households Accounts. 9th International Scientific Conference "Business and Management 2016". May 12–13, 2016, Vilnius (priimta publikavimui)*

Daug kartų kalbėta apie tai, kad Lietuva perskirsto labai mažą dalį bendrojo vidaus produkto. Tirdami gyventojų namų ūkius, pastebėjome, kad Lietuvoje nuo gaunamų pajamų vidutiniškai sumokama mažiau nei 30 procentų. Lietuva - tai šalis, kurioje sumokama mažiausiai mokesčių. Daug kas tuo piktinasi, nes akivaizdžiai mato, jog iš atlyginimų mokesčių sumokama daug daugiau. Ir vis dėlto vidutiniškai Lietuvoje mokesčių sumokama mažai, nes kai kas moka labai mažus mokesčius.

Anądien „Žinių radijo“ laidoje pokalbyje su R. Kar-

bauskiu laidos vedėjas pasakė, kad šis sumoka vos 2 ar 3 procentus nuo gautų pajamų. R.Karbauskis atsakė, girdi, tokie įstatymai, valstybė juos priėmė, todėl ūkininkas milijonierius Lietuvoje sumoka tik tokio dydžio pajamų mokesčius. Valstybė tiek tereikalauja! Neabejoju, kad jis laikosi įstatymų: kam vengti mokesčių, jeigu jų mokėti nereikia? Tačiau valstybė uoliai mokesčius renka iš žmonių, kurie dirba už labai nedidelius atlyginimus arba gauna kitas labai nedideles pajamas. Todėl valstybė ir

Valstybė nevykdo pareigos perskirstyti pajamas

surenka labai mažai mokesčių. Ir todėl valstybė neturi iš ko remti tų, kuriems būtina parama.

Lietuva taip pat yra paskutinėje vietoje pagal perskirstymą. Kasdien žiniasklaida skelbia, kad Lietuva yra pašalpininkų šalis, kad daugelis Lietuvos gyventojų gyvena vien iš pašalpų.

Tai netiesa. Lietuvoje visų socialinių išmokų, pensijų, pašalpų išmokama mažiausiai skaičiuojant nuo vidutinių disponuojamų pajamų. Daugelis šalyje išgyvena todėl, kad vyrauja didelės privačios išmokos žmonių vienu kitiems. Ir, žinoma, bene didžiausios yra išmokos, gaunamos iš užsienio. Jas sumoka mūsų emigrantai. Tai irgi ne naujiena - viešai skelbiama, kiek lėšų emigrantai perveda į Lietuvą. Tačiau ši pajamų dalis gaunama ne iš valstybės, o žmonių tarpusavio pagalbos dėka. Valstybė neatlieka šios savo funkcijos, nors gyventojai to norėtų.

Pateikiame naujus, niekur neskelbtus duomenis.

Dauguma gyventojų labai pritartų perskirstymui, bet to nesulaukę jie išvažiuoja

Pamėginkime įsivaizduoti 5 žmonių visuomenę, kurios visos metinės pajamos (uždarbiai, pensijos, išmokos ir kt.) sudaro 100 €. Kurioje visuomenėje norėtumėte gy-

venti, jei pajamų skirtumai tarp žmonių būtų:

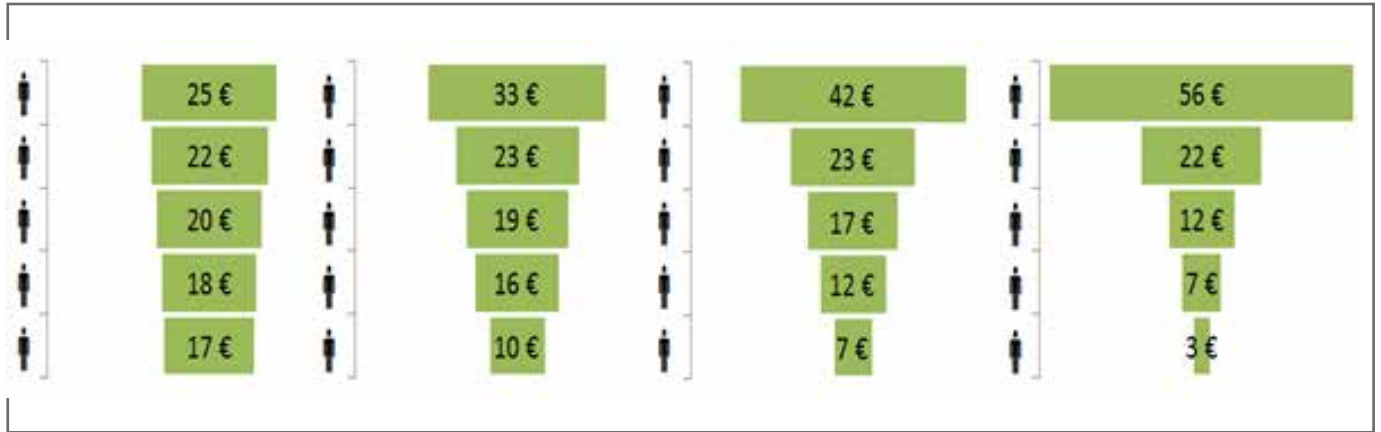
- **Visuomenė A:** hipotetinė situacija – beveik visiška lygybė
- **Visuomenė B:** nedidelė nelygybė – panašiai kaip Norvegijoje, Švedijoje, Suomijoje
- **Visuomenė C:** didelė nelygybė – kaip Lietuvoje, Estijoje, Latvijoje
- **Visuomenė D:** hipotetinė situacija – labai didelė nelygybė

nori įtikti nedidelei jos daliai.

Apibendrinimas būtų toks: pagrindinė emigracijos priežastis – ne silpna ekonomika, bet neteisingas jos vaisių perskirstymas.

Paprastai Lietuvoje nemėgstama kalbėti apie perskirstymą. Iš to šaipomasi, esą norim atimti ir padalinti... Taip jau buvo...

Tačiau tie, kurie taip sako, arba nesusigauja, arba jau yra atėmę – priklauso tai gyventojų grupei, kuri iš vi-

	Visuomenė A	Visuomenė B	Visuomenė C	Visuomenė D	Nežino/neatsakė
Lietuva	44.0%	33.5%	10.6%	4.5%	7.4%
Latvija	45.9%	31.4%	14.9%	6.1%	1.6%
Estija	38.2%	33.4%	11.1%	5.9%	11.4%

Neseniai tokį tyrimą atlikome Baltijos šalyse, siekdami nustatyti, kaip žmonės vertina pajamų nelygybę, ir ar pritartų pajamų perskirstymui.

Pateikėme 4 visuomenės pavyzdžius. Dvi iš jų yra hipotetinės – kairėje pusėje hipotetinė visuomenė, kurioje nelygybė yra nedidelė. Klausimas: įsivaizduokite visuomenę, kurioje pajamos yra 100 eurų (taip lengviau skaičiuoti). Ar norėtumėte gyventi tokioje visuomenėje, kurioje 20 procentų turtingiausių gyventojų gautų 25 eurus o žemiausiai grupei priklausantys 20 procentų gyventojų gautų tik 17-eurų (žinoma, tokios visuomenės realybėje nėra).

Kitas kraštutinis variantas – hipotetinė visuomenė, kurioje viršutinis gyventojų sluoksnis gauna 56 eurus, o apatinis – tik 3 eurus. Tarpiniai variantai – kairė pusė – šiaurės šalių visuomenės, kuriose skirtumas tarp 10 procentų labiausiai pasiturinčių ir mažiausiai pasiturinčių yra kiek daugiau nei 3 kartai. Galiausiai – tokios visuomenės, kurios yra Baltijos šalyse. Jose nelygybė, kaip minėjau, siekia apie 5, 6 kartus.

Dauguma žmonių mano, kad nelygybė turėtų būti gerokai mažesnė. Jie pritartų hipotetinei visuomenei, kurioje nelygybė mažesnė negu Šiaurės šalyse ar bent tokiai, kaip Šiaurės šalyse. Labai mažai žmonių mano, kad dabartinis paskirstymas yra tinkamas.

Tokios visuomenės nuotaikos. Bet politikų tai nevilioja. Jie nesistengia įtikti visuomenei. O jeigu politikai nesistengia įtikti didesnei daliai visuomenės, vadinasi, jie

suomenės yra atėmusi didžiulę dalį nacionalinių pajamų. Jie disponuoja tomis pajamomis, todėl ir nenori girdėti apie atėmimą ir padalijimą. Jie nenori kalbėti ir apie pajamų nelygybės problemą, kuri yra šimtmečio problema visose civilizuose visuomenėse.

Lietuvoje apie pajamų nelygybę kalbėti rizikinga. Todėl „padoriosiose kompanijose“, vengiant patyčių apie tai neužsimenama.

Aš patyčių nebijau. Žmonės nori mažesnės nelygybės. Bet valdžia abejinga jų norams. Todėl žmonės išvažiuoja ten, kur valdo kitokie politikai, – ir jokio paradokso nėra.

nuotr. iš www.alkas.lt

KONFERENCIJOS „NESTABDOMA IR NESUSTABDOMA EMIGRACIJA“ REZOLIUCIJA

DĖL BŪTINYBĖS TURĖTI VALSTYBINĘ EMIGRACIJOS MAŽINIMO PROGRAMĄ

2016 m. balandžio 13 d. Vilnius

Konferencijos dalyviai,
išklausę prof. Romo Lazutkos, Lietuvos Respublikos Seimo Migracijos komisijos nario prof. Kęstučio Masiulio ir Lietuvos mokslų akademijos tikrojo nario prof. Arvydo Virgilijaus Matulionio pranešimus, diskusijas ir kitų konferencijos dalyvių išreikštas nuomones;

tęsdami 2016 m. kovo 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo Migracijos komisijos, Lietuvos mokslų akademijos ir nevyriausybiinių organizacijų organizuotos konferencijos „Kaip mums išlikti? Ar įmanomas nacionalinis susitarimas, kad Lietuva neišsivaikščiotu?“ metu vykusias diskusijas ir remdamiesi jos metu pasirašyta rezoliucija „Dėl valstybės demografinės politikos siekiant valdyti emigracijos ir reemigracijos procesus“,

dar kartą konstatuoja, kad:

- 1) emigracija, kaip valstybinė problema, iki šiol nepripažinta politiniu lygmeniu;
- 2) valstybė, išgyvenanti didelę demografinę krizę, iki šiol neturi aiškios ir veiksmingos emigracijos mažinimo programos;
- 3) valstybė šios grėsmės akivaizdoje neturi emigracijos ir imigracijos procesus valdančios specialios valstybės institucijos;
- 4) valstybė, nors ne kartą buvo raginta ir įpareigota, neparengė emigraciją ribojančios socialinės ir ekonominės programos;

siūlo:

- 1) Lietuvos Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimui ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei emigraciją ir demografinę krizę nedelsiant pripažinti prioritetine ir visuotine valstybės problema;
- 2) Lietuvos Respublikos Seimui pritarus, įsteigti specialią emigracijos ir imigracijos procesus balansuojančią valstybės instituciją;
- 3) įpareigoti Lietuvos Respublikos Vyriausybę nedelsiant sukurti Lietuvos piliečių
- 4) reemigracijos skatinimo, emigracijos mažinimo, demografinės būklės stabilizavimo ir gyvenimo kokybės gerinimo valstybės programą, kurioje būtų numatytos konkrečios šios programos įgyvendinimo priemonės, terminai ir finansavimo šaltiniai;
- 5) siekti, kad pasikeitus politinėms jėgoms būtų užtikrintas šios rezoliucijos trečiame punkte numatytų programos priemonių perimamumo principas, t. y. užtikrinti, kad programa bus vykdoma toliau;
- 6) skatinti balsavimo teisę turinčius Lietuvos piliečius siekti, kad jų renkami Seimo nariai konkrečiais darbais prisidėtų prie emigracijos stabdymo ir reemigracijos skatinimo, bent du kartus per metus viešai atsiskaitytų rinkėjams, kokiais asmeniškai atliktais darbais prisidėjo prie veiksmingo šių procesų įgyvendinimo;

pabrėžia, kad:

šiai rezoliucijai pritariantys socialiniai partneriai pasižada ją gerbti ir neįimti veiksmų, galinčių paskatinti migracijos procesus.

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas

prof. Valdemaras Razumas

Lietuvos Respublikos Seimo Migracijos komisijos pirmininkas

Valdas Vasiliauskas

Lietuvos verslo konfederacijos prezidentas

Valdas Sutkus

Akademinės asociacijos „Consilia academica“ tarybos pirmininkas

prof. Leonardas Kairiūkštis

Visuomeninių organizacijų Nepartinio demokratinio judėjimo ir Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas

dr. Krescencijus Stoškus

NACIONALINIO SUSITARIMIO PASIRAŠYMO IŠKILMĖS VILNIAUS ROTUŠĖJE

Birželio 13 d. Vilniaus rotušėje iškilūs Lietuvos menininkai, mokslininkai, kultūros darbuotojai ir žinomi visuomeninių judėjimų atstovai pasirašė NACIONALINĮ SUSITARIMĄ „KAD LIETUVA NEIŠSIVAIKŠČIOTŲ“. Šiuo susitarimu Lietuvos šviesuomenė siekia paskatinti piliečius telktis ir priversti valdžią bei politines partijas realiai pradėti rūpintis Lietuvos demografija, kurios būklė yra kritiška: iš Lietuvos jau emigravo beveik milijonas gyventojų, senstanti Lietuvos visuomenė, mažėjantis gimstamumas, aukštas gyventojų mirtingumas, neįtikėtinais didelis savižudybių skaičius, išplitęs alkoholizmas ir su tuo susijęs smurtavimas – tai ženklai, kad lietuvių tautai iškilo išnykimo grėsmė.

Dabartinė valdžia arba nesupranta realios padėties, arba nesugeba jos suvaldyti. Forumo metu išrinktam Nacionaliniam komitetui keliamas uždavinys – įgyvendinti Susitarimo nuostatas, t.y. žadinti visuomenę, telkti patriotines ir pilietines jėgas vieningam judėjimui, siekti kad šis judėjimas plėstųsi, žadintų kiekvieno lietuvių ir Lietuvoje gyvenančio piliečio sąmonę, kad visiems lai-

Nacionalinio susitarimo pasirašymo ceremonija

kams būtų išsaugota lietuvių tauta, lietuvių kalba, Lietuvos kultūra ir savarankiška Lietuvos valstybė.

Renginį inicijavo: Asociacija „Consilia academica“, Lietuvos kultūros kongresas, Lietuvai pagražinti draugija, Etninės kultūros globos taryba, Sandrauga „Kitokia Lietuva“, Lietuvos žmogaus teisių asociacija, Nepartinis demokratinis judėjimas, Piliečių gynimo paramos fondas, Nacionalinė vartotojų federacija, Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija, Lietuvos Helsinkio grupė, Lietuvos moksleivių sąjunga.

SUSITARIMAS, KURIAM REIKALINGI MES VISI

Krescencijus Stoškus - *Consilia academica asociacijos ir Lietuvos kultūros kongreso Tarybos įgaliotas atstovas.*

Nacionalinio susitarimo dalyviai

Dauguma Lietuvos žmonių jau jaučia, kaip vis atkakliau į jų sąžines beldžiasi tautos susinaikinimo faktai: masinė emigracija, savižudybės, alkoholizmas, narkomanija, girti vairuotojai už vairo ir kitos lengvabūdiškos žudynės... Tą sąrašą būtų galima pratęsti ir pačiomis minkščiausiomis savinaikos formomis, vadinamomis satanizmu ir patyčiomis. Tiesą sakant, kartais jos irgi užsibaigia nusizudymais, bei iki šiol Lietuvoje negirdėtais pačiais gėdingiausiais kanibalizmo įvykiais. Savinaika yra pats iškalingiausias liudijimas to valstybės apėmusio proceso, kurį būtų galima pavadinti *demoralizacija be krantų*. Nepriklausomybės metais mūsų tauta jau yra išbandžiusi visus daugeliui žmonių tik iš literatūros žinomus ir, atrodo, jau seniai užmirštus naikavimo ir susinaikinimo būdus.

Savaime suprantama, iš šio paskutinio sakinio turėtų būti daroma išvada ne apie Nepriklausomybės ydingumą, bet apie visišką tautos nepasiruošimą, nesugebėjimą ir net vengimą gyventi demokratizacijos sąlygomis. Nepriklausomybę ji suprato tik kaip tokią laisvę, kuri *užtikrina* galimybę naudotis viskuo, kuo esi gundomas ir *įteisina* stipriojo teisę, t.y. teisę daryti, ką nori (kitai sakant, savivalę). Didžiausia atsakomybės dalia už tautos

demoralizaciją gula ant politinės sistemos dirigentų: visų valdymo institucijų, mokymo įstaigų, o ypač ant konformistinės žiniasklaidos, kuri ne tik nesugebėjo prisidėti prie to pasiruošimo ir sugebėjimų ugdymo, bet vadovaudamasi komerciniais interesais dažniausiai skatino ir iki šiol tebeskatina visuotinę tautos demoralizaciją.

Savinaika

Savinaika yra tiesioginis masinės demoralizacijos padarinys. Bet savo ruožtu jis gali ir dar labiau platinti visuomenės demoralizaciją. Ši abipusį ryšį mato daugelis žmonių. Bet iš to dažniausiai daroma keista išvada, kad tų baisybių apskritai nedera rodyti žmonėms ir jų gąsdinti. Tai varą žmones į depresiją, sukelią nepasitikėjimą savo valstybe. Bet tai valstybei kenksminga ideologija ir pavojingas abejingumo pateisinimas. Žiniasklaidos nusizengimas prieš savo tautą yra ne tas, kad ji rodo padarytus nusikaltimus, bet kad juos pateikia abejingai, neatsakingai, t.y. be atsakingos dorovinės interpretacijos. Ji labai daug aiškina valdžios sprendimus, bet vengia aiškinti moralinius pažeidimus. Teisybę pasakius, jie net nėra pajėgūs to daryti, kadangi beveik visoje didžiojoje žiniasklaidoje (išskyrus *Marijos radiją, Bernardinus, Alką, Slaptai* ir dar keletą ryškesnių komunikacijos priemonių) yra įteisintas kraštutinis moralinis reliatyvizmas, einantis daug toliau net už marksistinę istorizmą. Čia ardomi patys dorovinio gyvenimo pamatai. Padorumas sutapatinama su kiekvieno asmens momentiniais interesais. Tai ši galvosena net antrą kartą išrinktą Valstybinio banko vadovą Vitą Vasiliauską paskatino garsiai paskelbti, jog moralė yra „ne šio pasaulio dimensija“. Jiems neįdomu, kad kaip tik į tokio sukirpimo žmones vienas Nyčės (F. Nietzsche) personažas kadaise taip kreipėsi: „Tai jūs nužudėte Dievą ir norite likti nenubausti!“

Savinaika, ją gimdanti demoralizacija ir reliatyvistinė etika yra trys šulai to dvasinio neįgalumo, kuris didžiąja dalimi lėmė dabartinę Lietuvos demografinę būklę, net atsargiausių demografų pripažintą kritine.

Dar tik mokomės valdyti valstybę

Žinoma, yra ir kita, objektyvioji, tos krizės, arba katastrofiško gyventojų skaičiaus nuosmukio, pusė, priklausanti nuo šalies ūkinės padėties, bendros jos sveikatos būklės ir išaugusio mirtingumo, sunykusios šeimos ir menko gimstamumo. Viešuose debatuose tik ši pusė teegzistuo-

ja. Bet, rodos, ir jos pakaktų, kad aukščiausios valdžios institucijos pasuktų ienas į eilinio, vidutinio žmogaus būklę, į jo išgyvenimo galimybes Lietuvoje. Juolab kad pradžia jau padaryta.

Beveik 15 metų aktyviausios šalies pilietinės organizacijos su nerimu stebėjo ir analizavo tautos likimui grėsmingus Lietuvos demografinius procesus, rengė konferencijas, viešus pokalbius, mitingus ir kitokias akcijas šia tema. Ne kartą buvo mėginta į demografinės grėsmės atkreipti politinių partijų lyderių, valstybės vadovų ir masinės žiniasklaidos dėmesį.

Pagaliau š. m. birželio 30 d. LR Seime šešios parlamentinės politinės partijos (*Lietuvos socialdemokratų partija*, „*Tvarka ir teisingumas*“, „*Darbo partija*“, „*Lietuvos lenkų rinkimų akcija*“, *Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga*, *Lietuvos žaliųjų partija*) pasirašė Nacionalinį susitarimą dėl emigracijos. Jame pirmąsyk per 25 metus buvo viešai pripažinta skaudi tiesa, kad:

1) dabartinė migracija yra „epochinio masto globalizacijos sukelta socialinė problema“;

2) migracijos „*mastai lietuvių tautai gali turėti negrįžtamų pražūtingų pasekmių, prarandant tapatybę, nykstant žmonių santykiui su Tėvyne*“.

Kartu buvo įsipareigojama pasiekti, kad per penkerius metus (1915 – 1920 m.) emigracijos srautų rodiklis būtų sumažintas dvigubai, t.y. nuo 18% iki 9%, ir kad gyventojų skaičius vėl priartėtų prie to lygio, kuris buvo Lietuvos Nepriklausomybės pradžioje, t.y. ne mažesnis kaip 3, 5 mln. gyventojų.

O šiems tikslams įgyvendinti buvo numatyta sukurti ilgalaike nacionalinę programą.

Be abejo, kol kas tai buvo tik simbolinės reikšmės

Nacionalinio susitarimo pasirašymo akimirka

dokumentas, tik ketinimas, reikalaujantis neatidėliotinų sutelktų politinių ir intelektualinių pajėgų. Be to, čia iš esmės buvo kalbama tik apie migracijos procesus, kurių reguliavimu demografinės krizės problema negali būti išspręsta. Bet vis dėlto buvo žengtas pirmas neįkainojamo svarbumo žingsnis. Jis parodė, kad Seimas galų gale pradeda peržengti ankštus savo partijų interesus, ima suvokti savo atsakomybę už tautos išlikimą ir pradeda galvoti apie šalies ateitį. Net jeigu ten nebuvo tikro suvokimo ir rimto galvojimo, pats susitarimo dokumentas jau yra pozityvi atskaitos sistema, nuo kurios galima atsispirti žengiant į tikrą Nacionalinį susitarimą.

Labai gaila, kad tarp šio dokumento signatarų nėra Tėvynės sąjungos (konservatorių), liberalų ir kitų partijų. Tiesa, jie pernelyg hipnotizuoti globaliosios Lietuvos iliuzijų. Bet nenorėtume manyti, kad jie būtų visai abejingi tautos likimui. Ypač po to, kai buvo parodytas pagarbos vertas susirūpinimas šeimos ir valstybinės kalbos išsaugojimu. Turėdamos tokių vilčių, kad anksčiau ar vėliau ir jos prisijungs prie šios sutarties, asociacija „Consilia academica“, Lietuvos kultūros kongreso taryba bei kitos jas remiančios organizacijos pasiūlė Seimo Migracijos komisijai Seime surengti konferenciją „Kaip įmanomas nacionalinis susitarimas, kad Lietuva neišsivaikščiėtų“. Rengimosi metu prisijungė ir Mokslų Akademija.

Visuomenė bunda

Daug kartų keitėsi konferencijos rengimo data, numatytų pranešėjų sąrašas, jų skaičius ir tematika. Bet konferencijos pavadinimas išliko, ir š.m. kovo 9 d. ji vis dėlto įvyko. Jos ritualas atrodė prakilniai, tačiau turinys neatitiko nei konferencijos intencijų, nei jos pavadinimo. Ji orientavo ne į demografiją ir susitarimą, bet į emigraciją. Tačiau svarbiausia, beveik nebuvo paliestos Nacionalinio susitarimo problemos.

Padėtis atrodė juokingai: konferencijos organizatoriai ragino kalbėti apie tai, kaip nuo šešių partijų susitarimo pereiti prie visos šalies Nacionalinio Susitarimo, o konferencija sugrąžino dalyvius prie tų dalykų, kurie jau buvo jų išdiskutuoti beveik prieš 15 metų. O baigiamoji dalis buvo tiesiog apgailėtina. Žmonės buvo pritvinkę pasiūlymų ir pastabų. Apie 40 asmenų norėjo dalyvauti diskusijose, o tam paliktas tik geras pusvalandis. Bet svarbiausia buvo sužlugdytas Programoje numatytas *konferencijos dalyvių tarpusavio sutarties pasirašymas*. Kitaip tariant, Nacionalinio susitarimo procesas iš mirties taško nė kiek nepajudėjo.

Bet vis dėlto viešai buvo parodyta, kad visuomeninės organizacijos linkusios iš pačios paremti 2015 m. birželio 30 d. šešių partijų susitarimą. O konferencijos organizatoriai net pasirašė tolesnio bendradarbiavimo sutartį. Gaila, kad prie jo negalėjo prisijungti kitos visuomeninės organizacijos. Bet laikas pasibaigė ir salė buvo uždaryta.

Kad ši konferencija duotų pradžią ir prasidėtų tikras Nacionalinis susitarimas, apimantis visą šalį ir jos emigrantus, teko iškelti uždavinį sukurti visuomeninę *Lietuvos demografinės būklės atkūrimo Tarybą*.

Kad šio uždavinio sprendimas būtų sėkmingesnis ir išlaisvintas nuo Seimo frakcijų kontrolės, buvo numatyta pasirinkti neutralesnę vietą. Tuo tikslu buvo kreiptasi į Mokslų Akademiją. Iš pradžių buvo gautas pritarimas ir parodyti pirmieji bendradarbiavimo ženklai. Net buvo pasiūlyta MA mažojoje salėje surengti pirminį pasitarimą. Bet po susitikimų su Seimo migracijos komisija MA atstovas E. Jovaiša pranešė, kad jis su Seimo migracijos komisijos pirmininku V. Vasiliausku susitarė nerengti nei pasitarimo, nei Seime vykusios konferencijos užbaigimo, bet organizuoti visai kitą konferenciją „Nestabdoma ir nesustabdoma emigracija“. Kokia tos konferencijos paskirtis, buvo sunku suprasti. Aiškiai buvo parodyta vien

tik tai, kad 1) *į abi konferencijas sukviesti žmonės buvo reikalingi vien tik kaip pasyvus Konstitucijos salės užpildas, kurio nuomonės jų nė kiek nedomino ir prieš kuriuos jie neįtardė jokios atsakomybės, 2) atsiribota nuo visuomeninių organizacijų ir nuo jų susirūpinimo Lietuvos demografinė padėtimi, 3) antrąsyk sąmoningai sustabdyta galimybė aptarti jau praėjusių metų viduryje pačių politikų suaktualintą klausimą, kaip galimas Nacionalinio susitarimas, kad Lietuva neišsivaikščiėtų ir 4) nutrauktas pats mėginimas išplėtoti pradėtą Nacionalinį susitarimą į visas partijas ir iš viršaus į apačią: į visuomenines organizacijas, žiniasklaidos tinklą, mokymo ir mokslo įstaigas, religines bendruomenes, profesines sąjungas ir visur kitur, kur gali atsirasti tautos išlikimu suinteresuotų žmonių, 5) stebėtinai lengvai sulaužytas pasitikėjimas Migracijos komisijos bei jos steigėjų sąžiningumu ir Mokslų akademijos vadovybės pilietiškumu*. Net dabar, kai viskas įvyko visų žmonių akyse, sunku patikėti, kad šios garbingos mokslo institucijos vadovybė yra tokia egocentriška, kad jos nė kiek neįsivieja, kas liks iš mūsų tautos jau po 30 ar 50 metų. Kad ir kaip būtų apgailėtina, deja, tai yra nuogas faktas. O tempora, o mores! Dabar lieka tik retoriškai klausiti: kur dingio žmonės, panašūs į akad. E. Vilką, ar į akad. Z. Rudziką?

Nepaisant atviro pasipriešinimo ir kitų trukdymų visuomeninės organizacijos neketina sudėti ginklų. Oficialių institucijų trumparegystė, atsiribojimai ir prieš visuomenės iniciatyvą nukreipta arogancija tik paskatina suaktyvinti numatytą jėgų konsolidavimą. Jau pačios konferencijos metu savo pilietiškumu protestą pademonstravo 26 konferencijos dalyviai. Vis daugiau visuomeninių organizacijų iniciatyvą paremiančių signalų ateina ir iš kitų Lietuvos miestų.

Šiuo metu Lietuva neturi jokio kito labiau mus visus sutelkiančio ir įpareigojančio uždavinio už tautos ir jos gyvenimo būdo, t.y. kultūros, išsaugojimą. Jeigu jaučiate gilų nerimą dėl demoralizacijos plitimo bei vis dramatiškesnių tautos nykimo simptomų ir norėtumėte veikti kartu su tais, kurie jau pradeda šį sunkų ir didelio solidarumo reikalaujantį visuomeninį darbą, Jūsų ir Jūsų bendraminčių pagalba bus labai reikalinga. Pirmiausia kviestume Jus pasirašyti partnerišką pilietinį, moralinį ar profesinį tarpusavio susitarimą, ką Jūsų organizacijos, šeimos bei atskiri asmenys savo pačių iniciatyva ir gera valia galėtumėte pakeisti savo aplinkoje, kad sukurtumėte šiltesnius, žmoniškesnius tarpusavio santykius, kad nė vienas Jūsų aplinkos žmogus nepasijustų atliekamas ir niekam nereikalingas, o išvykusieji būtų tikrai laukiami ir norėtų sugrįžti į savo gimtąjį kraštą. O po to praverstų tokį susitarimą užregistruoti Nacionalinio susitarimo, kad Lietuva neišsivaikščiėtų Komitete, jog organizuojant bendravalstybinius pasitarimus, akcijas ir renginius, būtų galima derinti ir savitarpiskai paremti visų bendraminčių projektus, veiksmus ir darbus.

NACIONALINIS SUSITARIMAS „KAD LIETUVA NEIŠSIVAİKŠČIOTŲ“

2016 metai

Mes, Lietuvos pilietinio sambūrio Nacionalinis susitarimas, „Kad Lietuva neišsivaikščiotu“ dalyviai,

- ❖ pripažindami, kad Lietuvos valstybė susiduria su vis sunkiau prognozuojamais globalinio pasaulio iššūkiais, į kuriuos įmanoma konstruktyviai atsakyti tik glaudžiai bendradarbiaujant su Europos Sąjungos ir kitomis pasaulio šalimis;
- ❖ jausdami atsakomybę už Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos bei visų čia gyvenančių tautinių bendrijų likimą, lietuvių kalbos, kultūros ir istorinio palikimo išsaugojimą ir perdavimą ateinančioms kartoms;
- ❖ matydami kritinę Lietuvos demografinę bei moralinę būklę, rimtą pavojų lietuvių tautos ir jos kultūros išlikimui ir valdymo institucijų neadekvačius veiksmus, o kartais ir vengimą ryžtingai apsispręsti;

įsipareigojame:

- ❖ *sutelkti visas visuomenines pajėgas*, kad politikai, sekdami Estijos pavyzdžiu, **įtvirtintų** Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nuostatą *visiems laikams išsaugoti lietuvių tautą, lietuvių kalbą, Lietuvos kultūrą* ir nepriklausomą *Lietuvos valstybę*;
- ❖ pritariant šešių parlamentinių politinių partijų susitarimui dėl emigracijos suvaldymo, **išreikalauti, kad** tokį susitarimą **pasirašytų** visos Lietuvos politinės partijos ir politiniai judėjimai ir nedelsiant būtų imtasi veiksmų, jog būtų **parengta ir įgyvendinta Respublikos Vyriausybės Lietuvos demografinės būklės atkūrimo programa**, apimanti *reemigracijos, savižudybių prevencijos, mirtingumo mažinimo, vaikų gimimų skatinimo, šeimų stiprinimo ir paramos teikimo, dingusių vaikų paieškos, kovos su alkoholizmu ir narkomanija bei kitas panašias programas*,
- ❖ pritariant Prezidentės kampanijai „Už saugią Lietuvą“, **pasiekti**, kad svarbiausiais valdžios uždaviniais taptų: *grėsmingo atotrūkio tarp valdžios ir visuomenės įveikimas, teisingumo ir pagarbos kiekvienam žmogui užtikrinimas, žmonių tarpusavio santykių humanizavimas, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas, savivaldos ir tiesioginės demokratijos stiprinimas*;
- ❖ **raginti** Lietuvos Respublikos Prezidentę, Seimą ir Vyriausybę papildyti Lietuvos valstybės raidos strategiją nuostata, skelbiančia masinės gyventojų emigracijos suvaldymą ir demografinės būklės atstatymą *pagrindiniu valstybės valdžios prioritetu*;
- ❖ *tęsiant* visuomeninės organizacijos „Consilia academica“, Lietuvos kultūros kongreso, Lietuvai pagražinti draugijos, Mokslininkų rūmų, Lietuvos mokslų akademijos, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos, Lietuvos etninės kultūros draugijos, Etninės kultūros globos tarybos 2003 - 2007 m. pradėtą darbą,

organizuoti vieningai veikiančią visuomeninę *Komitetą „Kad Lietuva neišsivaikščiotu“*, kuris būtų pasiryžęs, bendradarbiaudamas su valdžios institucijomis, žiniasklaida, meno ir mokslo įstaigomis, religinėmis ir kitomis visuomeninėmis organizacijomis,

vykdyti reguliarią visuomeninę kontrolę, kaip yra rengiama ir įgyvendinama valstybinė demografinės būklės atkūrimo programa,

telkti visuomenę bei jos organizacijas imtis Valstybės demografinės būklės atkūrimo iniciatyvų,

skatinti, viešinti ir remti ikimokyklinio vaikų ugdymo ir valstybės švietimo įstaigas, labiausiai stiprinančias dorovinius bendrabūvio pagrindus, mažinančias patyčias, ugdančias *pilietiškumą, patriotizmą ir pagarbą savo Tėvynei*.

- ❖ **pratęsti užsimezgiusius** susitarimus iš viršaus ir apačios tokiu būdu, kad jie kuo greičiau apimtų visą šalį, visas profesines bei bendrų interesų grupes (švietimo, mokslo ir kitas kultūros įstaigas, meno, mokslo ir technikos kūrėjų organizacijas, žiniasklaidos tinklus, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir kitas pilietiškai brandžias visuomenines organizacijas, visus sąmoningus piliečius) ir virstų tikru *Nacionaliniu (visos tautos) susitarimu*, galinčiu ne tik kontroliuoti valdžios institucijas, bet ir tautos išnykimo akivaizdoje sutelkiančiu tokiam bendravimui ir bendradarbiavimui, kuris:

nuslopintų išplitusį agresyvumą, abejingumą bei įtarumą, atgaivintų bendrų interesų supratimą, tarpusavio pasitikėjimą bei pagarbą, teisingumo ir orumo jausmus, sustiprintų pilietinę atsakomybę,

paskatintų *solidarų veikimą* ir visus tuos dalykus paverstų mūsų gyvenimo bei praktinės veiklos principais, būtinais ne tik tam, kad visų mūsų bedrabūvis pasidarytų šiltesnis ir bendruomeniškesnis, bet ir įstengtume pasirūpinti lietuvių tautos išlikimu.

*Visuomeninė organizacija „Consilia academica“
Lietuvos kultūros kongreso taryba
Lietuvai pagražinti draugija
Etninės kultūros globos taryba
Lietuvos etninės kultūros draugija
Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija
Lietuvos moksleivių sąjunga
Sandrauga „Kitokia Lietuva“
Lietuvos žmogaus teisių asociacija
Nepartinis demokratinis judėjimas
Piliečių gynimo paramos fondas
Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija
Lietuvos Helsinkio grupė
Nacionalinė vartotojų federacija*

Vilniaus Rotušėje Lietuvos mokslininkai, menininkai, kultūros darbuotojai ir visuomenininkai, pasirašę NACIONALINĮ SUSITARIMĄ „KAD LIETUVA NEIŠSIVAİKŠČIOTŲ“:

1. Aleknaitė-Bieliauskienė Rita - pianistė, muzikologė, profesorė
2. Antanavičius Juozas - profesorius, muzikologas, pedagogas
3. Arlauskas Saulius - teisės filosofijos profesorius, socialinių mokslų daktaras
4. Augulis Alfonsas - Nevyriausybinų organizacijų, padedančių stiprinti šalies gynybinį pajėgumą, koordinacinės tarybos pirmininkas
5. Aukštikalnis Gaudentas - L.K. karininkų ramovės viršininkas
6. Bagdonavičius Vaclovas - lituanistas, filosofijos istorikas, redaktorius, „Vydūno“ draugijos atstovas
7. Barysas Petras Arnoldas - žurnalistas, Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugijos pirmininkas
8. Beinorienė Jurgita - ZONTA International, Vilniaus klubas
9. Bikelytė Dovilė - Lietuvos moksleivių sąjungos prezidentė
10. Bingelytė Brigita - Kauno seniūnaičių asociacijos pirmininkė
11. Budnikas Vytautas - žurnalistas, redaktorius, LŽTA pirmininkas
12. Buračas Antanas - ekonomistas, LMA akademikas, LŽTGA steigėjas
13. Burda Ryšardas - teisės mokslų daktaras, profesorius
14. Burokas Antanas - Lietuvos krašto apsaugos bičiulių klubo valdybos pirmininkas
15. Dabulskytė Gabriele - Lietuvos moksleivių sąjunga, koordinatore
16. Dapšauskas Juozas - piliečių iniciatyvinės grupės „Už blaivią“ koordinatorium
17. Dingelis Juozas - miškininkas, Lietuvai pagražinti draugijos pirmininkas
18. Endriukaitis Algirdas - ekonomistas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ signataras
19. Gedvilienė Aldona Marija - Lietuvos pensininkų susivienijimo prezidentė
20. Girdvainienė Liucija - Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugijos narė
21. Glemža Jonas Rimantas - profesorius, architektas, paveldosaugininkas
22. Gudelis Antanas - Tautos namų „Santara“ vadovas
23. Jasaitis Jonas - profesorius, Mokslininkų sąjungos pirmininkas
24. Jasiulevičius Vincentas - Lietuvai pagražinti draugijos ekspertas
25. Jasukaitytė Vidmantė - rašytoja, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ signatarė
26. Jocys Virginijus - istorikas, Etninės kultūros globos tarybos pirmininkas
27. Jonynas Jonas - Vilniaus rotušės rūmų valdytojas
28. Juodelienė Rita - LMTA dėstytoja
29. Kairiūkštis Leonardas - miškininkas, LMA akademikas, visuomeninės organizacijos „Cosilia academica“ valdybos pirmininkas

30. Kančauskas Vladas - dailininkas, skulptorius
31. Karaskaitė Nijolė - pianistė, mokytoja-ekspertė
32. Karazija Stasys - profesorius, biomedicinos mokslų daktaras
33. Kaušinis Stasys - Piliečių gynimo paramos fondo direktorius
34. Kazakevičius Ramūnas - Asociacija „Kauno tvirtovė“ valdybos narys
35. Kraulys Jeronimas - Lietuvos vietinės rinktinės karių sąjungos vado pavaduotojas
36. Krikštopaitis Juozas A. - profesorius, Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos pirmininkas
37. Kundrotas Marius - politologas, publicistas, visuomenės veikėjas
38. Kusta Albinas - profesorius emeritas
39. Mačiulaitis Algirdas Sandraugas - „Kitokia Lietuva“, Žemdirbių gamintojų ir perdirbėjų asociacijos atstovas
40. Malinauskas Kostas - humanitarinių mokslų daktaras
41. Marcinkevičius Vilmantas - Lietuvos nacionalinės vartotojų federacijos atstovas
42. Marcišauskienė Violija-Agota - pensininkė, Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugijos narė
43. Markevičienė Jūratė - paveldosaugininkė, ICOMOS narė
44. Matulaitė Daliutė Ona - profesorė, skulptorė
45. Matulionis Arvydas Virgilijus - Lietuvos socialinių tyrimų centro vyr. mokslo darbuotojas
46. Medelis Linas Virginijus - publicistas, redaktorius
47. Mickutė Stasė - etninio paveldo asociacijos Kauno „VERŠVA“ pirmininkė
48. Milaševičiūtė Edita - rašytoja, scenaristė
49. Mirončikienė Eglė - „Lietuvių fronto bičiulių“ sąjūdis
50. Navaitis Gediminas - psichologijos profesorius
51. Pabarčius Saulius - ekonomistas, visuomenininkas
52. Padegimas Gytis Bernardas - režisierius, Klaipėdos universiteto profesorius
53. Palevičienė Genovaitė - Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugijos narė
54. Paukštė Dainius - teisininkas, profsąjungų veikėjas
55. Pauliukevičienė Danguolė - pensininkė
56. Pauliukevičius Alvydas - medicinos mokslų daktaras, profesorius
57. Pocius Liudvikas - dailininkas monumentalistas
58. Povilaitis Romualdas - docentas, humanitarinių mokslų daktaras, LŽTGA pirmininkas
59. Pūkas Kęstutis - Sandraugos „Kitokia Lietuva“ prezidentas
60. Pulkauskas Jonas - muzikos mokytojas
61. Punys Jonas Gediminas - technikos mokslų daktaras, visuomenininkas
62. Puzinavičius Bronius - Lietuvos karo akademijos docentas
63. Rakutis Valdas -VšĮ „Kauno tvirtovės projektai“ direktorius
64. Ramonas Kęstutis Petras - dizaineris, dailininkas, pedagogas
65. Rudys Audrius - LTS pirmininkas
66. Sakalauskaitė Birutė - vyr. vadybininkė
67. Saulius Povilaitis - Asociacijos „Vilniui ir tautai“ valdybos pirmininkas
68. Sinevičius Albertas - pensininkas
69. Songaila Gintaras - Spaudos, radijo ir TV rėmimo fondo direktorius
70. Staliunionytė Bronislava - pensininkė
71. Stanikas Tomas - Vydūno draugijos pirmininkas
72. Stankevičius Rimvydas - poetas, žurnalistas
73. Stoškus Krescencijus - filosofas, humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas
74. Survila Romualdas Vladas - LTAA draugijos tarybos pirmininko pav.
75. Šimėnas Vytautas - pensininkas, sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugija
76. Šukys Algirdas - matematikas, VU docentas
77. Šustikienė Marytė - Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugijos narė
78. Urbanavičienė Dalia - Lietuvių etninės kultūros draugijos pirmininkė
79. Vaišvila Alfonsas - teisės profesorius, habilituotas daktaras
80. Visockas Vytautas - lituanistas, vertėjas, spaudos darbuotojas
81. Vitartaitė Gražina - Janina tapytoja, docentė
82. Voverienė Ona - Lietuvos moterų lygos pirmininkė
83. Žukauskienė Janina - Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugijos narė.

Lietuvos Respublikos Prezidentei J.E. Daliai Grybauskaitei
Lietuvos Respublikos Seimo frakcijoms
Lietuvos Respublikos Vyriausybei

PILIETINIO SAMBŪRIO NACIONALINO KOMITETO „KAD LIETUVA NEIŠSIVAIKŠČIOTŲ“ PAREIŠKIMAS

2016 m. liepos 7 d.

Š. m. birželio mėn. 13 d. Vilniaus rotušėje prasidėjęs pilietinis sambūris „Nacionalinis Susitarimas, kad Lietuva neišsivaikščiotu“, reiškia visišką pritarimą 2015 m. birželio 30 d. šešių parlamentinių partijų susitarimui „dėl emigracijos suvaldymo“, Prezidentės paraginimams imtis pilietinių iniciatyvų „Už saugią Lietuvą!“ ir šių dienų Vyriausybės kanceliarijos kvietimui teikti pasiūlymus, kaip stabdyti emigracijos procesus ir susigrąžinti išvykėlius i Lietuvą.

Šitie pirmieji pastebimi aukščiausių valdžių gestai teikia vilčių didžiajai visuomenės daliai, kad ir globalizacijos sąlygomis politikai, priimdami bendraeuropinius sprendimus, turi galimybių daugiau galvoti apie Lietuvos ateitį. Ne tik apie darbo jėgos, bet pirmiausia apie lietuvių tautos, lietuvių kalbos, Lietuvos kultūros ir nepriklausomos Lietuvos valstybės išsaugojimą.

Žadinti viltis taip pat yra gerai. Bet įtikinti žmones, kad gali įvykti permainos, bus labai sunku. Juk jie nuvilti ne pirmą kartą. Nemanome, kad Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir Vyriausybė to nežino, tačiau jau pats tas faktas, kad „Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ net emigracijos nėra esminių problemų sąrašė. Tiesa, Vyriausybės programoje ji pavadinta „pragaištinga“ ir net ketinta „imtis aktyvių veiksmų...“ „parengti kompleksinę emigravusios darbo jėgos susigrąžinimo programą“[1], tačiau per pastaruosius ketverius metus taip nieko ir nepadaryta. Ar iš to nematyti, jog gyvybinės tautos problemos politikams nėra svarbios ir dar kartą nepatvirtinamas nuolat didėjantis atotrūkis tarp valdžios ir visuomenės?

Nepateisinus žmonių vilčių, ne tik prarandamas pasitikėjimas, bet ir radikalizuojama visuomenė neprognozuojamiems veiksams, ypač dabar, kai kasdien tenka klausyti ir skaityti duomenis apie mūsų išmirštančią, taigi ir realias galias kasdien vis labiau prarandančią tautą. Nei politikai, nei žiniasklaida kol kas net nesugeba suvesti į vieną visumą visų praradimų ir net nežinoma tikrųjų jų mastų. Tai ne tik emigracija, bet ir sparčiai didėjantis mirtingumas bei jam neadekvatus gimstamumas, gana dažnos agresyvių išpuolių aukos, įžūlių ir neblavių jaunuolių sukeltos autoavarijos, grėsmingi aktyvių ir pasyvių savižudybių skaičiai, vėžinės, širdies ir kraujagyslių ligos ir daugybė kitų nevaldomų procesų.

Nepalankių gyvenimo sąlygų formavimuisi didžiausios įtakos turėjo liberalizmu maskuojamas „stipriojo teisės“ įtvirtinimas šalyje, Lietuvos turtų privatizavimo pavertimas „prichvatizacija“, iki šiol tebedidėjanti socialinė atskirtis, politinis ir turtinis visuomenės susipriešinimas, tarpasmeninių santykių sušiurkštėjimas ir suvulgarėjimas, panieka silpnesniam žmogui, oligarchinių grupuočių įsiviešpatavimas, korupcija, akis rėžiantis valdžios žmonių savanau-diškumas, jų arogancija ir biurokratinis atotrūkis nuo visuomenės, ciniškas tiesioginės demokratijos (referendumų, streikų ir kitų viešo protesto formų) ir realios savivaldos blokavimas, bedarbystė ir panašūs dalykai. Savivalė, karas visų prieš visus, represinė aplinka ne visus vienodai veikia. Agresyvesnius ir amoresnius žmones paskatina atsakomiesiems smurtiniams veiksams (plėšikavimams, vagystėms ir kitiems nusikaltimams), veiklesnius ir išdidėsius žmones – emigracijai, labiau palūžusius ir nevisavertiškumo kompleksų turinčius – savižudybėms, jautresnius ir iracionalesnius – kentėjimams ir nesibaigiančioms depresijoms, paprastai užsibaigiančioms alkoholizmu ir socialine degradacija...

Atidėlioti realių sprendimų nėra kada. Jau ir taip beviltiškai suvėluota. Seimas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė jau šiandien privalo imtis Lietuvos demografinės būklės atkūrimo programos rengimo ir įgyvendinimo. Pačios pilietinės organizacijos siūlyte siūlo ryžtingos kovos su korupcija, dalyvaujamosios demokratijos legalizavimo, realios savivaldos ir savitvarkos kūrimo, smulkiojo verslo rėmimo, visuomenės patriotinio ugdymo, reemigracijos skatinimo, savižudybių prevencijos, alkoholizmo stabdymo programas. Kartu būtina imtis mokesčių sistemos reformų, kurios skatintų ne tik vaikų gimdymą, bet ir šeimų rėmimą bei stiprinimą, pirmojo šeimos būsto kreditavimą, nebrangių gyvenamųjų namų statybą kaimo vietovėse ir pan.

Bet kad būtų sukurta gerai subalansuota Valstybinė demografinės būklės atkūrimo programa, privalu suprasti, jog globalioji Lietuva be lokaliosios Lietuvos yra tik labai naivus mitas, maskuojantis ypatingai menką atsakomybę už savo valstybės, tautos ir jos kultūros likimą. Vadinasi, būtina nuo vergiško svetimų šalių valstybės valdymo fragmentų kopijavimo pereiti prie vieningesnės, apdairesnės, atsakingesnės, žymiai labiau subalansuotos ir žmonių

išgyvenimą savo krašte užtikrinančios politikos.

Primygtinai raginame LR Seimą ir Vyriausybę imtis iniciatyvos, kad dar šios kadencijos Seime būtų numatytos svarbiausios Lietuvos demografijos būklę gerinančias priemones. Be to, **nuo šiol kiekvienas naujai priimamas teisės aktas jau privalėtų būti vertinamas pagal jo poveikį Lietuvos demografini būklei**. Jau šiandien būtina pradėti realų dialogą su visomis visuomenės grupėmis bei organizacijomis, kurios yra susirūpinusios Lietuvos demografinė būkle.

Vis dar bandome gaivinti viltis, kad gerų ketinimų gestus bei veiklos imitacijas galų gale pakeis dialogai, ir prasidės realūs Lietuvos demografinių problemų sprendimai.

Nacionalinio komiteto nariai:

Krescencijus Stoškus

Gediminas Navaitis

Kęstutis Pūkas

Vytautas Budnikas

Jonas Punys

Gyvenamoji sodyba Lietuvoje, Šlutės rajone. 2016 m.

nuotr. iš "Pozicijos" archyvo

J.E. Lietuvos Respublikos Prezidentei Daliai Grybauskaitei
Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Algirdui Butkevičiui
Lietuvos Respublikos Seimo frakcijoms
Lietuvos Respublikos Finansų ministrei Rasai Budbergytei
Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministrei Algimantai Pabedinskienei

LIETUVOS SAMBŪRIO „KAD LIETUVA NEIŠSIVAİKŠČIOTŲ“

NACIONALINO KOMITETO

PAREIŠKIMAS

2016 m. rugpjūčio 8 d.

Emigracijos mastai iš Lietuvos nemažėja. Vis dažniau emigruoja inžinerijos ir statybos, aukštųjų technologijų, medicinos ir kitų profesijų aukštos kvalifikacijos specialistai. Jau dabar Lietuvoje stinga kvalifikuoto medicinos personalo. Akivaizdu, jog artimiausioje ateityje kvalifikuotų specialistų Lietuvos darbo rinkoje dar labiau trūks.

Bet tai nėra svarbiausia problema. Itin neatsakinga Lietuvos žmones laikyti vien tik ūkinės veiklos subjektais ir pasyviai stebėti, kaip tikrieji valstybės šeiminkai emigruoja, degradoja, žudosi.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ ir Vyriausybės 2014–2020 m. programoje masinės Lietuvos gyventojų emigracijos suvaldymas ir jos demografinės būklės problema vis dar nėra prioritetingi uždaviniai. Tarsi mėgindama sumažinti šį valdžios ir visuomenės atotrūkį, 2016 m. liepos 20 d. sprendimu Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino priemonių emigracijai mažinti ir grįžtamajai migracijai didinti planą, įsipareigodama skatinti verslą, rūpintis pajamomis, užtikrinančiomis pakankamą pragyvenimo lygį, socialinėmis ir kitomis garantijomis, individo ir jo šeimos narių integracijos į visuomenę (bendruomenę) galimybėmis ir kt.

Taip pat yra parengtas Vyriausybės nutarimo projektas, kuriuo ketinama pakeisti ir papildyti 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programą, patvirtintą jos nutarimu Nr. 1482. Minėtos programos prieduose (vertinimo kriterijų sąrašė) nustatyti Vyriausybės veiklos prioritetai, tačiau apie masinę emigraciją ir priemones jai suvaldyti neužsiminta. Tarp svarbiausių Vyriausybės prioritetų minima „*ekonominiam augimui palanki aplinka*“, jos kūrimui numatyta skirti daugiau nei pusę (54,41 proc.) gaunamos ES fondų ir kitos tarptautinės finansinės paramos. **Tai rodo, jog minimo Vyriausybės nutarimo projekto autoriai arba nesuvokia kritinėje būklėje atsidūrusios Lietuvos visuomenės poreikių, arba sąmoningai ignoroja susiklosčiusią realybę valstybėje.**

Todėl Sambūrio „kad Lietuva neišsivaikščiota“ nacionalinis komitetas atsakingai pareiškia, kad nepakanka rengti formalias, vien orientacines, menkai apibrėžtas, konkrečių veiksmų nenumatančias programas, skelbti net psichologiškai negalincias paguosti deklaracijas, žadančias tik skatinti verslą, rūpintis individo ir jo šeimos narių integracija į visuomenę ir pan. Programos turi numatyti sprendimus tokių uždavinių, kurių rezultatai būtų aiškiai patikrinami, apskaičiuojami ir įvertinami.

Esame priversti atkreipti visuomenės ir ypač rinkėjų dėmesį į tai, kad tokia vyriausybė ar politinė partija, kurios programa neskatina žmonių pasilikti Lietuvoje, čia kurti šeimas bei gyventi savo Tėvynėje ir nenumato masinės gyventojų emigracijos ir Lietuvos demografijos suvaldymo priemonių ir pats suvaldymas nelaikomas politinės veiklos prioritetu, negali būti laikoma deramai atstovaujančia savo visuomenės ir savo valstybės interesams. Todėl primygtinai raginame Lietuvos žmones reikalauti, kad valdžios institucijos ir Seimo rinkimuose dalyvaujančios politinės partijos atvirai ir aiškiai išdėstytų savo požiūrį į Lietuvą ištikusią demografijos krizę ir siūlytų nedviprasmiškus būdus krizei įveikti.

Nacionalinio komiteto valdybos nariai:

Krescencijus Stoškus (*filosofas, humanitarinių mokslų daktaras*)

Gediminas Navaitis (*psichologas, M. Romerio universiteto profesorius*)

Vytautas Budnikas (*Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas*)

Vincetas Jasiulevičius (*„Lietuvai pagražinti“ draugijos atstovas*)

Marius Kundrotas (*politologas, publicistas*)

Dainius Petras Paukštė (*teisininkas, profsąjungų veikėjas ir migracijos ekspertas*)

AR EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS PRIVERS LIETUVĄ VYKDYTI LR TEISINGUMO MINISTERIJOS UŽGAIDAS?

LSDP atstovai rugsėjo 28 dieną dar kartą teikė Seimui svarstyti Teisingumo ministerijos pateiktą Civilinio kodekso straipsnių pakeitimo įstatymo projektą XXIIP-3395(2), įtvirtinantį Partnerystės institutą.

Daug kalbėta apie tai, kad Teisingumo ministerija siekia paprastu įstatymu pripažinti šeimos formų įvairovę, kurios nenumato Konstitucija. Ir vėl LSDP atstovai demonstruoja ne tik nesiskaitymą su konstituciniu šeimos instituto reguliavimu, bet ir siekį griauti valstybės konstitucinius pagrindus.

Konstitucija skelbia, kad *<šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas>*. Tai reiškia, kad šeimos institutas yra konstitucinė vertybė, todėl bet koks siekis paprasto įstatymo lygiu praplėsti šeimos konstitucinę doktriną yra absoliučiai neleistinas.

Lietuvos Respublikos Konstitucija numato tik vieną konstitucinį šeimos sukūrimo pagrindą – vyro ir moters registruotą santuoką.

Atkreiptinas dėmesys, kad garsiajame 2011 m. rugsėjo 28 d. Konstitucinio Teismo nutarime, kuriame nurodoma, jog *<saugomos ir ginamos kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos>*, nėra net minties, kad šeima gali būti darinys, kurio atsiradimo pagrindai neturėtų būti apibrėžti Konstitucijoje.

Minėto įstatymo projekto rengėjai tikriausiai nesuvokia, kad kitos Vakarų šalys įteisina partnerystę, kaip šeimą, su sąlyga, kad partnerystei suteikiama valstybinės registracijos privilegija. Suprantama, tose šalyse registruota partnerystė yra alternatyva santuokai, kaip valstybės registruojamam šeimos institutui. Ten suvokiama, kad valstybinė santuokos ir šeimos registracija yra teisinis aktas (sutartis), kuriuo sukuriama abipusiai valstybės ir šeimos išipareigojimai. Net ir tos pačios lyties asmenys siekia būtent santuokos arba registruotos partnerystės, nes tuo pripažįstamas jų bendras gyvenimas kaip viešojo vertybė.

Lietuvos žmogaus teisių organizacijos ne kartą yra pažymėjusios, kad šiuo metu Lietuvoje registruota partnerystė negalima. Lietuvos intelektualų ir nevyriausybinų organizacijų (LINVO) koalicijos 2014 m. rugpjūčio 18 d. išvadose „dėl Partnerystės santykių įtvirtinimo LR Civiliniame kodekse“ pabrėžiama, kad *„Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje santuokos instituto išskirtinumas yra įtvirtintas tiek nurodytų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų, tiek LR Konstitucijos 38 straipsnio pagrindu, kurio eliminuoti negali nei LR Teisingumo ministerija, nei kuri nors kita valstybės institucija“*.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis nustato, jog *<Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. Valstybė registruoja santuoką, gimimą ir mirtį. Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją>*. Taigi Konstitucija partnerystės registracijos nenumato. Valstybė turi teisę registruoti tik vyro ir moters santuoką.

Minėtose LINVO koalicijos išvadose pabrėžiama, kad *„Privataus dviejų ar grupės asmenų, vengiančių išipareigojimų visuomenei gyvenimo būdas, neturi būti valstybės skatinamas ir registruojamas civiliniu teisės aktu kaip kad yra registruojama santuoka, taip partnerystę prilyginant santuokai, nes tuo yra paneigiama teisių ir pareigų vienovė – esminė teisinės valstybės sąlyga.*

Panaikindamas santuokos išskirtinumą ir ją prilygindamas partnerystei, Projektas paneigia Kodekso 3.3 str. 1 dalyje nustatytą santuokos savanoriškumo principą, kuris įtvirtintas Konstitucijos 38 straipsnyje, o tai reiškia, kad Projektas paneigia pačią Konstituciją.“ (žiūr. <http://lzta.lt/del-partnerystes-instituto/>).

Ministerijos užgaida

Kadenciją baigianti Vyriausybė (Teisingumo ministerija), skubėdama įstatymu įtvirtinti partnerystę tarp vyro ir moters, tikriausiai tikisi, kad šis įstatymas, kaip diskriminacinis, atsidurs Europos Žmogaus Teisių Teisme, o pastarasis privers Lietuvą (nes priimtas įstatymas) panaikinti Teisingumo ministerijos sukurtas diskriminacines Partnerystės įstatymo nuostatas ir tos pačios lyties asmenys įgys teisę įstatymo keliu kurti šeimas. Tuo atveju dabartinė Vyriausybė ir šio įstatymo projekto rengėjai galėtų teisintis, neva tos pačios lyties asmenų partnerystę juos „privertė“ įteisinti Briuselis.

Buvusi Europos žmogaus teisių teismo teisėja (dabar Konstitucinio Teismo teisėja) Danutė Jočienė ne kartą yra įspėjusi Vyriausybę, kad ši nedarytų klaidos ir neteiktų Seimui įstatymo, kuriuo būtų įteisinta partnerystė tik tarp vyro ir moters. Jos nuomone, priėmus tokį įstatymą, *<jau kitą dieną Europos žmogaus teisių teismą pasiektų skundas prieš Lietuvą>*, nes įstatymai draudžia diskriminaciją dėl lyties.

Siekdami įtvirtinti partnerystės institutą politikai turėtų elgtis atvirai ir sąžiningai prieš visuomenę ir gerbti šalies Konstituciją. Jei yra politinė valia sukurti dar vieną šeimos atsiradimo konstitucinį pagrindą – registruotą partnerystę, tai pirmiausiai iniciatoriai turėtų teikti atitinkamą Konstitucijos 38 str. pakeitimo bei papildymo įstatymo projektą, kuris numatytų partnerystės valstybinę registraciją, ir tik po to rengti Partnerystės įstatymą. Taip jie išvengtų ir šalies visuomenės, ir kai kurių Vakarų šalių politinių lyderių kritikos.

Todėl siūlome Seimo nariams išreikšti pagarbą šalies Pagrindiniam įstatymui ir Teisingumo ministerijos teikiamą projektą atmesti kaip prieštaraujantį Konstitucijai.

Lietuvos žmogaus teisių koordinavimo centro informacija

LIETUVOS NEVYRIAUSYBININKAI TALKINA UKRAINOS GYNYBAI

2016 m. rugsėjo 9 d. „Ukrainos“ viešbutyje Kijeve Lietuvos piliečių gynimo paramos fondas surengė „apvaliojo stalo“ diskusiją pavadinimu „Teritorinės gynybos struktūros problemos“. Šiam fondui talkino Ukrainos Karo veteranų ir antiteroristinės operacijos dalyvių labdaros fondas bei šios šalies Antiteroristinės operacijos veteranų draugija ir Ateities vystymo agentūra.

Tai trečiasis tokio pobūdžio renginys iš ciklo „Ukrainos saugumas“. Prie „apskritojimo stalo“ susirinko beveik keturiasdešimt dalyvių, tarp kurių – buvę Ukrainos kariškiai, nevyriausybinėse organizacijose nariai ir Ukrainos respublikos Rados atstovai, Lietuvos gynybos atašė Ukrainoje, Moldovoje ir Rumunijoje pulkininkas Algirdas Norkus, Lietuvos Krašto apsaugos savanoriškų pajėgų vadas, pulkininkas Artūras Jasinskas ir kiti.

Įvadinį pranešimą perskaitė Ukrainos generolas pulkininkas, Ukrainos Nacionalinio saugumo ir gynybos tarnybos sekretoriaus pirmasis pavaduotojas, buvęs Ukrainos gynybos ministras Michailo Koval.

Patirtimi bei mintimis pasidalijo Lietuvos Krašto apsaugos savanoriškų pajėgų vadas, pulkininkas Artūras

Jasinskas. Renginys buvo transliuojamas. Jo metu internetinio ryšio būdu iš Vilniaus apie Lietuvos Šaulių organizacijos veiklą Lietuvoje papasakojo Lietuvos Šaulių Ukrainos palaikymo grupės vadovas Haroldas Daublis.

Lietuvos atstovų pranešimai sulaukė ypatingo dėmesio ir daugybės klausimų. Aptartas ir Ukrainos Radoje įregistruotas įstatymo projektas dėl Ukrainos teritorinės gynybos.

plk. Algirdas Norkus (dešinėje)

Renginio organizatoriai siekė atviros Ukrainos nevyriausybinėse organizacijose bei pilietinių judėjimų diskusijos su buvusiais Antiteroristinės operacijos dalyviais savanoriais bei Ukrainos gynybos vadovais apie dabartinę Ukrainos teritorinės gynybos būklę. Norėta perduoti Lietuvos savanoriškų pajėgų ir organizacijų patirtį šioje srityje.

„Apskritojimo stalo“ dalyviai nutarė parengti pataisas ir siūlyti jas įtraukti į Ukrainos įstatymo projektą „Apie teritorinę gynybą“.

Stasys Kaušinis

Autoriaus nuotraukos

NUSIŠNEKĖJIMAS, NEŽINOJIMAS AR ŽMONIŲ MULKINIMAS?

Rugsėjo 26 d. „Infodiena“ televizijos laidoje „Kova dėl šeimos apibrėžimo“ laidos vedėjas kalbino Žmogaus teisių stebėjimo instituto advokacijos vadovę Mėtą Aduvavičiūtę. Pašnekovė tikino, kad prieš artėjančius rinkimus pagausėjo raginimų šios kadencijos Seimui patvirtinti 106 Seimo narių iniciuotą įstatymo projektą, kuriuo siekiama papildyti Konstitucijos 38 str. nuostata, jog „Šeima sudarius santuoką“.

Kalbėtoja teigė, jog tokia Konstitucijos pataisa pažeistų kitokių žmonių teises, t.y. tų, kurie gyvena nesusituokę, kad ši pataisa neva diskriminuoja labai daug žmonių, pvz. senelius, kurie gyvena su savo anūkais ir pan. Todėl M. Aduvavičiūtė kvietė protestuoti. Ji teigė, kad netgi renkami žmonių parašai, kad Seimas atmestų siūlomą įstatymo projektą.

Bet prelegentė nežino, o gal apsimeta nežinanti, jog įstatymo projekte yra nurodoma, kad *<Šeima taip pat kyla iš motinystės ir tėvystės>*. Taigi anūkų ir senelių neturėtų velti į protesto reikalus, nes, kaip minėta, šeima yra kildinama ir iš motinystės ir tėvystės (anūkai negali atsirasti be tėvų), būtent tokią šeimą ir siūloma saugoti bei ginti.

Jau ne pirmą kartą Žmogaus teisių stebėjimo institutas žmonėms pučia teisinę miglą

Tenka apgailestauti, kad tai, kas daugelį metų mums buvo savaime suprantama ir užtikrino darną visuomenėje, tapo sunkiai suvokiama po Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimo, atvėrusio kelią įvairioms šeimos formų interpretacijoms. Pasisakydamas, kad šeima kuriama ne vien santuokos pagrindu, kad šeima laikytina be santuokos kartu gyvenančios poros giminaičiai, dėdės, tetos, broliai ir seserys, ir pan., Konstitucinis Teismas nenurodė, kokių kitokių teisiniu pagrindu

visos suminėtos šeimos formos gali atsirasti.

Esminė aplinkybė ta, kad šeima yra elementas, kuriuo yra kuriama valstybė. Šeima yra valstybės pagrindas. O stipri valstybė be stipraus pagrindo – stiprios šeimos – yra neįmanoma. Štai kodėl įstatymų leidėjui iškilo prievolė Konstitucijos lygiu tiksliai apibrėžti kriterijus, kas laikytina šeima. Taigi norėdama stiprinti šeimą, kaip valstybės pagrindą, visuomenė turi apibrėžti to pagrindo turinį, antraip ji nepajėgs užtikrinti valstybės stabilumo ir jos tęstinumo.

Aktyviausi - socialdemokratai

Šios kadencijos Seimo teisės ir teisėtvarkos komitetas, vadovaujamas socialdemokrato Juliaus Sabatausko, siekė įpiršti mintį, jog Konstitucijos 38 str. pataisos projektas gali diskriminuoti kitas visuomenės socialines grupes, neva jis prieštarauja Europos žmogaus teisių teismo teismų praktikai ir pan. Kitaip tariant, buvo mėginama pasitelkti visus įmanomus argumentus, siekiant diskredituoti 106 Seimo narių iniciatyvą.

Tačiau diskusijose Projekto oponentai taip ir nesugebėjo paaiškinti, kaip diskriminuojami, pvz., kartu gyvenantys ir bendrą ūkį vedantys sugyventiniai, kurių vienas turi vaiką? Arba kaip diskriminuojami vieniši asmenys, seneliai, tetos, dėdės ir pan.? Buvo klausama: ar priėmus šias Konstitucijos pataisas valstybė nebeteiks vienišoms motinoms pašalpų, nustos mokėjusi pensijas seneliams?

Akivaizdu, kad to nebus, nes to negali būti. Tad apie kokią diskriminaciją vyksta kalba?

Įtikinančių argumentų nėra

Konstitucijos pataisos oponentai argumentavo, kad yra nepilnos, socialinės rizikos šeimos, kad įstatymas ir teismas saugo, jog niekas nepatirtų savavališko ir neteisėto kišimosi į šeiminių gyvenimą. Tačiau kaip siūloma Konstitucijos pataisa valstybė gali labiau kištis į šeiminių gyvenimą? Gal priėmus pataisą asmenys bus verčiami duoti parodymus prieš savo šeimos narius ar artimus giminaičius? O gal dėl to valstybė nustos globojusi karo tarnybą einant žuvusių ar mirusių karių šeimas?

Šio įstatymo projekto oponentų argumentai, kaip ir laidoje kalbėjusios ŽTSI atstovės M. Aduvavičiūtės kalbos, neturi nieko bendra su įstatymų leidėjo siekiu. O siekiama labai paprasto dalyko – nustatyti teisinius pagrindus, kurie apibrėžtų, kas yra šeima. Pvz., kaip nustatyti, kad kartu gyvenantys, tačiau

bendro gyvenimo nedeklaruojantys asmenys yra šeima? Ar pakanka, kad juos sieja ilgalaikiai emociniai ryšiai, prierašumas ir pan.?

Jeigu pakanka, tuomet kokiū būdu tie emociniai ryšiai nustatomi? Kiek laiko jie turi tęstis, kad du drauge gyvenančius asmenis galėtume laikyti šeima? Pagaliau, kokia institucija registruos žmonių emocinius ryšius? O jeigu asmenys nenori, kad visuomenė juos laikytų šeima? Ar valstybė tai darys per prievartą?

Sakysite, tai absurdas?

Ir nesuklysite. Būtent toks absurdas brukamas žmonėms į galvas. O juk visuomenė tenori nustatyti teisinius santykius, kurių pagrindu atsiranda šeima. Tokiame siekinyje negali negali būti ir nėra jokios diskriminacijos.

Labiausiai diskriminuojami susituokusieji

Galima sutikti, kad priėmus siūlomą įstatymo pataisą santuokos neįregistravusių, tačiau bendrai gyvenančių vyro ir moters su vaikais padėtis šiek tiek pasunkėtų susituokusių porų atžvilgiu. Bet stabtelėkime ties santuokos išskirtinumo tema.

Santuoka yra šeimos pagrindas. Tai per amžių amžius susiklosčiusi tradicija. Tai nėra tik parašo padėjimas, ar priesaika Bažnyčioje, o ilgalaikis visaaipimantis įsipareigojimas. Ypač vertėtų atkreipti dėmesį, kad santuokoje asmenys įsipareigoja ne tik vienas kitam, bet ir visuomenei. Priešingai, tokių įsipareigojimų neprisiima asmenys gyvendami nesusituokę.

Tai esminis skirtumas tarp porų, gyvenančių santuokoje, ir nesusituokusiųjų. Nekalbama apie tuos, kurie yra netekę artimųjų, arba apie dėl tam tikrų priežasčių vienišomis tapusias motinas.

Ne santuokoje gyvenančių šeimų užtarėjai nuogaštuoja, kad valstybė rūpinsis šeimomis, kurios deklaruoja teisinius įsipareigojimus labiau, negu tomis, kurios tai deklaruoti vengia.

Bet ar gali būti kitaip?

Paramos reikia įsipareigojusiems

Visuomenė visiems sudaro vienodas sąlygas gyventi kartu, auginti ir auklėti vaikus, nes visuomenė yra tuo suinteresuota. Problema ta, kad nesusituokę asmenys tam tikromis aplinkybėmis gali išvengti ir dažnai vengia teisinės atsakomybės už savo bendro gyvenimo pasekmes. Tėvai, nedeklaruodami savo įsipareigojimų išlaikyti vaikus iki pilnametystės, tam tikromis aplinkybėmis gali sėkmingai šių parei-

gų išvengti. Tuo tarpu susituokę ir šeimos teisinius santykius deklaravę asmenys pagal įstatymą už savo bendro gyvenimo pasekmes atsako visa apimtimi. Vien todėl teisiškai jie nelygioje padėtyje pirmųjų atžvilgiu. Būtent santuokoje gyvenantys asmenys prisiima itin platų spektrą Civiliniame kodekse nustatytų įsipareigojimų. To negalima pasakyti apie nesusituokusius asmenis.

Pastaruoju metu susiklostė ydinga praktika, kai valstybė, užuot skatinusi jaunas poras prisiimti įsipareigojimus vienas kito atžvilgiu, labiau remia žmonių gyvenimo būdą be įsipareigojimų. Pvz., nesusituokusi moteris, auginanti du mažamečius vaikus ir kartu gyvenanti su savo vyru, kuris yra ir tų vaikų tėvas, išlaikantis motiną ir vaikus gauna ir valstybės paramą, kaip vieniša motina, auginanti du vaikus. Tuo tarpu santuokoje gyvenanti moteris, auginanti du vaikus, netenka valstybės paramos, jeigu vyro vidutinis uždarbis kiekvienam šeimos asmeniui viršija valstybės nustatytą minimumą.

Tai akivaizdi santuokoje gyvenančių asmenų diskriminacija nesusituokusiųjų atžvilgiu.

Todėl privalome principingai kalbėti apie asmenis, vengiančius pareigų visuomenei. Negalime jiems garantuoti vienodų teisių. Valstybė negali skatinti piliečius reikalauti vien teisių neprisiimant pareigų. Tvarka visuomenėje, kurioje dominuoja nevaldomos piliečių teisės ir kurioje pareigoms teikiama mažesnė reikšmė, vadinasi anarchija. Turime teikti prioritetą žmonių teisiniams santykiams, kuriuose vyrauja teisių ir pareigų pusiausvyra.

Prelegentė apsimeta

Tačiau M. Adutavičiūtė nėra tokia naiivi. Ji puikiai žino ko siekia – jos tikslai sutampa su šio įstatymo projekto oponentų tikslais, kurie gana paprastai: tikimasi, kad Lietuva vėliau ar anksčiau priims Partnerystės įstatymą. Jei Partnerystės įstatymas bus skirtas tik vyro ir moters pagrindu kuriamai šeimai (būtent tokį projektą yra paruošusi dabartinė Vyriausybė), tuomet Lietuva Europos Žmogaus Teisių Teismo bus įpareigota nediskriminuoti žmonių dėl lyties, t.y. papildyti Partnerystės įstatymą ir pripažinti iš jo išplaukiančias teises tos pačios lyties asmenims. Galiausiai susidursime ne tik iš partnerystės instituto, bet ir iš tos pačios lyties asmenų „santuokos“ kylančiomis teisinėmis pasekmėmis.

Manoma, kad minėtas įstatymo projektas gali užkirsti kelią tos pačios lyties asmenų „santuokai“, dėl to ir keliamas triukšmas.

Protestuotojams ir visuomenės klaidintojams

reikia įsisąmoninti, jog Lietuvos įstatymų leidėjas nėra saistomas jokių Europos Sąjungos ar tarptautinės teisės aktų, įpareigojančių vykdyti kitokią šeimos politiką, negu ją nori vykdyti Lietuvos valstybės suverenas – Seimas.

Visuomenės nereikia apgaudinėti: tos pačios lyties asmenų santuokos nenumato Konstitucija, o partnerystės valstybinė registracija negalima, nes pagal Konstitucinio Teismo išaiškinimą valstybė gali registruoti tik vyro ir moters santuoką.

Taigi tos pačios lyties asmenys, siekiantys sukurti šeimą, turi užsitikrinti konstitucinę galimybę sudaryti santuoką ar registruotą partnerystę. Tuo tikslu jie turėtų inicijuoti atitinkamą LR Konstitucijos pataisą.

Būtent nuo to reikėtų pradėti. Reikėtų sąžiningai kelti problemą, aiškinti tikruosius tikslus, o ne klaidinti ir mulkinti visuomenę.

Julius Apanavičius, teisininkas

LIETUVOS VALDŽIA NENORI PILIETINĖS VISUOMENĖS

Rugsėjo 26 d. Europos Komisijos (EK) atstovybė Lietuvoje pakvietė į viešą renginį tema „Europos socialinės teisės: ko tikisi Lietuva?“ Kvietime organizatoriai pabrėžė, kad Europa susiduria su skurdo, socialinės atskirties, nelygybės ir didelio nedarbo problemomis, kurias sukėlė finansų ir valstybių skolos krizė. Tad Komisija kviečia plataus masto konsultacijoms, kaip spręsti žmonių užimtumo ir socialines problemas euro zonos valstybėse. Tokios viešos konsultacijos rengiamos visos Europos mastu. Jų pagrindu 2017 m. pradžioje ketinama parengti suvestinę Europos socialinių teisių ramsčio redakciją.

Renginyje diskusijai vadovavo Europos Komisijos atstovas Jonas Rasimas. Dalyvavo EK atstovas Aurimas Andrulis, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto atstovė Daiva Kvederaitė, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto profesorius Romas Lazutka, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos, profesinių sąjungų organizacijos „Solidarumas“, Lietuvos pramoninkų konfederacijos ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto atstovai.

Pirmojoje renginio dalyje kalbėjo profesorius R. Lazutka. Jo pranešimo tema - „Kokių socialinių teisių trūksta Lietuvai?“.

Globaliomis ES problemomis pasidalijo EK atstovas Aurimas Andrulis. Diskusija pagyvėjo antrojoje renginio dalyje, prie stalo susėdus Lietuvos profesinių sąjungų ir darbdavių atstovams. Kalbėta apie ES skiriamų lėšų panaudojimą, švietimo, nedarbo, integravimo į darbo rinką, profsąjungų, darbdavių ir valdžios nesusikalbėjimą bei kitas problemas.

Paniekia žmonėms

Profesinių sąjungų organizacijos „Solidarumas“ atstovė Kristina Krupavičienė nuogaštavo dėl ydingo Lietuvos darbdavių požiūrio į vyresniojo amžiaus žmones. Ji pateikė pavyzdį, kad Lietuvoje avialinijų bendrovėse stiuardėsėmis priimamos tik jaunos merginos. Tuo tarpu solidžiose Vakarų avialinijų bendrovėse stiuardėsėmis dirba vyresniojo amžiaus moterys ir dėl to šių bendrovių konkurencingumas nenukenčia. Tai ydingo mūsų darbdavių požiūrio į vyresniojo amžiaus žmones problema. Kalbama apie lygias teises į tą patį darbą ir į vienodą atlyginimą, bet nevyksta jokios realios derybos dėl darbo užmokesčio dydžio. Net nežinome, kaip įgyvendinti šią teisę, nors ją numato darbo kodeksas. Profesinių sąjungų teisės laibai apribotos. Jei niekas iš esmės nepasikeis, Europos Sąjungą gali ištikti SSSR likimas,- ironizavo K.Krupavičienė.

Darbdaviai nevertina savo darbuotojų

Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos atstovė Gražina Gruzdienė sakė nusivylusi šalies Vyriausybės, darbdavių ir profesinių sąjungų sudaryta Trišale taryba, kuri yra formali. Ji pritarė K.Krupavičienei dėl valdžios netinkamo požiūrio į vyresniojo amžiaus žmones. Skundėsi menka valstybės parama jaunos šeimoms. Mažamečių vaikų priežiūra galėtų būti patikėta ne tik vaikų darželiams. Tuo galėtų rūpintis pagyvenę žmonės, pvz., močiutės, kad jauni tėvai turėtų sąlygas dirbti ir rūpintis karjeros galimybėmis. Kalbėtoja pažymėjo, kad darbdaviai vengia kolektyvinių sutarčių, kritikavo šalies mokyimo sistemą. Paradoksalu, kad žmogus dvejus metus mokosi suvirintojo profesijos, o įgijęs ją negali įsidarbinti, nes privalo dar baigti ir suvirintojų kursus! G. Gruzdienės nuomone, darbo rinkos mokymo centrai galėtų būti naudojami vyresniųjų klasių mokinių profesiniam orien-

tavimui. Prelegentė apgailestavo, kad trūksta socialinio dialogo su valdžia. Šalyse, kuriose vyksta socialinis dialogas, visuomenė labiau išsivysčiusi ir žmonių pragyvenimo lygis aukštesnis. Neatsakingo Lietuvos Vyriausybės elgesio požymis, kad nevyko viešos diskusijos netgi svarstant Darbo kodeksą! Dėl to visuomenėje didėja nepasitenkinimas socialine situacija. Matyt, pamiršome Socialinės revoliucijos pasekmes, bet viliuosi, kad nauja Vyriausybė elgsis kitaip, - pridūrė prelegentė.

Lietuvos pramonininkų konfederacijos atstovas Jonas Guzavičius atkreipė dėmesį į darbdavių veiklos aplinką. Jo nuomone, būtina išviešinti įmonių vidutinį darbuotojų atlyginimą. Juk neįmanoma konkuruoti su tais, kurie nemoka mokesčių. Ydinga sistema, kai iš darbo atleistas pareigūnas prisiteisia tūkstantines kompensacijas iš mokesčių mokėtojų pinigų. Prelegentas atkreipė dėmesį į korumpuotą šalies viešųjų pirkimų sistemą ir pasiūlė pasidomėti, kokie darbuotojų atlyginimai įmonėse, dalyvaujančiose viešuosiuose pirkimuose. Tuomet paaiškės, kodėl viešuosius pirkimus laimi įmonės, kurios tik tam ir įsteigtos. J. Guzavičius pabrėžė, kad ne darbdaviai siūlo siaurinti profsąjungų teises, jas siaurina valdžia.

Ypač liūdna provincijoje

- Per dažnai kalbame apie socialinį dialogą, - pastebėjo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorė dr. Daiva Petrylaitė, - jį minime taip dažnai, kad jau nebetikime.

Profesorės nuomone, darbo teisė šalyje pasuko kraštutinio individualizmo keliu. ES valstybės ilgai kūrė socialinę bendrabūvio kultūrą. O Lietuva šį laiptelį peršoko. Kitose šalyse individualizmas turi atsvarą – didelę valstybių socialinės politikos patirtį ir susiformavusią bendrabūvio kultūrą. Mūsų šalyje taip nėra, todėl atsidūrėme vertybių kryžkelėje. Reikia kurti bendrabūvį, - ne socialinį dialogą, o būtent bendrabūvį, pabrėžė prelegentė. Būtina pradėti dialogą „apačiose“, regionuose. Būtinai visuotinis dialogas, nes ypač daug nusivylimo, pasyvumo provincijoje.

Ar mus privers tapti solidariais?

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto atstovė Daiva Kvederaitė atkreipė dėmesį į šešėlinę ekonomiką šalyje. Stebina emigracijos mastai ir priežastys, beveik milijonas išvažiavo, ir dėl to neva kalta Europa. Prelegentės nuomone, kaltas visuomenės pasyvumas. Kai vyko diskusijos dėl Darbo kodekso, niekas nemitingavo, masiškai neprotestavo. Būtina ieškoti būdų, kaip patraukti žmones, sudominti juos, įveikti visuotinį pasyvumą. Turėtume būti jautresni, solidarūs ir draugiški. Deja, trūksta ir politinės valios, valdžia negerbia susitarimų su darbdaviais ir profsąjungomis, - tai atskleidė Darbo kodekso rengimo ir svarstymo patirtis. Vis dėlto dialogas visuomenėje turi stiprėti. Europos Sąjungoje stiprinama socialinė partnerystė, ji neišvengiamai turės stiprėti ir mūsų šalyje.

Prašoma pagalbos

Lietuvos žmogaus teisių koordinavimo centro atstovas Vytautas Budnikas atkreipė Europos komisijos atstovų dėmesį į tai, kad Lietuvoje valdžia nėra suinteresuota pilietinės visuomenės ugdymu ir stiprinimu. Kaip pavyzdį pateikė Europos tarybos Ministrų komiteto Rekomendacijas dėl nevyriausybių organizacijų (NVO) teisinio statuso Europoje. Tik sutelktomis visuomeninių organizacijų pastangomis Rekomendacijos buvo išverstos į lietuvių kalbą. Dar daugiau pastangų pareikalavo, kad į lietuvių kalbą būtų išverstas Rekomendacijų aiškinamasis memorandumas. Tačiau jo teksto vis dar nėra Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklalapyje, nors būtent ši ministerija yra įgaliota užtikrinti NVO plėtrą. Priežastis paprasta – Lietuvos Nevyriausybių organizacijų plėtros įstatymas iš esmės prieštarauja minėtoms Rekomendacijoms, o Lietuvos NVO tarybos, miestų NVO tarybų nuostatus bei jų sudėtį tvirtina valdžia. Šios tarybos tokiu būdu tampa pavaldžios valdžiai, nors Rekomendacijos tai draudžia. Dėl to minimi Europos Sąjungos dokumentai tokie „nepopuliarūs“ valdžios struktūrose. Visuomenininkai savo lėšomis bei pastangomis platina šiuos visuomenei svarbius dokumentus, kurių viešinimas ir sklaida yra Lietuvos valdžios priedermė.

V. Budnikas atkreipė Europos Komisijos atstovų dėmesį į netoleruotiną valdžios elgesį ir paragino aktyviau prisidėti prie Lietuvos pilietinės visuomenės stiprinimo, nes tai tinkamiausias atsakas į šiandienos iššūkius.

Pozicijos“ inf.

Į lietuvių kalbą išverstas Aiškinamasis memorandumas dėl NVO veikimo laisvės

Žmogaus teisių organizacijų pastangomis LR Vyriausybės kanceliarija pagaliau išvertė į lietuvių kalbą Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijų dėl nevyriausybių organizacijų teisinio reglamentavimo Europoje Aiškinamąjį memorandumą. Šis dokumentas labai svarbus Lietuvoje veikiančioms ir siekiančioms gauti valstybės paramą NVO.

Kadangi valstybės institucijos nėra viešai paskelbusios šio memorandumo turinio, o su minėtomis Ministrų komiteto rekomendacijomis dėl nevyriausybių organizacijų teisinio reglamentavimo Europoje nėra supažindinami LR Seimo, Vyriausybės nariai, valstybės ir savivaldybių įstaigų tarnautojai bei kiti pareigūnai, kaip tai rekomenduoja ET Ministrų komitetas, Lietuvos žmogaus teisių organizacijos savo išgalėmis ir lėšomis platina šį Memorandumą.

Dokumentą lietuviškai skaitykite “Pozicijos” Nr.3 priede.

EUROPOS SAJUNGA GERAI KAIMYNYSTEI SKATINTI SKIRIA 74 MILIJONŲ EURŲ

Rugsėjo 21 d. Pakruojo dvare iškilmingai atidaryta 2014-2020 m. Europos kaimynystės Latvijos, Lietuvos, Baltarusijos bendradarbiavimo per sieną programa. Teatralizuotame renginyje dalyvavo apie 300 žmonių – Lietuvos, Latvijos ir Baltarusijos diplomatai, miestų ir rajonų merai, įmonių bei įstaigų vadovai, specialistai. Daugelis čia atvyko susipažinti su kaimyninių šalių partneriais, užmegzti ryšių kuriant

kaimynystės bendradarbiavimo projektus.

Rėnginio dalyviai susipažino su Pakruojo dvaro „gyvojo muziejaus“ aktorais, kurie vedė žiūrovus dvaro istorijos keliais, supažindino svečius su 19 a. dvaro gyvenimu, to meto amatais, žemės ūkio technika ir kitokia įranga. Tuo siekta pabrėžti bendradarbiavimo per sieną programos prioritetus. Anot organizatorių, šiuo teatralizuotu renginiu mėginta paskatinti būsimuosius pareiškėjus iš trijų valstybių „nekartoti projektų idėjų, bet pagalvoti apie kažką, kas gali atnešti naudos jų valstybėms ir nustebinti visą Europą“.

Programa siekiama stiprinti santykius, ugdyti gebėjimus ir dalintis patirtimi tarp Latvijos, Lietuvos ir Baltarusijos žmonių bei organizacijų, įgyvendinant bendrus veiksmus, kurių tikslas – gerinti gyvenimo kokybę pasienio regionuose.

Projektų paraiškoms keliami teminiai tikslai ir prioritetai, tarp kurių socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu, taip pat vietos kultūros skatinimas ir istorinio paveldo išsaugojimas.

Rėnginyje dalyvavo Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministras Tomas Žilinskas. Ši ministerija ir Jungtinis techninis sekretoriatas yra atsakingi už minėtos programos įgyvendinimą. Europos Sąjunga bendriems Latvijos, Lietuvos, Baltarusijos programos projektams skiria 74 milijonus eurų. Projektų paraiškos priimamos iki 2016 m. gruodžio 20 d.

Daugiau informacijos: www.vilniusjts.eu
Rėnginio organizatorių ir „Pozicijos“ archyvo nuotraukos

LATVIJOS, LIETUVOS IR BALTARUSIJOS BENDRADARBIAVIMO PROGRAMA

WWW.VILNIUSJTS.EU

Programos pristatymo renginio Pakruojo dvare dalyviai
Nuotr. renginio organizatorių ir "Pozicijos" archyvo